

2009 / 1.

Ára: 600 Ft

folkMAGGazin

XVI. évfolyam

1. szám

XIX. Országos Szólótáncfesztivál, Békéscsaba • Busai Zsuzsanna és Busai Norbert • Szabó Csaba • fotó: Gorácz József

A TARTALOMBÓL:

4. Miféle értékrendet közvetít?
Farkas Sára
7. Egyenlők között egyenlőbbek?
Paluch Norbert
8. Magyar kancionálé
Kiss Ferenc
9. Megjelent az Életek éneke DVD-n
Bereczki Csaba
10. Koboziskola DVD-n
Bolya Mátyás
12. AZ ÉN MÁTYÁS KIRÁLYOM
Gyulai Líviusz grafikusművész
Kóka Rozália
14. ... s az én Mátyásom
Kóka Rozália
16. Lajtha László, a népzene kutató - I.
Pávai István
18. MAGTÁR
„Tájköltészet: kalotaszegi elégia”
Eplényi Anna,
Kardeván Lapis Gergely
22. Felsőbb osztályba léphet!
B. Koltai Gabriella
28. A TÖRTÉNELEM SODRÁBAN
Ágota, a népművész
Kóka Rozália
32. Széki Soós János új kötetéről
T. Kovács Péter
34. Városi barokk
Diószegi László
36. Osskó Endréné emlékére
Nagyné Papp Ágnes
37. Savanyú Józsi - II. rész
Vas János „Panyiga”
40. Táncírás-szimpoziumok...
Fügedi János
43. Beszélgetés Eplényi Annával
K. Tóth László
46. Sue Foy angol nyelvű ismertetője

Múlt, jelen és...

Néptáncosok Országos Bemutató Színpada

A Martin György Néptáncszövetség minősítő rendszere – azaz a Néptáncosok Országos Bemutató Színpada legutóbbi sorozata – többek kedélyét is felborzolta. Alábbi összeállításunkban Ónodi Béla beszélgetését adjuk közre, amelyet Diószegi Lászlóval folytatott, valamint Farkas Sára és Paluch Norbert témába vágó – helyenként sarkosan megfogalmazott – véleményét közöljük.

– Milyen célból, milyen elgondolásból indult „anno” a minősítés rendszere? Milyen okok vezettek a hosszú évekig működő régi rendszer megszűnéséhez? – kérdezem Diószegi Lászlót, a Martin György Néptáncszövetség elnökét.

– A minősítés, ha jól tudom Vásárhelyi Laci bácsihoz köthető, aki az 50-es években a Népművészeti Intézet munkatársaként megszervezte, hogy az akkoriban kiemelkedően nagy számú néptáncgyűttes szakmai zsűri előtt mutakozzon be és kapjon valamiféle minősítést. Akkor ennek pénzügyi jelentősége is volt, mert a fenntartók, különböző szakszervezetek, szövetségek az eredmények alapján adtak támogatást az együtteseknek.

Ez a minősítőrendszer két ok miatt halt el. Az 1989-es rendszerváltozás után a fenntartórendszer összeomlott. A szakszervezeti együttesi háló volt az egyik legerőteljesebb, így ennek megszűnésével az együttesek minősítésüktől függetlenül fenntartók nélkül maradtak. A másik megszűnési ok szerintem az volt, hogy az utolsó években meglehetősen szabadon lehetett minősülni, zsűrit választani, azt lehet tehát mondani, hogy fölhígult a rendszer. Az együttesek saját

közönség előtt, saját szájízüknek megfelelő zsűrit fölkérve, és azt valamelyik műsorukra elhívva, nyakra-főre kapták az akkor kiválónak számító arany egyes minősítést. Akkor Arany I., II., Ezüst I., II. és Bronz fokozat volt. Az első éveket leszámítva már ezüstöt sem kapott a végén senki.

A 90-es években, amikor újraépült a mozgalom – önfenntartó egyesületi vagy bármilyen más formában –, kiderült, hogy a minősítésre igény van. Egyrésztől az élcsapatok is szeretik megmutatni magukat, másfelől a mozgalom derék-hadát alkotó kisebb együtteseknek, műhelyeknek is szerettünk volna megmutatkozási és megméretetési lehetőséget adni, szakmai zsűri előtt. A mostanáig érvényben lévő rendszer kidolgozása az Amatőr Néptáncosok Országos Tanácskozása nevű fórumon történt meg, ahol a megjelent sok szakember előtt Varga Edit vázolta fel a mostani rendszer alapjait: legyen pontozás és többféle megköött elv. A Néptáncosok Országos Bemutató Színpada elnevezést Foltin Jolán javasolta. Sok hozzászólás, töprengés után alakult ki a mai minősítő rendszer formája.

Táncbáztalálkozó 2008 – fotó: Kárpáti Zsuzsanna

Címlap: Kocsis Enikő és Fitos Dezső - XIX. Országos Szólótáncfesztivál, Békéscsaba (Gorácz József felvétele)

– *Hogyan vált be ez a változat az elmúlt tíz évben?*

– Ennek a rendszernek sok előnye van. Az idők folyamán azonban kiderült, hogy nem ártana változtatni rajta. A probléma az, hogy a működőt – akkor is, ha vannak hibái –, mindig nagyon kockázatos felváltani egy olyanra, amiről nem tudjuk, hogy milyen lesz. A különböző szövetségekkel együtt már többször nekiládtunk a változtatásnak, de eddig ez nem sikeredett.

Tehát, nagy vonalakban megmaradt ez a rendszer 1996 óta (99 pontig részt vett, 129 pontig minősült, 130 és 150 pont között kiválóan minősült kategória). Az első, 1996-os meghirdetés óta mintegy 50-60 együttes jelentkezik mind a mai napig. Az előző rendszer hibáiból okulva választottuk a legfontosabb alapelveknek, hogy lehetőség szerint legyen állandó a zsűri, az együttesek fél órás szerkesztett műsort és legalább két tájegység táncait mutassák be. Ez utóbbi azért volt fontos, hogy a táncudás terén meggyőző produkciót láthassunk. Így ne legyenek például népszokások, lakodalmak feldolgozásai. Az volt a vélemény, hogy a túlzott kategorizálásnak nincs értelme, de pár éve ezen is változtatnunk kellett, mivel nagy volt a különbség a 105 és a 125 ponttal minősült együttesek színvonala között.

A mai minősítési rendszerben az öt táj zsűri hat szempont – színpadi megjelenés, folklorisztikai hitelesség, énekzenei előadás, koreográfiai megformálás, előadói teljesítmény, dramaturgia és műsorszerkesztés – alapján ad egyenként 30 pontot. A pontszámok alapján kialakuló kategóriák: résztvett (0-99); minősült (100-119); jól minősült (120-129); kiválóan minősült (130-150).

– *1998 óta, először csak nézőként szemlélve az eseményeket, az a véleményem, hogy a mostani rendszer is reformálásra szorul. A folyamatosan fejlődő tudásszint mellett a színpadi technika és a változatos előadásmódok kikényszerítenek bizonyos átgondolást. Lehet-e tudni valamit a következő minősítőről?*

– Az elmúlt tíz-tizenkét év valóban eleget idő arra, hogy újítsunk. Minden újításhoz azonban elengedhetetlenek a résztvevők részéről megfogalmazott igények. Ilyen tekintetben a mozgalom mindig is passzív volt, ezzel azonban nem akarunk kibújni a felelősség alól.

A mostani rendszer egyik előnyének azt látom, hogy a 30 perces dramatikus műsort – amit nagyon nehéz feladat összeállítani (például táncok összefűzése, gyorsöltözések, zenei összeállítás) – a mozgalomra úgymond rákényszerítetük. Ennek is köszönhetően a koreográfiai szemlélet változását, a gondolko-

dást, az igényességet, a színház felé való elmozdulást idén feltétlenül és karakteresen láttam. Tíz évvel ezelőtt szinte kizárólag szvitszerűen összeállított műsorokat láthattunk. A 30 perces időhatár azonban már néhány együttesnél korlátokat is jelentett, mivel többet akartak elmondani. Idén voltak együttesek, akik ezt jóval túllépték. Kezdetben ez nem fordult elő.

A mai rendszer arra sincs felkészülve, hogy szankcionáljon. Magyarul, mi van akkor, ha valamelyik együttes a kiírásban foglaltakat nem, vagy részben teljesíti. Nincs leírva, hogy ilyenkor mi történjen. Esetleg kizárással büntessünk? Véleményem szerint nem lehet az a cél, hogy bárkit is kizárjunk.

A két tájegység bemutatásának problémája szintén orvoslásra szorul. Egyrészt a tájegység szó pontos néprajzi értelmezését és átgondolását tekintve. Másrészt a mozgalom egy tájegységen belül falvakra vagy adatközlőkre lebontva is magas szintű tudással rendelkezik, elentétben a régebbi évek gyakorlatától. A változtatás mikéntjéről, mértékéről jelen állapot szerint még nem tudok nyilatkozni. A következő minősítőn ezekre mindenképp választ kell adni.

– *Az ország vezető együttesei tekintetében azt hiszem, egységes a mozgalom, hiszen ezek a csapatok a minősüléseken kívül is*

Miféle értékrendet közvetít?

Gondolatok és „költői kérdések” a 2008. évi budapesti minősülés kapcsán

Igaz, hogy a Budapesten 2008. november 29-30-án megrendezett Néptáncosok Országos Bemutató Színpadának, vagyis a „minősülésnek” csak a szombati zsűrizésén és eredményhirdetésén vettem részt, de az ott elhangzottak és tapasztaltak mély benyomást tettek rám, azóta is számos kérdés és gondolat cikázik a fejemben.

A verseny kiírása, vagyis a Martin György Néptáncszövetség felhívása előírta, hogy „az együtteseknek 25-30 perces szerkesztett (non-stop) műsort kell bemutatniuk, amelyben önálló zenekari vagy más betétszám nem szerepelhet, s annak legalább két tájegység táncait kell tartalmaznia. Aki ennek a kritériumnak nem tesz eleget, az nem minősülhet.” Mind a két kritérium megszegésére láttunk példákat – nem is egy együttesnél –, mégsem zártak ki senkit a versenyből. Sőt! Kiválóan minősültek! Igaz, volt olyan, aki csak éppenhogy, az alsó ponthatárt elérve, de olyan is akadt, aki – az országos eredményeket is beleértve – az élvonalban végzett. Az értékelésen elhangzott, hogy a szabálysértő együttesek megkapták a büntető pontlevonásokat. Persze mínusz két-három pontot. Ennyit talán lapos alsószoknyáért, görbe hátakért, pontatlan éneklésért, lepottyanó és összetaposott keszkenőkért kellene levonni, ellenben a kiírási szabályok figyelmen kívül hagyása vonjon kizárást maga után, az adott együttes – tudjon akármilyen jól, technikásan és virtuózan is táncolni –

csak „részt vett” címet kapjon! Gondoljunk csak bele, mennyivel egyszerűbb egy tájegység viseletében végigtáncolni a 30 percet; nem kell egy-két perc alatt a fél tánckarnak tetőtől-talpig átöltöznie, s nem is kerül annyi pénzbe a megfelelő jelmezek beszerzése! (A színpadi megjelenés is értékelési szempont, amely a maximális pontszám egyhatodát teszi ki, s az együttesek nem kevés pénzt áldoznak – a mai pénzügyi helyzet ellenére is – a néprajzilag hiteles három-négy féle jelmezre.) Ezzel kapcsolatban a zsűri az értékelésen körülbelül azt a magyarázatot adta, hogy ma már olyan mélységekben ismerjük egy tájegység táncagyományát, hogy ez megengedhető, s a következő minősülés kiírásakor újra át kell gondolni a feltételeket. Ezzel egyetértünk. De ezen a minősítőn még az erre az évre kiírt szabályokat kellene követni és betartatni, nem? Az időbeli túllépéseket pedig azért hagyják figyelmen kívül, mert nem akarják korlátok közé szorítani az alkotókat, ha a dramaturgia és a mondanivaló az időbeli túllépést szükségessé és indokoltá teszi. Akkor miért van időkorlát? Majd két év múlva...

A másik „kedvenc” jelenségem, hogy olyan embereket láthattunk egy együttes zászlaja alatt felvonulni, akik valójában az együttesvezető-koreográfus baráti köréhez, másik formációjához tartoznak, vagy egyáltalán nem tartoznak az adott együtteshez, netán hivatásos táncosok. Két zsűritag is azon a véleményen volt,

folyamatosan bizonyítanak fesztiválokon, rendezvényeken. Gyakorló néptánc-pedagógusként a tanítványaim közül mindig a legjobbtól várom a legtöbbet, de az ő hibáit nézem el legkevésbé. A tavalyi minősítő után azt érzem, hogy az amúgy is kiváló, példaként előttünk álló, de az alapfeltételeket nem, vagy csak részben teljesítő együttesek felé engedékenyebb volt a tisztelt zsűri. Nem kellene ennek fordítva lennie?

– Azt gondolom, hogy ez esetben nem érdemes a konkrétumokat kerülni. A

Martin György Néptáncszövetség elnöksége a 2006-os minősítéssel kapcsolatos észrevételeket követően arra jutott, hogy a minősítő zsűri döntése megfellebbezhetetlen és végleges, még ha esetleg hibás is. Más alternatívák a teljes káoszhoz vezetnének. Az elnökség nem kívánja felülbírálni a zsűrit. A kiírás megváltoztatása azonban az ő jogköre. Idén felhívtam a zsűritagok figyelmét az időtúllépésre és a tájegységi problémára. A Jászság és a Szentendre táncgyüttesek ese-

tében azonos tájegység más-más etnikumait láthattuk, így az eredeti elképzelés szerint a táncos tudásról meggyőző képet kaptunk. A két csapatnak időben jeleztük a lehetséges büntetőpontokat, de ők így is vállalták a megmérettetést. Úgy döntöttünk, hogy minden zsűritag egyénilig adja vagy nem adja meg a szerinte ezért járó mínuszpontokat. Én személy szerint adtam büntetőpontokat, de volt, akinek annyira tetszett az adott produkció, hogy nem élt ezzel a lehetőséggel. A

hogy ez egyáltalán nem „bűn”, mert szerintük a vendégek jelenléte nem tesz hozzá annyit a produkcióhoz, nem emeli annyival a színvonalat, hogy csak ennek lenne köszönhető az együttes kiváló minősülése. Végül is a felhívásban nem tiltották meg legjobb táncos ismerőseink, barátaink és adatközlő táncosok összehozását... Én úgy érzem, az lenne a helyén való, ha a valósat, a „tényleges és létező együttest” értékelnék, nem pedig egy egyszeri, alkalmi produkciót. Ez etikai dolog, amit nem csak a zsűrinek, hanem a szóban forgó együttesek vezetőinek is érezniük kellene.

Aztán jön a többi kérdés: Miként lehet kiváló az az együttes, amelynek a táncos előadásmódjára vonatkozóan elhangzik, hogy nincs stílusa? Miként lehet kiváló az az együttes, amelynek a versenyprogramjával kapcsolatban felteszi a zsűritag a kérdést, hogy milyen úton haladnak? Miként lehet kiváló az az együttes, amelyről az értékelés kapcsán elhangzik, hogy „az együttes táncereje messze elmaradt a főszereplőktől és a tőlük várttól”, s hogy „az együttes csak statisztált a szólista párhoz”? Miként lehet kiváló az az együttes, amelyet úgy értékelnek, hogy „ebből a műsorból nem derült ki, hogy (hogyan) tudnak táncolni”? Miként lehet kiváló az az együttes, amelyiknek záró műsorszámáról elhangzik, hogy „a koreográfia átgondolása szükséges lenne”, mert a mondanivalója és a megjelenítése ellentétes érzelmet közvetít: „most vidám vagy szomorú”?

Miért fontos a szakmai elismerés és visszaigazolás mellett a minősítésen részt venni? Két dolog miatt. A különböző pályázatok kiírásaiban sokszor olvashatjuk, hogy előnyt élveznek azok a mű-

helyek, amelyek alkotói vagy előadói sikerrel szerepeltek hazai és nemzetközi fesztiválokon és versenyeken. A döntések eredményének listái alapján szemmel láthatóan azok a pályázók kapják a legmagasabb összegeket, akik rendszeresen, két évente kiválóan minősülnek. Persze azért a jól minősülteknek is csurran-cseppen. A másik dolog a külföldi fesztiválokon való részvétel. A cioff.hun, a Magyarországi Folklórszövetségek honlapján számtalan külföldi meghívás közül válogathatunk. Illetve válogathatnak azok az együttesek, akik érvényes minősítéssel rendelkeznek. De nem akármilyen! Legalább 120 ponttal minősült együttesnek kell lenni. Ezek szerint azok a csoportok, akik például 110-115 vagy 119 pontot értek el, nem képviselnék méltóan hazánkat külföldön? Láttunk már erre is ellenpéldát! Pedig a minősítésen kiváló címet ért együttesek között is lehet olyan, amely a külföldi fesztiválra nem tudja összehozni a „vendégművészeket”, a profi táncos barátokat és a versenyre kölcsönkért jelmezeket sem tudja biztosítani, aminek eredményeként meg sem közelíti a minősítésen látottakat.

Kérdezem én, miféle értékrendet közvetít mindez az olyan együttesek számára, akik a játékszabályokat betartva, ugyanolyan kemény munkával – bár nagynevű, befutott szakemberek alkotói vagy előadói közreműködése nélkül – szeretnének előbbre jutni? Kétféle: „úgysincs esélyed, haver, ne is törd magad!” vagy „az eredmény érdekében nyugodtan hágjál át egy-két írott vagy íratlan szabályt, nem számít!”

Nekem egyik sincs inyéremre!

Farkas Sára

szövetség és az elnökség ezzel kapcsolatban szintén csak a jövőben tud lépéseket tenni, megfelelő javaslatok alapján.

Visszagondolva úgy látom, hogy történtek túl- és alulpontosítások, ám ez sajnos elkerülhetetlen egy ekkora megmérettetésen. Jómagam azonban ugyanúgy sajnáltam volna, ha az említett két együttes emiatt nem mutatta volna meg produkcióit, mert ezekkel a szakma és a közönség egyaránt gazdagabb lett.

– *Ma Magyarországon ez az egyetlen megmérettetési lehetőség, ahol a szubjektív vélemények mellett konkrét és kézzelfogható végeredmény születik. Hasonlót csak a baltónboglári Méta gyermekfesztiválon láttam. Úgy gondolom, ha versenyről beszélünk, akkor a nélkülözhetetlen szubjektív tényezők mellett csak a legegyszerűbb és legkonkrétabb szabályok felállításával és azok következetes, az összes nevezőre vonatkozó betartásával tudunk mindenki számára elfogadható eredményeket megállapítani.*

– A következő közgyűlésen, ha sikerül olyan létszámot elérni, lehetne erről beszélgetni, mert nagyon-nagyon fontos, hogy a résztvevők mondják el, miként látják, hiszen értük és nekik hoztuk létre a minősítést.

– *Ezen az egy bemutatón az együttesek mennyire mutatják önmagukat? Gondolok itt a kölcsönjelmezek, kölcsöntáncosok és énekesek egyre nagyobb elterjedésére.*

– Mára oda jutottunk, hogy a minősítés egyetlen bemutató alapján történik. Ennek előnyeit nagyon szépen láthattuk a pápai csapat esetében. Egy-egy ilyen példa húzza a többieket. Sajnos nem tudunk mit tenni a kölcsönjelmezek, kölcsöntáncosok esetében, pedig a szemünk előtt zajlik. Ezeket is csak közösen lehetne megbeszélni és megoldást találni.

– *Az úgynevezett színházi produkció létrehozása mára szinte alapfeltétele a minősítő sikerének. Dramaturgia, díszlet, fénytech-*

nika, vetítés. El sem merem képzelni, mi lesz két év múlva! Jómagam is szeretem az ilyen produkciókat, de azt gondolom, hogy a kisebb együttesek számára így még elérhetlenebbé válik az előrelépés. A hátrány behozhatatlan lesz a mozgalom nagy részét adó együttesek számára, ha az ő lehetőségeiket jóval meghaladó produkciókkal kell versenyezniük. Míg a nagy együttesek megtehetik, hogy néha-néha színházban, önálló, szerkesztett műsort adjanak, addig a kisebbek fellépései csak koreográfiai bemutatóra adnak lehetőséget. Nekik luxus egy olyan műsort összeállítani, amelyet a minősítőn kívül sehol sem tudnak előadni.

– Egyrésztől egyet is értek ezzel, ám hadd hozzam példaként a kistarcsai Pannónia Együttest, akik az említett kategóriába tartoznak, de hibáik ellenére nagyon szép pillanatokkal lepték meg a zsűrit. Én attól tartok, ha a néptánc terén nem adunk teret a színházi gondolkodásnak, akkor az végérvényesen visszaszorul egyfajta közművelődési kalickába. A társművészetek, valamint a magyar értelmiség szemszögéből a műfajunk még ma is „a néptánc, amit roznak”. Ha a néptáncban rejlő hallatlan értékeket nem tudjuk a társadalom számára kellőképpen felmutatni, akkor karanténba zárjuk magunkat, s a néptánc lenézett dolog lesz, idővel a művészeti iskolákba sem íratják majd be szívesen a gyerekeket. A legfontosabb a helyes arány megtalálása, még akkor is, ha most a mérleg esetenként a színház felé billent a minősítésen.

– *Úgy gondolom, a minősítéseken a szakma mérettetik meg, nem külső közönség, hanem saját maga előtt. Egyetlen produkció alapján összehasonlítani a mozgalomban tevékenykedő együttesek munkáját azzal a céllal, hogy sorrendiséget állapíthassunk meg, akkor is nagyon nehéz, ha mindenki egyformán táncol. Legfontosabb, hogy az autentikus paraszti mozgáskincs színpadra állításában kialakult „puritán*

és modern”, „hagyományörző és újító” gondolatok egyformán értékesek legyenek, hiszen a cél közös.

– Nehogy félreértés legyen, a néptánchoz véleményem szerint is a puritánság tartozik hozzá. Azokat a szükségtelen technikai bravúrokat, amelyek ma elsősorban az alternatív tánc világához tartoznak, a néptánc nem viseli el, s díjazásra sem kerülnek. Az lenne a kívánatos, ha anélkül tudnánk a középhad munkáját támogatni, hogy a nagyon sok hasznot hozó újító törekvéseket korlátoznánk.

– *Örülök, hogy ez utóbbi gondolattal tudjuk befejezni a beszélgetést. Köszönöm a lehetőséget.*

*

Minősítő versenyekre szükség van. Napjaink együtteseinek, ha konkrét pénzüsszeget nem is jelent, de pályázatokhoz, külföldi utakhoz, szakmai hozzáértés igazolásához nélkülözhetetlen. A dolgok etikai részét tekintve, talán a szűk és belterjes szakma is gátja önmagának. Mindenki ismerős vagy barát, így nehezebben mondja meg, illetve fogadja el a negatívumokat a másik fél részéről. Saját tapasztalatom alapján elfogulatlanul szinte lehetetlen dönteni. A kívánó minősítés rangját véleményem szerint a jövőben úgy lehet megőrizni, ha ilyen mértékű szakmai fejlődést látva nehezítünk a cím elérésén a pontszámokban, s kizárólag az előadott produkciót vesszük figyelembe. Azt gondolom, a jövőben szükség lenne közösen megalkotott és mindenre vonatkozó szabályokra, elfogulatlanul és igazságosan bíráló és döntő állandó tagságú zsűrire, valamint etikus és példamutatóan gondolkodó és cselekvő együttesvezetőkre.

Bizom abban, hogy ezek a sorok tetekre sarkallják mindazokat, kiknek véleménye, ötlete, elgondolása van a témával kapcsolatban. Találkozunk a legközelebbi közgyűlésen, amelynek tervezett időpont: 2009. május 9.!

Ónodi Béla

Egyenlők között egyenlőbbek?

Interpelláció „A Szövetséghez”

A Táncművészeti Főiskola jeles okostói között akadt egy kiváló szakember, aki egy alkalommal azt találta mondani nekem a gyakorta előforduló szakmai párbeszédeink egyikén: „Minek mentek ti fesztiválokra, meg versenyekre?! Úgyse értek el semmit a néptáncosok nagy, belterjes mozgalmában. Izzadatok egy nagyot a pénteki próbán, aztán dobjatok be egy pofa sört a klubban, és menjetek haza!” Iróniával átszótt enyhe pesszimizmusa már-már a felháborodás és – a tőlem megszokott – hangadás folyamatát kezdte kiváltani belőlem. Soronkövetkező szavai azonban teljesen letagloltak, és esélyem sem volt a megdöbbenésemből felébredni: „Ha tehetséges lennél, akkor már tudnánk rólad! Van egy tisztességes civil szakmád, eredj vissza oda!”

Azóta pár év eltelt. S mivel a lelkesedés az élet olaja, amiből én nem szenvedek hiányt, tovább dolgoztam a MI szakmámban. Abban a családi közegben, ahol ritka a „családi hangulat”. Reméltem, hogy igaz a mondás, miszerint a tudatlanság felismerése fél tudás: én ostoba elmentem a 2006-2007-es év szinte valamennyi minősülő helyszínére, fesztiváljára, versenyére, hogy jegyzeteljek, majd a jegyzeteimet összevessem az ítések véleményével. Találkoztam és beszéltem KOREOGRÁFUSOKKAL, színházi rendezőkkel, színpadmesterekkel,

hang- és fénytechnikusokkal. Konferenciákra, jubileumi műsorokra jártam. A főiskola mellett egyetem, továbbképzések és szakmai kurzusokon való részvétel töltötték ki szabadidőmet.

No jó, azért mégsem volt haszontalan túlbuzgóságom, mert idén a néptáncos versenystállók futamán (Néptáncosok Országos Bemutató Színpada) az élmezőnyben végeztünk. Igaz, nem éppen egy vonal mentén elhelyezkedő rajtkockákból indultak a nevezők. A „futamszervező” mentségére legyen mondva, hogy a rajthoz állók kívánságait kielégíteni fizikai lehetetlenség, de úgy vélem, nem is kell. Vannak kiírt időpontok, helyszínek és szabályok. Aki azokhoz nem tud igazodni, az NE MENJEN EL MINŐSÜLNI!

Szeretem a szemből jövő szelet, legalábbis repülősként. Más aspektusban viszont kellemetlen lehet. Könnyen, csúnyán belepiszkíthatunk a mi kis táncos mozgalmunk mezőnyébe. Miért nem jó szélcsendben, azonos vonalról, azonos távon, egzakt és mindenkire egyformán vonatkozó szabályok szerint, SAJÁT, otthonról hozott versenyzőkkel megmérettetni?

Félreértés ne essék! Nem célom a kollégák, táncos társak, barátok teljesítményét vitatni, azt azonban sértőnek, mi több felháborítótnak tartom, hogy nincs tisztázva és következetesen betartatva a versenykiírás szinte egyik pontja sem.

– Etnokartográfiai vagy tánc tudományi szempontból értendő-e a tájegység fogalma?

– Egy tájegység több nációjának tánca azonos-e két vagy több tájegység táncaival, de két tájegység ugyanazon tánc típusa már súrolja a határt?

– A 30 percet pontosan vagy mínusz 10-től számoljuk?

– Együttesek vagy idegenlégiosokkal izmosított néptáncválogatottak „küzdenek”?

– A zsűritagok szubjektíve megítélt pontjai adódnak össze vagy a „kerekasztal-tárgyalás” végeredményeként megszülető pontszámok osztódnak szét?

Azt sem tudom elengedni a fülem mellett, ha egy országos hírű szakember szóvá teszi egy táncanyag kapcsán olyan motívum a hiányát, mely abban a tánc típusban, abban a faluban nincs. A ma élő adatközlők nem emlékeznek rá, sőt a birtokunkban lévő archív filmekben sem látható. Természetesen a lónak is négy lába van, mégis megbotlik, de kérdezem én: milyen figyelemmel konzultálta pont annak a táncanyag-

nak a tanítási módszertanából készült szakdolgozatot a tisztelt kolléga?

Miképpen fordulhatott elő az, hogy egy néhány hónappal ezelőtt korosztályában második helyet kiérdemlő csoport jó értékelést kapott koreográfiájával szemben a fél évvel későbbi minősítésen ugyanaz a zsűritag súlyos kifogásokkal él? Bizonyára elfelejtették jól eltáncolni a táncosok...

Miért tűnik megoldhatatlannak, hogy a csoportokat azonos összetételű szakembergárda értékelje, közvetlenül a produkció után, az utólagos kozmetikázást elkerülendő? Mit kell megbeszélni a pontszámokon? Nem elég összesíteni? Az értékeléseken többször elhangzott, hogy ne a pontszámokon lovagoljunk. Akkor min?! Csak azok mutatják meg, hogy egy rosszabb produkcióért is közel azonos pontszám kapható. Tehát nem mindig a pillanatnyi teljesítmény élvez prioritást. Olykor az együttes vezető vagy a szólótáncosok személye, esetleg az együttes alapítása óta eltelt évtizedek száma is elegendő a sikerhez. Véleményem szerint kiküszöbölhetők lennének – vagy legalábbis tompított élt kapnának – a különbségek okozta ellentétek, ha a régi nemesfémekkel jelölt „osztályokat” alkalmaznánk, pontszámok megjelölése nélkül.

Persze könnyen beszélek én, hiszen csak egy tucat értékelésre ültem be, s akkor is hallgatóként. Mindemellert egy „vidéki ripacs”, egy mezei táncpedagógus vagyok, aki nem volt és nem is lesz profi táncos. Igen. Én nem vagyok koreográfus, sőt nem is merem a számra venni ezt a titulust, főleg Novák Tata [Novák Ferenc Kossuth-díjas koreográfus – a szerk.] egy továbbképzésen felsorolt, számomra utópiának tűnő kritériumai alapján: „Koreográfus az, aki ismeri a folklórt, a képzőművészetet, a zenét, az irodalmat, emellett kiváló táncos, nyitott szemmel jár a világban, s nem mellékesen TEHETSÉGES! Mert igaz az, hogy »Non fit, sed nascitur« vagyis a műalkotást nem csinálják, hanem születik!” [Sic! – a szerk.]

Tisztelettel kérem a Martin György Néptáncszövetség elnökségét, hogy levelemre hivatalos választ szíveskedjen megfogalmazni és a folkMAGazinban közzétenni. Köszönettel:

*Paluch Norbert néptáncpedagógus,
A Népművészet Ifjú Mestere,
a Martin György Néptáncszövetség egyéni tagja, a Martin György Néptáncszövetség megalakulása óta tagdíját pontosan és rendszeresen fizető Nógrád Táncegyüttes művészeti asszisztense*

**Hangszerek, Tokok,
Kellékek, Javítás**

**Népzenei CD-k teljes választéka
ÓVODÁKNAK, ISKOLÁKNAK
KEDVEZMÉNY**

Cím: Budapest VII., Dohány u. 84.
Bejárat az Almássy utca felől
telefon/fax: 351-3341,
Mobil: 06/30 954-9903, 06/30 399-5042
E-mail és Web Site:
pro@t-email.hu, http://www.afolk.hu

Nyitva tartás:
hétfőtől csütörtökig: 10:00-17:30,
pénteken: 10:00-17:00

Magyar kancionálé – Zsoltárok, népénekek

Világzenei koncert Kálvin János emlékére

A Budapesti Tavaszi Fesztivál „Templomi koncertek” sorozatában megvalósuló előadás 2009. március 27-én este nyolckor lesz Budán, a Szilágyi Dezső téri református templomban (1011 Budapest Szilágyi Dezső tér 3.). Jegyek a Budapesti Tavaszi Fesztivál jegyirodáiban és a helyszínen kaphatók. Jegyár: 3000,- Ft. A zenefelvétel CD-n megvásárolható a koncerten, valamint a XXVIII. Országos Táncháztalálkozó és Kirakodóvásáron (Papp László Budapest Sportaréna, 2009. április 4–5.).

A XVI. század derekán a magyarság hitéletét is jelentősen megváltoztatta a reformáció tanainak gyors terjedése, így rövid idő alatt énekes kultúránk szerves részévé váltak a legszebb genfi zsoltárok is. A Kálvin nevével fémjelzett énekeskönyv számos darabja hamar napvilágot látott Magyarországon. Ezek a korabeli népnyelv fordulatait is mesterien alkalmazó fordítások a mohácsi katasztrófa után megrendült emberek számára biztatást, hitet és reményt közvetítettek. Anyanyelvű költészetünk is óriási lendületet kapott tőlük, a kottanyomtatás feltalálása pedig a dallamok gyors terjedését tette lehetővé. Mindezek eredményeként a következő századok sorra termették a szebbnél szebb könyveket: pszaltériumokat, graduálokat, kancionálékat.

*

Az elmúlt négy és fél évszázad során a különböző protestáns felekezetek – részben a teológiai különbségek miatt – eltérően alakították a közös törzsről sarjadt zenei repertoárjukat, de a genfi zsoltárok mindegyik alapját képezik ma is. A református magyar falusi ember vallási ünnepein azonban legalább ennyire fontos szerepet töltek be azok a népénekek vagy szentes énekek, melyek szerzői sok esetben ismeretlenek. Ezek ritka és rendkívül értékes elemeket őriztek meg a kultúrák egymásra rakódásának folyamatából. A melódiák variánsait, a harmonizációs gyakorlatokat és előadói tradíciókat tekintve éppúgy, mint a szövegeket illetően. A pentaton összejtől a pszalmódizáló és gregorián zenei hagyományokon át a

Előadók:

Bognár Szilvia - ének

Babos Károly - ütőhangszerek

Csörsz Rumen István - lant, koboz, pszaltérium, fidula, görbékürt, ének

Huszár Mihály - nagybögő, ének

Kiss Ferenc - koboz, hegedű, ének

Küttel Dávid - orgona, harmonium

Szabó Zoltán - tárogató, klarinét, török klarinét, duda, furulya, kaval, basszprím tambura, ének

sajátos népi többszólamúságig csupa olyan szépséges dolgot, amiről az írásbeliség megfeledkezett.

*

Jómagam, akit több mint fél évszázada Debrecenben kereszteltek „vastagnyakú kálvinistának”, azon töprengtem a Kálvin évforduló közeledtén, hogy ez alkalomból fel kellene tárjunk a református gyülekezeti éneklés és a magyar népzene, a történelem és a régizene közötti rejtett, láthatatlan, de jól sejthető alagutakat. Járhatóvá és korszerűvé tenni azokat, fényesen kivilágítani. A zenetudomány izgalmas eredményeit megismertetni a laikus, zeneszerető közönséggel. Erre vállalkoztam hát a kilenc tételes vokális-kamarazenei mű megírásakor. A Magyar kancionálé előadása során fájdalomainkat és reményeinket osztjuk meg az égiekkel a költészet és muzsika közhelyes nyelvén. Több évszázados zenei nyelvémlékeket megőrizve, de egyben meg is újítva azokat. A hagyományokat megőrizve és tiszteletben tartva, de az instrumentális hangzást korszerűsítve. A mai ember hit, közösség és összetartozás utáni vágyát szolgálva és azt erősítve.

*

Hála és köszönet mindazoknak, akik jóvoltából máig fennmaradhattak ezek a dalok: a nehéz sorsú falusi adatközlőknek, a sok-sok névtelen nótafának, a tudósoknak, kutatóknak, gyűjtőknek, a gyakran bujdosásra kényszerülő nyomdászoknak, papoknak, kántoroknak, tanítóknak és költőknek.

Kiss Ferenc

ETNO-MOZI VÁRJUK A FILMEKET!

A Táncháztalálkozó ritka alkalmat kínál arra, hogy együtt láthassa a szakma és a nagyközönség egy-egy év magyar néprajzi filmtermésének legjavát. Az Etno-Mozi népszerű a médiában is. A XXVIII. Táncháztalálkozón (2009. április 4-5.) az Etno-Moziban ismét két teljes napot töltenek meg a vetítések. Várjuk a műhelyek és az egyéni alkotók jelentkezését, határon innen és túlról, kiemelten az alábbi témákban:

„Gyűjtőúton” – dokumentumfilmek

„Énekeltem én...” – portréfilmek

„Mesterségek, mesterek” – kisfilmek

„Átalakuló hagyomány” – filmek a folklorizálódó hagyományokról

„Mentés másként” – az elektronikus média, a magyar néphagyomány (néprajz, népzene, néptánc, népviselet, tárgyi néprajz stb.) világát bemutató alkotások

A filmeket DVD (esetleg VHS PAL) formátumban, az alábbi címre várjuk:

Konkam Stúdió

1173 Budapest, 525. tér 7.

Telefon: (+36 1) 256 4913

Mobil: 70/211 5383

Fax (+361) 253 7802

E-mail: konkam@t-online.hu

Határidő: 2009. március 20.

A filmekhez a www.tanchaztalalkozo.hu honlapról letölthető Filmkísérő Lapot kell mellékelni, amelyen kérjük feltüntetni a film címét, hosszát, gyártási évét, az alkotók és a gyártó nevét, valamint egy nyilatkozatot, amelyben hozzájárulását adja a jogtulajdonos a mű vetítéséhez. Lehetőleg előzetest is kérünk, 1-3 perc terjedelemben, amelyet szintén megjelentünk a Táncháztalálkozó weboldalán. A vetítési idő korlátozott volta miatt a filmeket válogatjuk. Várjuk tehát a filmeket – már a határidő lejártá előtt is szívesen fogadjuk...

Kovács László
programszerkesztő

Életek éneke

Megjelent a színes magyar dokumentumfilm DVD-változata

„Ahol megszólal egy hang, egy ének, ott van egy lélek; ahol lélek van, ott ember is van; ahol ember van, ott sors is van; ahol sors van, ott akár egy film is lehet.”

A „spirit”, a lélek, a szellem világát, a megfoghatatlan, a földöntúli érzését szeretnénk a filmben láttatni, a zene és az ember összefonódását, egységét. Vannak bizonyos régiók, országok, ahol nem maradt más az embereknek, csak a saját múltjuk; és ez a múlt – mint ebből a meséből kiderül – többet ér, mint más helyek ultramodern jelene és vélt jövője. A múltat, a hely szellemét, lelkét pedig zenében fejezik ki ezek az emberek, a zenében szólal meg saját történetük, felmenőik története, sorsa, a megőrzött és élő múlt.

A film ezt az ismeretlen világot mutatja be bő másfél órában. Kelemen László, erdélyi származású zenész, aki jelenleg a budapesti Hagyományok Háza vezetője, kameránk előtt elindul, hogy velünk együtt felfedezze azokat az embereket és zenéjüket.

Az emberek az életet éneklik. Ezekben a hangokban első hallásra a fájdalom, az öröm, a remény, a hit keveredik. Pedig csak arról van szó, hogy ezek az emberek azért

énekelnek, mert nem tudnak szabadulni a gondolatától, hogy valami örökre elveszik. Mire az énekük végére érnek, velük együtt mi is elhisszük, hogy semmi sem múlik el... Ez az Életek Éneke.

Némi támpontot adva ehhez a most kezdődő filmhez: Wim Wenders kubai „ismeretlen” zenészekről készített filmjét, a Buena Vista Social Club-ot kell elképzelni. Akik azt a filmet látták, Kubát ismerték meg, néhány igaz ember története által, akik „véletlenül” zseniális zenészek is. A mi Kubánk Erdély. Ezt a világot még nem igazán ismeri az a másik, szerencsésebbnek mondott vagy hitt „világ”. Nekik és nekünk készül ez a film. (Bereczki Csaba rendező)

Szereplők: Jámbor István „Dumnezeu”, Zerkula János, Fikó Regina, Mezei Ferenc „Csángáló”, Demi Arítón „Titi”, Moldovan Stefan, Codoba Florin, Varga István „Kiscsipás”, Tötszegi András „Cucus”, Tötszegi Szilárd „Sziszi”, Covaci Marcel, Stefan Florin, Muza Mózes, Dorel Codoban, Csizsár Aladár, Kelemen László (<http://mokep.hu>)

fotó: Lembényi Réka

Revival összegzés Szegedről – Koboziskola DVD-n

Megjelent Fábri Géza filmes oktatóanyaga

Sokszor érzem, hogy a táncházmozgáslom egyik fontos és sürgető feladata a revival tapasztalatok összerendezése és publikálása, legyen szó zenéről, táncról vagy a tárgyi kultúráról. Miért fontos ez? Speciális tudásanyagról van szó, hiszen – főleg eleinte – nem iskolákban érlelődött, hanem egyfajta városi folklórként terjedt, (újrafel)használóinak olyan természetessé válva, mint régen, eredeti környezetében. Ezt a boldog tudatlanságot azonban tudatosságnak kell felváltania, amint megjelenik a rendszeres továbbadás, a szervezett oktatás igénye. Tankönyvek nélkül elvész a sok tapasztalat, a zenetörténet pedig lassan hömpölyög tovább; szempontjából mindegy, hogy egy generációval előbb vagy később hal ki végleg egy-egy technika, játékstílus. Mindezt még időszerűbbé teszi a Zeneakadémián megindult népzenei oktatás.

Úgy gondolom, hogy van megoldás: ha lehetőségeihez és adottságaihoz mérten mindenki dokumentálja tapasztalatait; ha konstruktív kritikai gyakorlatot és szakmai fórumokat hívunk életre. Félreértés ne essék, vannak ilyenek, de talán még nem elég erősek. Sör mellett és internetes fórumokon bőven hallottunk már okos dolgokat, de ezek nehezen jutnak el a publikálásig, ahol ezen kijelentések valódi súlya megmérhető.

Mindezek fényében nagy örömmel fogadtam Fábri Géza kifejezetten oktatási célra szánt kobzos filmjét. Régebb óta érlelődött ez az anyag, hiszen a Szegeden Fábri Géza körül kialakult szakmai holdudvar már hallatott magáról: 2008-ban hetedik alkalommal rendezték meg a kobzos-énekes kurzust a Mester Tanoda keretein belül. A kurzusokra készült hangzó- és írásos anyagok előrevetíték a most megjelent filmes összegzést.

Bár a kiadvány nem vállalkozik általánosan elemezni a koboz játékmódját, lehetőségeit, tekinthetjük Fábri Géza és a szegedi műhely első szakmai önvallomásának. Az effajta „vallomásokra” igen nagy szükség van, hiszen ezekből áll majd össze évek múlva a teljes kép erről a hangszerről. Elsőt írtam, mert biztosra veszem, hogy az egytucatnyi éneket és táncdallamot továbbiak fogják követni; önvallomást írtam, mert bizonyos tekintetben „helyi” szokásokat rögzít és nem általánosan közöl tudnivalókat, gondolva itt a hangolásra (oktávhiúk használata) vagy a pengetőre (gitárpengető). Azt persze előre nem lehet tudni, hogy később mi válik általánossá az oktatásban vagy a színpadi gyakorlatban.

Az ízléses borító két korongot és egy kis füzetet rejt. Örömmel fedeztem fel a támogatók között Pásztor Endre hangszerkészítő nevét, akinek a legmagasabb koncertigényeket is kielégítő kobzai ugyanannyira elengedhetetlenek a (kobzos) zenei élet szempontjából, mint az igényes oktatási anyagok. Nem találtam viszont a készítőket, s így csak találgathatunk. Pedig ezt a minden szempontból vállalható oktatóanyagot jó lenne nevekhez kötni.

A készítőket modern formát, a filmet választották eszközül, mely sokat merít Fábri Géza egy korábbi, máig kiadatlan kéziratából, a „Koboz példatárból”. Az ott szereplő 19 éneknek, 7 táncnak és Gyöngyös György dallamainak sajnos csak egy részét találhatjuk meg a DVD kísérőfüzetében, nyilvánvalóan a terjedelmi korlátok miatt. Az eredeti kéziratban sok jó és újszerű megoldás lelhető fel, ám ezek közül nem mindegyik köszön vissza most: a kottavonalak alá beszúrt pengetésrajzoknál a legmélyebb húrt vastagabb vonal jelezte (így a pengetési irányok egyértelműbbek voltak a kezdők

Néptáncosok kellékboltja

„Cipőt, kalapot, gyöngyöt, szalagot!”

MÁRCIUSBAN MEGNYITOTTUK MISKOLCI ÜZLETÜNKET!

CÍM: SZÉCHENYI U. 52. FSZ/A.

BUDAPEST, XIII. KATONA JÓZSEF U. 22.

Telefon: 1-239-1199 Mobil: 70-592-5955 Fax: 1-278-0339

Email: info@neptanckellek.hu Honlap: www.neptanckellek.hu

AMIT KÍNÁLUNK:

karaktercipők széles választéka, csizmakészítés méretre, szegedi papucs, bársony- és brokátcipők, szatén- és hímzett szalagok, harisnyák, keszkenő, kendő, műanyag- és üvegyöngyök, gyöngysorok, táncpalack, posztó, nyúlászór és szalmakalapok, sarkantyú, próbaruhák, dresszek, méteráru, CD-k, oktatási segédanyagok, szakkönyvek

Rendelését e-mailben és faxon is elküldheti. Vásárlás postai utánvétellel lehetséges.

számára); a referencia alaphang a „G” volt (így egyszerűbb hangnemeket kaptunk); az egyes darabokban használt akkordok összegyűjtve szerepeltek a kották után; az akkordok ábrázolása a pengetős gyakorlatnak megfelelően vízszintes helyzetű tabulatúrán történt; a kottákhoz szűkszavú, de pontos forrásmegjelölés – és lehetőség szerint dalszöveg – társult. Ez utóbbi eltűnését fájlatam leginkább, mert oktatási anyagról lévén szó, a pontos adatolást nagyon fontosnak tartom. Bár közel a digitális örökkévalóság, én továbbra is hiszek a nyomtatott anyagok értékközvetítő képességében, arról nem is beszélve, milyen hasznos gondolati absztrakciókra „kényszerítik” mind az írókat, mind az olvasókat.

Ha már a modern formáról esett szó, fontos megemlíteni, hogy a film megjelenésével egyidőben egy honlap is útjára indult: www.koboziskola.hu. A lap a jövőben interaktív kiegészítőjévé válhat a kiadványnak, ahogy a bevezetőben is olvashatjuk: „Ezt az oldalt munkatársaimmal azért hoztuk létre, mert szeretnénk átadni neked minden olyan információt és tudást, amely nélkülözhetetlen ahhoz, hogy ezen a különleges pengetős hangszerezen minél hamarabb Te is játszhass, vagy ha már van gyakorlatod, akkor tovább fejlesztesd technikai tudásod, színesebbé tedd játékod. [...] Mivel ezt a honlapot folyamatosan töltjük fel a hangszerről szóló érdekes cikkekkel, népzenei tanulmányokkal, ezért kérlek, nézz vissza rendszeresen!” Elsőként Kobzos Kiss Tamás: Hegedű és koboz című írásából olvashatunk részleteket az oldalon.

A közölt dallamok nagy részéből nem létezik eredeti kobzos gyűjtés, így a már ismert gyűjtések alapján (újra)értelmezve hallhatjuk-láthatjuk azokat. A kobzos gyűjtések mennyiségére (és minőségére) való tekintettel ezt a rekonstrukciós munkát (egy analógiás képzavarral élve „zenei kísérleti régészet”) elengedhetetlennek, követendőnek és mindenek előtt hitelesnek tartom. Erről így ír Fábri Géza az említett kéziratban: „A Gyöngyös anyag tapasztalatai rendkívül fontosak. A kobzos a ritmikus akkordkíséretből kell, hogy a dallamot kibontsa. [...] Az átíratok – itt dudás, fuvolyás, illetve hegedűs dallamok kobzon történő eljátszására és ezek lejegyzésére gondolok – több szempontból is szükségesek. [...] A Gyöngyös Györgytől gyűjtött táncdallam-anyag azt sugallja, hogy ha a kobzos egyedül játszik, akkor dallamot és kíséretet (akkordot) együtt kell megszólaltatni.” Az anyag összeállításáról pedig így: „Amikor a »Koboziskola« gondolata felmerült bennünk, tisztában voltunk azzal, hogy nemigen fogunk tudni valamennyi »hogyanra« adatközlőktől származó választ adni. A módszeresség elve ott sem fog maradéktalanul teljesülni, amikor az adatközlőktől gyűjtött kobzos anyag mellett más moldvai énekes, hegedűs és fuvolyás anyagot is feldolgoztunk. Mégis kényszerítő erejűnek érezzük az igényt, hogy ez a rövidnyakú hangszer a szólóhangszerek közé emelkedjen.”

A saját tapasztalatok rögzítését – amelyre mindenkit buzdítottam a cikk elején – magamra nézve is kötelező érvényűnek érzem. Úgy gondolom, hogy bár a zenei élet fontos része a kritikai írás, mégis a szakmai párbeszéd legnemesebb formája, ha a bíráló maga is publikál – a gyakorlat és az utókor pedig értékkel. Ezzel együtt egy dolog mégis biztos: ezt a DVD-t teljes joggal tehetjük Hankóczy Gyula tanulmánya vagy a „Moldvai hangszeres dallamok” mellé. De nem a polcra, hanem a munkaasztalra.

Bolya Mátyás

Koboziskola 1-2. (Mester Tanoda Alapítvány, Szeged, 2008)

Színes magyar oktatófilm, játékidő: 100 perc

Készült a Mester Tanoda Alapítvány megbízásából a Ni Filmstúdióban.

Szerkesztő: Fábri Géza

Operatőr, rendező: Hunyadi Zsolt

Gyártásvezető, producer: Krisztin Róbert

Söndörgő & Ferus Mustafov

Lemezbumutató március 6-án a Millenáris Fogadóban

A **Söndörgő** Együttes 1995 óta, immáron tizennegyedik éve foglalkozik a magyarországi délszláv népek és a Balkán népzenei hagyományaival. Sikerral szerepeltek már számos magyarországi és külföldi fesztiválon, koncertteremben. Mára az együttes a délszláv népzene egyik legjelesebb képviselőjének, „utazó nagykövetének” számít, amit itthon és Szerbiában is több versenyen való sikeres szereplés és díj fémjelez.

Legújabb lemezükre egy „élő legendát”, a makedón **Ferus Mustafovot** kérték fel vendégszereplésre, aki az egész Balkán egyik legismertebb klarinétos és szaxofonos szólísta. A kiadványt a 2007-es év közös koncertfelvételeinek anyagából készítették (SargFabrik – Bécs; Sziget Fesztivál Világzenei Nagyszínpad – Budapest; Queen Elizabeth Hall – London; Balkán Világzenei Fesztivál – Pécs). A koncert a makedón cigány zenei hagyomány máig is élő, csodálatosan gazdag dallamvilágát járja körül, a stílus legnagyobb zenész egyéniségének játékával, és **Szalóki Ági** különleges hangjával fűszerezve. [www.sondorgo.hu]

A BUDAPESTI TAVASZI FESZTIVÁL PROGRAMJÁBÓL

ÁPRILIS 2. 19.00, THÁLIA SZÍNHÁZ

A TÁNCZMESTER

A HONVÉD TÁNC SZÍNHÁZ ELŐADÁSA

A CÍMSZEREPEBEN A HARANGOZÓ-DÍJAS MAKOVÍNYI TIBOR
KÖZREMŰKÖDIK: CHOVÁN GÁBOR ÉS A HEGEDŐS EGYÜTTES

KOREOGRÁFUSOK, MUNKATÁRSAK:

BÉRES ANIKÓ, FOLTIN JOLÁN, HORTOBÁGYI GYÖNGYVÉR,
LENGYEL SZABOLCS, MAKOVÍNYI TIBOR, MLINÁR MÁRIA

JELMEZ: IMRIK ZSUZSA

DÍSZLET: ZEKE EDIT

ZENE: ÖKRÖS CSABA

SZERKESZTŐ–RENDEZŐ: FOLTIN JOLÁN, NOVÁK ESZTER

Ki ez a messze földről érkező figura? Találgathatjuk, honnan jött, német, cseh földről, vagy csak a szomszéd vármegyéből, és mit keres itt Magyarország félreeső csizmasáros távoli báltermeiben. Ő a „Mester, ki másokat bizonyos táncnemekre tanít, idomít...”, aki elővezeti, aki elöl járja, aki megmutatja, aki kitalálja a híres szólót, a magyar magányt! Kofféjában valcer, polka, mazúr és ki tudja, még hány divathóbort. Megújulást, frissítést, avagy rontást hoz-e a büszke magyarok táncára? Mester-e vagy kontár? A falusi tánciskola fergeteges vizsgabáliján mindezekre fény derül. [www.fesztivalvaros.hu]

Az én Mátyás királyom

Beszélgetés Gyulai Líviusz grafikusművésszel

– Mikor „találkoztál” először Mátyás királlyal?

– Az első találkozásom vele természetesen gyermekkoromban volt. Családommal 1946-ban, kilencéves koromban repatriáltunk Erdélyből és Sopronba költöztünk. Sopron akkor komoly kulturális hagyományokkal rendelkező polgári város volt. Hatalmas könyvtárban nem kevesebb, mint kétmillió kötet volt. Én addig is nagyon szerettem olvasni, mert már ötéves koromban megtanultam. Sopronban beiratkoztam a városi könyvtárba, ahol több kútfőből is találkozhattam a Mátyás királyról szóló történetekkel. Előtte is valamennyi iskolában, ahová jártam, ha csak egy szekrénynyi könyvből állt is a könyvtár, komoly, az ifjúság számára készült műveket találhattam. Például Gaál Mózesét, aki véletlenül éppen az én szülővárosom, Barót szülötte, s akire nagyon büszke vagyok. Benedek Elek mellett ő volt az egyik író, aki az ifjúság számára nagyszerűen átdolgozta a történelmi eseményekről, személyekről szóló történeteket. Így a Mátyás királyról szólókat is.

Hunyadi Mátyás élete számomra hihetetlen érdekes volt és érdekes ma is. Sokat gondolkodtam azon, hogy miért éppen ő az, akit a köztudatban számtalan csodálatos tulajdonsággal, minden jóval és széppel felruháztak.

Miután sok könyvet, többek között Bonfini történeteit is elolvastam róla, s kiderült számomra, hogy ő nagyon bölcsen, még az életében gondoskodott a saját nimbuszának megteremtéséről. Tel-

jes joggal, hiszen nagy reneszánsz uralkodó, nagy személyiség volt, és fantasztikus dolgokat vitt véghez a kultúrában is, a politikában is. A háttérben ott voltak a házi történetírói, akik minden tettét megörökítették. Már életében egy kicsit a legendák ködébe vonták, meseszerűsítették, egy átlagos emberi lénynél magasabb fokozatú személlyé tették.

Nagyon színes egyéniség lehetett, szerteágazó figyelmű és akaratú ember volt. Szeretett vadászni, szeretett élni, szerette a szép lányokat. A nép számára az is jelentős lehetett, nagy reménységgel és bizakodással tölthette el az emberek szívét, hogy egy ifjú embert tisztelhetek benne. Egy fiatalember mindig hoz valami frissességet az országnak. Csodálatos, hogy éppen abban a nehéz történelmi korszakban kapott a magyar nép egy ilyen ifjú uralkodót, aki mentes volt minden maradiságtól. Történelmi tény az is, hogy rendkívül erős akaratú volt, fantasztikusan tudott bánni az emberekkel. Tudjuk azt is, hogy miként emelt ki a jobbagysorból és juttatott igen magas állásokba tehetséges embereket. Ez is közel állhatott a nép lelkéhez. Olyan színes figura lehetett, aki a mesemondók számára tág teret adott. Lehetett a történeteit beszínezni, kiszínezni, cifrázni. Nem kellett különösen gazdag fantázia ahhoz, hogy remek történetek kerekedjenek ki róla.

Érdekes az is, hogy a róla szóló legendák miként jutottak el a néphez. Hogyan lett Mátyás a magyar népnek egy ilyen legendás

alakja? Hogy – mint egy Hárún Ár-Rasid – különböző figurákba beöltözve elvegyült a nép közé, és kipróbálta, hogy milyen lehet Magyarországon egy egyszerű embernek az élete. Vagy az, hogy ha szükségesnek látta, igazságot szolgáltatott a különböző helyzetekben, s így fegyvelte meg a hatalmaskodó főurakat, bírókat és kiskirályokat, akik sanyargatták a népet. Az biztos, hogy nagyon sok mesének irodalmi alapja van, amelyek egy része már Mátyás életében megszületett.

Nagyon sok olyan történetet tudnék mondani, amelyeknek biztosan megtalálhatóak az irodalmi gyökerei, de olyan gyönyörűen fölvirágozta a népi nyelv, hogy remekül elbújik az eredeti, polgárosult vagy világi változata. Mindenképpen sokat nyert azáltal, hogy ilyen mezei virágokkal díszítették föl.

Visszatérve még Mátyás alakjára. A népre az is nagy hatással volt, hogy sikeres uralkodónk volt. Talán vele éltük meg az utolsó olyan magyar királyt, aki Európában tekintélyt élvezett. Úgy mellesleg védte a töröktől Európát és az európai kultúrát. Sikeres hadjáratokban megállította a törököket, ugyanakkor a német oldalról is megvédte Magyarországot és a magyar népet. Ezek a történelmi sikerek nem tűntek el nyomtalanul a nép lelkéből. Az emberi szellem minden ékességével feldíszítették Mátyást, a magyar népmeséknek ő lett a legkitűntetettebb szereplője.

Éppen a te könyvedben is lehetett látni, hogy milyen irtatlan mennyiségű mese született róla. A negyedét sem ismertem addig annak, amit te csokorba szedtél. Fontos, hogy újra meg újra olvasásuk a gyerekek. Nagyszerűek ezek a történetek, minden népmesei elemmel rendelkeznek. Mindig győz az igazság, mindig van egy olyan tanulsága a történeteknek, amelyek a gyermeki lélek épülését szolgálják. Sokkal jobban, mint a kritika nélkül beözönlő, szörnyű rajzfilmek és izléstelen könyvek.

Ami még feltétlenül kapcsolódik Mátyás személyéhez, hogy fölvirágoztatta, behozta a reneszánsz kultúrát ebbe a régióba. A középkori Magyarországra hirtelenjében berobbanva, egy olyan európai szellemiséget hozott hozzánk, ami akkor itt teljesen újdonság volt. Elindult nálunk is egy könyv-kultusz. A király személyes példával járt elő. A Corvinák nem csupán szép kiállítású műalkotások, remekművek, hanem a belső tartalmuk is felbecsülhetetlen érték. Az antik kultúrát, ami a reneszánsz eszményképe volt, azon frissiben házhoz szállították azok a tudós emberek, akikkel körülvette magát Mátyás, mint igazi reneszánsz fejedelem. Rendkívül nagy súlyt helyezett a kultúrára! Utazásaim során tapasztaltam, hogy a görögök vagy a kelták leszármazottai, a skótok, a walesiek, minden náció féltékenyen őrzi ezeket, a saját történelmét megidéző történeteket. Minden nép a maga nemzeti örökségéért tartja őket számon.

Nekünk Mátyásban kulminált a történelmünk. A magyar nép a sikertörténetét koronázta meg Mátyással. Hunyadi Mátyás példás uralkodása folyamán körülbelül azt a népi eszményt személyesítette meg, amit egy igazi uralkodóról elképzelt a nép. Olyan eszményi uralkodó volt, amilyen tényleg csak a mesékben van.

– *Mint grafikusművész, festő, sokszor megformáltad Mátyás alakját. Melyek voltak ezek a munkáid? Milyen érzülettel dolgoztál ezeken a műveken?*

– Az első könyv, amit illusztráltam, s máig is ez az egyik kedvencem, Arany László Egyszer volt Budán kutyavásár című kis könyve volt. Körülbelül a hetvenes évek közepén jelenhetett meg, a Móra Kiadó adta ki. Nyomdatechnikailag is igényesre sikerült, egy nagyobb és egy kisebb formátumban is napvilágot látott. Akkoriban hatalmas példányszámban jelentek meg a könyvek. No, hát az egy szép könyv lett! Akkor, először volt módomban azt az örö-

met rajzban is kifejezni, amit Mátyással kapcsolatban, korábbi olvasmányaim során éreztem. Sok színes illusztráció kellett hozzá, mert csupán egyetlen mese volt benne. Ebben a színes kavalkádban megpróbáltam a reneszánsz színvilágát megidézni, az én elképzeléseim szerinti reneszánsz uralkodó portréját megvalósítani. Szerettem volna az akkori Buda látképét is egy kicsit közelebb hozni az emberekhez. Mátyás idejében jött be hozzánk az olasz kultúra testközelbe. Beatrix hozta az udvartartását, az ő révén megjelentek a szokásaik is. Napirenden voltak a vérbő mulatozások, gazdag lakomák. Ezt próbáltam képekben is ábrázolni. Természetesen megjelent rajzaimban a Mátyás mesék humora is.

A következő, Mátyással kapcsolatos munkám a te könyved volt, 1989-ben. Ez az időszak ugyancsak határkő a magyar történelemben, de a technikában is! A legnagyobb megdöbbenésemre talán egy hónapon belül kész is volt a könyvünk. Valami egészen rövid határidőn belül.

– *Annak külön története van, hogy miként és miért készült el olyan gyorsan ez a könyv! Majd egyszer elmesélem!*

– Jó! Viszont rettenetes mennyiségű mese volt, és én nem akartam, hogy akár csak egyetlen is illusztráció nélkül maradjon. A feleségem a megmondhatója, hogy éjjel-nappal rajzoltam, metszettem, hogy időben kész legyen a megadott időpontra. A minőségre is ügyelnem kellett, hogy azért mégse látszódjon a nagy sietség. Az külön furcsa volt a te könyveddel, hogy számomra nagyon sok ismeretlen mese volt benne. Azután, mint mondtad, találtál még újabb meséket is.

– *Igen, de ezekből csak egy volt a számomra is teljesen ismeretlen, „A táltos galamb”, amit a második kiadásban meg is jelentettünk.*

– Rengeteg mese volt! Viszont sokat segített a munkámban, hogy nem volt „lerágott csont”, amit illusztrálnom kellett. S ami még nagyon inspirált, az a mesék nyelvezete! Elmondhatatlan, hogy

... s az én Mátyásom

Már kora gyermekkoromban különös, titokzatos szeretet, vonzalom és érdeklődés ébredt bennem a Hunyadi család iránt. Eleinte természetesen nem mint történelmi alakok, hanem mint mesebeli figurák ragadták meg képzeletemet.

Felnevelő kicsi falumban, a völgyégi Fel-sőnánán, bukovinai székely atyafiságom, s mások is, sok mesét, mondát, tréfát tudtak Mátyásról. Ezeket, úgy emlékszem, főként apám asztalosműhelyében, férfaktól hallottam. Olykor, ha az eső beverte a mezőről az embereket, hatan-nyolcan is összegyűltek a forgács és politúr illatú tágas helyiségben. Ki a gyalupad végén, ki a deszkarakásokon, ki a forgácsban telepedett le. Míg készültek a löcsők, a küllők, a bölcsők, s olykor a koporsók is, a férfiak meséikkel, tréfákkal mulattatták egymást.

Fel-felharsanó kacagásuk engem is gyakran odavonzott. Bizonyára nem sok ügyet vetettek rám, mert néha igen vaskos dolgok is elhangzottak a jelenlétemben.

Egyszer aztán valaki elbeszélte Hunyadi László lefejezésének történetét. Azt, hogy háromszor sújtott nyakára a bakó és csak akkor

halt meg, s hogy akkor a törvény szerint meg kellett volna kegyelmeznünk neki, mégis megölték. Halottakat már 4-5 éves koromban közelebről is láttam a virrasztókban, nem is féltem tőlük, nem is sajnáltam őket. Az élethez hozzátartozott, hogy időnként valakik meghalnak. Am Hunyadi László története megrendített. Akkor találkoztam először azzal fogalommal, hogy kivégzés. Nagyon megsirattam titokban Lászlót. Szilágyi Erzsébetet úgy képzeltem el, mint a falunkbeli gyönyörű evangélikus papnét, aki két ifjú gyermekét vesztette el egymás után, s talpig feketében, jajongva járta az utcákat.

Mátyás személye még sokáig közömbös volt számomra, pedig tanítottam, és a gyerekek is nagyon kedvelték a róla szóló meséket, az Igazmondó juhászt, a Kolozsvári bírót, meg az Egyszer volt Budán kutyavásárt. Arra, hogy egyszer mesekönyvet írjak vagy szerkeszsek a róla szóló mondákból, mesékből, tréfákból, soha nem gondoltam.

1988-ban jutottam el először az al-dunai székelyekhez. Akkor láthattam a ma is lenyűgöző nándorfehérvári várat. Megrendülten lépegettem a tornyok, bástyák kövein, ahol hős

Hunyadi János a magyarok örök dicsőségére legyőzte a törököket.

1987-ben Moldvában, a „szállástörvény” megszegése közben tetten ért szállásadóimra – egy szegény sírására és családjára –, súlyos pénzbüntetést róttak ki, így hát Romániába néhány évig nem mertem menni. Ezután a szlovákiai magyarok falvait kerestem fel sorban, Dévénytól Ungig. Különösen Gömörben, de másutt is sűrűn szóba került Mátyás király. Abban az időben a Kisdobos című gyermeklap újságíró munkatársa voltam, s közeledett Hunyadi Mátyás halálának 500. évfordulója. Keresni kezdtem egy csodálatos Mátyás mesét, egy nagyon-nagyon szépét, egy felemelőt! Olyant, ami méltó a nagy király emlékéhez, s a jeles évfordulóhoz.

Legelőször az egyik felsőnáni ismerősömet kerestem meg. Emlékeztem rá, hogy mennyi mesét, tréfát hallottam tőle gyermekkoromban. Most is sok minden eszébe jutott, de a tovarúnt évtizedek alatt a tréfái, meséi megkoptak, már csak a vázuk maradt. Másokat is kezdtem faggatni, amerre csak jártam. Majd a fellelhető összes mesegyűjteményt, a régi Ethnographiákat, a magyarra fordított krónikákat is átnéztem. Valamennyi Mátyásról szóló mesét, mondát, tréfát kigyűjtöttem. Volt olyan mese is, amiből harminc-

mennyire sokat számít, ha akár egy sokszor adaptált történet izes népi nyelvre van átfogalmazva. A meséid nyelve annyira megszínesítette, annyira befolyásolta minden hangulati elemét, hogy ez külön lelkesítő volt számomra. Örülök, hogy a könyvünk a második kiadásban csinosabb külsővel, jobb papíron, igényesebb arccal tudott megjelenni.

Én mindig arra törekszem, hogy a könyveimet jó legyen kézbe venni. Egy kicsit tisztelettel vegye kezébe az olvasó! Szerintem a könyv az emberiségnek egy nagyon fontos szerepkörű tárgya, ami az emberek legértékesebb gondolatait hordozza. Illő, hogy ami nemmes gondolatokat hordoz, annak a külseje is legyen ehhez méltó, s tükrözze a benne foglaltakat.

– *Mi volt a legutóbbi, Mátyás királlyal kapcsolatos munkád?*

– Berez András Felítő című kis hangzós mesekötetét illusztráltam. Van abban egy tipikusan székelyföldi mese, amelyikben Mátyás mint diák, egy odvas fába bújta bele, onnan piszkálják ki a királyválasztáskor. Ez a mese is jól példázza, hogy minden népművészeti tájegységen más és más formában jelenik meg Mátyás alakja.

Mindazonk túl, amit elmondtam, számomra, mint illusztrátornak, nagyon izgalmas, hogy Mátyásról többféle portré maradt fenn. Nem sok, de maradt. Közismert az a hitelesnek mondható kettős portré, az a dombormű, amelyiken a feleségével profiltól láthatók. Én, aki egy kicsit a groteszk felé hajlok, és szeretem a dolgokat egy kicsit a humorosabb oldalukról nézni, nagyon értékelem, hogy Hunyadi Mátyásnak ilyen karakterisztikus arca volt. Jól állt orr dolgában. Nem kellett komolykodó, szépfúús, idealizált valakit rajzolnom. A mesék is gyakran tettek célzást az orrára, így hát én is bátran élhettem a humor eszközeivel. Végig, amíg a Mátyás mesék illusztrációin dolgoztam, nagyon kellemes derű övezte a munkámat, s ez nagy öröm egy illusztrátor számára.

Kóka Rozália

negyven változat is összejött, de akadt olyan is, amiből csak másfelet találtam.

Egy 1903-as Ethnographiában akadtam rá a Mátyás király lopni járt című, nagylélegzetű mesére. Elbeszélője, egy alföldi pásztor-ember bizonyára sokat katonáskodott, mert a meséjében az osztrák-magyar hadsereg valamennyi katonai szakszavát használta. Megtaláltam a keresett, szerintem eszményi, gyönyörű mesét is, a Mátyás király rózsát nyitó ostornyele címűt, több változatban is. Ezen kívül akkor még csak egy, a királyválasztásról szóló mondát találtam.

A több mint nyolcszáz szöveggel hamarosan Visegrádra utaztam, bezárkóztam egy üdülő szobájába, s két hét alatt egybeszöttem a számos, különböző nyelvezetű, ép és töredékes változatot. Így született a Mátyás király rózsát nyitó ostornyele c. könyvem. Hetvenkét mese, monda, tréfa volt benne.

Míg a meséket olvastam, formálgattam, szinte életre kelt számomra Mátyás király. Amikor esténként, pihenésül az egykori „csodapalota” romjai között sétálgattam, nem csodálkoztam volna, ha öfelsége elem toppan eleven valóságában is. Gyulai Líviusz grafikusművész nagy kedvvel illusztrálta a könyvemet, s hamarosan jelentkeztem egy korábbi könyvem kiadójánál, hogy elkészült

a mesekönyv. A példányszám kérdésében vitába keveredtünk. Fejembe vettem, hogy „Mátyáskámat” tízezer példány alatt nem adom. Az igazgató legfeljebb ötezerről akart tárgyalni. Én csak kötöttem az ebet a karóhoz. Az igazgató megdühödött konokságomon, a feje vörös lett és kiáltozni kezdett:

– Hol él ön, asszonyom? Mit képzel magáról? Lassú mozdulatokkal felmarkoltam asztaláról a kéziratot és az illusztrációkat, a hónom alá vettem és komótosan kilépegettem az ajtaján. A Battyhány téren ballagtam szomorúan, hónom alatt a hatalmas iratköteggel. Egy volt munkatársnőm jött szembe, s kedvesen tudakolta, hogy mi bánt. Mondom neki, hogy miként jártam a kiadómossal. Örömmel felkiáltott: – Jaj, de nagyszerű! A februáriak halálra keresnek egy jó kéziratot, ami Mátyás királlyal kapcsolatos!

Másnap reggel a frissen alakult „Út” Lap- és Könyvkiadó munkatársai elvitték a kéziratomat, és 1990 februárjában, a nagy székesfehérvári Mátyás ünnepségekre negyvenötezer példányban megjelent a könyvem. Papírfedélű, gyengécske drapp színű papíron, szerényke kiadásban, de megjelent!

Akkoriban lett vége Romániában a diktatúrának, akkor lélegzett fel egy kicsit a kárpátaljai magyarság. Éheztek a magyar könyveket az

ottani gyerekek. „Mátyáskámat” ezer számmal vitték ki különböző civil szervezetek. Jótékonyági akciók keretében is, de kereskedelmi forgalomba is került belőlük. Magam is elkísértem néhány ezer példányt a Magyar Műveltség Szolgálat ajándékként Beregszászba, Técsőre, Aknaszlatinára, Viskre, Váriba. 2003-ban, Mátyás király születésének 560. évfordulójára, és az én 60. születésnapomra szép és igényes külsővel ismét megjelent az immár alaposan átdolgozott, s egy újabb mondácskával kibővített kötet. 2008 szeptemberében az Országos Széchényi Könyvtár által működtetett Magyar Elektronikus Könyvtár honlapjára is felkerült [<http://mek.oszk.hu/06500/06597/06597.htm>].

Az elmúlt két évtizedben sokszor meglátogattam az erdélyi Vajdahunyad várát, ahol Mátyás, a csodálatos kisfiú felcseperedett. Elolvastam egy sor regényt, történeti munkát, meghallgattam számos kiváló előadást is Hunyadi Mátyásról. Még egy, a Hunyadiakat mindenáron deheroizálni szándékozó fércművön is átrágtam magam. Az én sárból és fényből, valóságból és mesékből formálódott Mátyás királyom nem változtatott semmi. Ő nekem az örökké dicsőséges és igazságos nagy király.

Kóka Rozália

LAJTHA LÁSZLÓ, A NÉPZENEKUTATÓ – I.

Fotó- és dokumentumkiállítás a Hagyományok Házában

Szakmai terv: Pávai István

A Hagyományok Háza és a Néprajzi Múzeum közös fotó- és dokumentumkiállítással emlékezett 2008-ban a 115 éve született és 45 éve elhunyt Lajtha Lászlóra. A tárlat a XX. század Bartók Béla és Kodály Zoltán mellett legjelentősebb magyar zeneszerzőjének és népzene kutatójának tudományos munkásságára koncentrált, Lajtha kutatásainak fő állomásait mutatja be levelezéséből, műveiből vett idézetekkel, valamint kortársai gondolatainak keresztül, s mindezt kottás népzenei feljegyzésekkel, archív fotókkal illusztrálja. Együttal bepillantást nyújt Lajthának a korabeli népzenei revival-elképzelésekkel kapcsolatos építően kritikus gondolkodásmódjába. A megnyitóra 2008. február 14-én került sor, amelyen Sebő Ferenc méltatta a népzene kutató életművét. A megnyitó alkalmával a Hagyományok Háza munkatársai közül Hetényi Milán (ének), Major Levente (hegedű), Porteleki Zoltán (cimbalom), Vavrinecz András (hegedű) Lajtha-gyűjtötte dallamokat szólaltattak meg. A tárlat 2009 szeptemberéig lesz megtekinthető a Hagyományok Háza első emeleti kerengőjén, amikor várhatóan a Vikár Béla munkásságát bemutató kiállítás váltja föl. A folkMAGazin idei számaiban folytatásban közöl részleteket a Lajtha-kiállítás anyagából. Köszönetet mondunk dr. Lajtha Ildikónak, Kertész Gyulának, Mandel Róbertnek és Hász Andrásnak.

LAJTHA LÁSZLÓ (1892–1963)

„...1892. június 30-án születtem ... 1910-ben, Bartók példája nyomán önállóan mentem először népdalt gyűjteni, melynek eredményeként 1911-ben vele egyetértésben folytattam népdalgyűjtő tevékenységemet. Azóta megszakítás nélkül foglalkozom népzenevel. Már első utam Erdélybe vezetett és a háború kitöréséig ott dolgoztam, ott tanultam meg a folklorista mesterséget. Ez a népzene otthonom lett, és minden mesternél jobban hatott reám. Bartók közelségéből kiindulva, ez a népzene és a párisi iskola tartotta meg azt a kis ösvényt, melyen elindultam, s amelyet az első világháború szakított meg... 1919-ben ... a Museum of Ethnography tisztviselője lettem, melynek népzenei osztályát a háború után egy ideig Bartók vezette, s amikor ő kivált az intézmény kötelékéből, én vettem át a népzenei gyűjtemény vezetését... 1931-ben a Népszövetség Párisban székelő »Institut International de Coopération Intellectuelle«-jének népzenei ügyekben »expert permanent«-ja, majd amikor Bartók egyéb dolga miatt részt venni nem tudott, »expert musical«-ja lettem. 1931 óta a »Commission International des Arts et Traditions Populaires« zenei szekciójának elnöke vagyok, amely commissió jelenleg épp úgy az »UNESCO« védnöksége alatt működik, mint a Londonban székelő »International Folk-Music Council«, melynek »member of the executive board« tagja vagyok.” (Részletek Lajtha László Ábel fia kérésére diktált önéletrajzából, 1952. ápr. 10.)

SZÉKELY NÉPZENE

„Egy kis fapadkán gubbasztok. Magányosan vagyok nagyon. Egy, a szoba közepéig érő deszkafal különít el a patrouille tagjaitól. Az önkéntest, fiatal tizenhét éves szőke babit, akinek olyan hamar görbül el a szája, hazaengedtem aludni. Fáradt volt. Három káplárom maradt itt. Két pesti gyerek: egy gépész és egy kertész. Meg a Molnár: honvédtüzér-káplár. Vitézségije is van. Csíki székely. Ismer még egy régebbi gyűjtőutamról, mikor náluk jártam. Most véletlenül összetalálkoztunk, sőt együvé kerültünk. Ő a legkedvesebb emberem. Öreg csíki nótákat dúdolt: »Egy gyenge kis madár hozzám

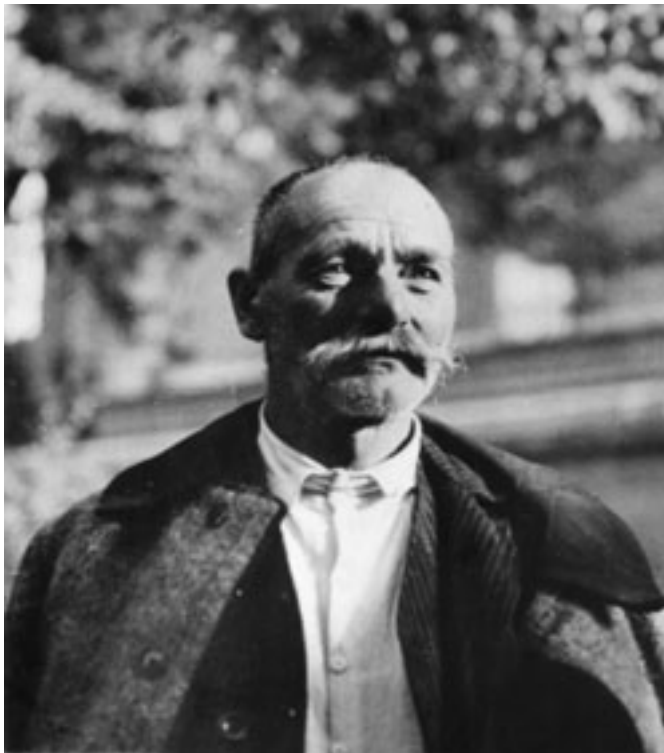
kezde járni...« és egy balladát mondott Kőmíves Kelemenről. Sokat emlékezünk a székely havasokra. Ugy-e Mea, mi is el fogunk menni egyszer oda, – együtt – a Barackos havasra, meg Hidegség patakára, – elmegyünk csavarogni – együtt – nemsokára.” (Lajtha László harctérről menyasszonyának, Hollós Rózának küldött levele, 1915. nov. 30.)

„Mint már Pesten is említettem, most különösképpen a hangszeres zene érdekel. Úgy ígérted megszimatolod majd, hol kapom meg akár környéketeken, akár Udvarhelyvidéken, akár a Nyikó völgyében a leghíresebb, legjobb bandát, kinek primása még tudja azokat a régi táncokat, amelyeket valamikor az öregek használtak... Mi van a körispataki klarinétos bandával?” (Lajtha László levele Bözödi Györgynek, 1941. nov. 12.)

„Újra Udvarhelyt jártam. Ezúttal Máréfalva, Szentegyházásfalva, továbbá Homoródalmás és környéke kerül sorra. Innen feltétlenül

Lajtha székeli adatközlői: Ferenczi Márton „Zsuki” bandája. Fotó: Dincser Oszkár, 1941

Marosi József, Lajtha bözödi székely adatközlője
Fotó: Dincsér Oszkár, 1941

be kell mennem Marosszékbe is. Marosvásárhelytől északra fekvő vidéket ismerjük, de onnan délre még senki sem volt. Hazafelé menet tehát ki akarok menni Maroskeresztúrra.” (Lajtha levele Bözödi Györgynek, 1942. júl. 20.)

„Az elmúlt hetekben ismét a Székelyföldön járt fonográfjával Lajtha László... A mostani nyáron végzett kutatások is néhány váratlan fölfedezésre vezettek. Kápolnásfaluban ... nemcsak balladát talált, mint például a Kőműves Kelemennét teljesen és épen, ami napjainkban már páratlan ritkaság, hanem históriás éneket is. Históriai ének a nép ajkán mostanig igen kevés volt ismeretes, mert ezek az énekek évszázadokkal ezelőtt éltek és újabb nemzedékek már csaknem teljesen elfelejtették. Az egyik most megtalált históriás ének Báthori András kardinális erdélyi fejedelem halálát éneklí meg... A Marosvásárhely közelében fekvő Maroskeresztúron szintén igen érdekes és ritka dallamkincs kerül elő... A maroskeresztúri énekesek igen érdekes kétnyelvű dallamokat énekeltek fonográfba, olyanokat, melyekre egyformán énekelnek magyar és román szöveget. És fontos szempont, hogy ugyanaz az egyén mondta fonográfba mind a két nyelvű szöveget... Lajtha egyébként a tél folyamán ismét visszajön a Székelyföldre, hogy folytassa a megkezdett gyűjtést, ezúttal a Nyikó-menti híres cigányzenészek tánczenéit fogja majd felvenni. Ugyancsak a tél folyamán a Nyárad völgyét is felkeresi, mert az összes »marosszéki táncok«-nak csak itt volt valaha a szülőföldje.” (Bözödi Gy.: Székelyföldi nótagyűjtés. Székely Szó, 1942. aug. 23.)

MOLDVAI GYŰJTÉS TÁMOGATÁSA

„Ma írtam Brăiloiunak, és ismételten melegen figyelmébe ajánlottam Önt. A küldött dallamok igen érdekesek, és több van olyan, amely a magyar és a román népzene eddig nem ismert kapcsolataira igen értékes adalékot szolgáltat. Régen hiszem, hogy a kunok, besenyők stb. nyomait világosabban meg kell találni a román népzeneben, és mentől több ilyen talál és gyűjt, annál nagyobb jelentőségű lesz munkája. Nagyon jól teszi, ha a csángókhoz megy gyűjteni, de gyűjtsön ott is magyart és románt egyaránt.” (Lükő Gábor válasza Lajtha Lászlónak, Budapest, 1932. márc. 31.)

Lajtha László 1916-ban (harctéri fénykép)

„...igen nagy hálával tartozunk a Népszövetség Szellemi Együttműködési Bizottságának, illetve a román és magyar megbízottainak: Brăiloiu Constantin és Lajtha László uraknak, hogy a román és magyar külpolitika barátságtalan levegőjében is lehetővé tették a moldvai magyarság alapos néprajzi tanulmányozását. Az ő közbenjárásukra tölthettem a román közoktatásügyi és belügyminiszter urak ajánlólevelével 1932 május-augusztus és 1933 január-április hónapjait a moldvai csángók között.” (Lükő G.: A moldvai csángók, 1936)

SZÉKI GYŰJTÉS

„1940-ben történt. Erdélyi gyűjtőútra indultam. Sokfelé kellett volna mennem, hiszen 22 esztendő sok elmulasztott feladata várt reánk. Hosszas válogatás és latolgatás után két tervet tartottam meg. Az egyik szerint Szolnok-Doboka megye Szék közséjébe szerettem volna menni, hiszen ezideig a szolnok-dobokai népzeneről semmi érdemlegeset nem tudtunk. A másik tervem az volt, hogy Kalotaszegbe utazom, ahonnan sok és szép hangszeres muzsikának ismertük a dallamát, de csak most, újabban nyílt módunk arra, hogy ne csak a prímás, hanem az egész »banda« együttes játékát is felvehessük. Mindkét gondolat egyformán kedves volt nekem. Néhány hónappal indulásom előtt elmondottam terveimet Kodály Zoltánnak s azt is, hogy alig tudok választani közülük. Kodály habozás nélkül válaszolt s elmondotta, hogy nemrégiben széki hímzéseket látott. Ahol ilyen szép és sajátos hímzések élnek még ma is, kell ott – mondotta – valami érdekes muzsikának is lennie. Lelkesen beszélt s erősen biztatott a széki útra. Így történt, hogy a vele való beszélgetés után azonnal írtam a szolnok-dobokai barátainak – akik már régebben vártak –, hogy szűkebb páttriájukba indulok.” (Lajtha L.: Újra megtalált magyar népdaltípus, 1943)

EPLÉNYI ANNA – KARDEVÁN LAPIS GERGELY

„TÁJKÖLTÉSZET: KALOTASZEGI ELÉGIA”

IRODALMI KERT MAGYARVALKÓN – I.

TÁJ ÉS KÖLTÉSZET

Kutatásunk két egymástól távoli terület, a szépirodalom és a tájépítészet között keresi a kapcsolódási pontokat, melynek alapját a tájjal együtt élő költő, író tájlesztettkai értékítélete, valamint az írásaikban kirajzolódó tájszemléletek esztétikája teremti meg. Az alföldi táj képe, ahogyan ma látjuk, Petőfi költeményeiben gyökerezik, de alakítottak rajta Juhász Gyula impresszionista betűkkel festett tájképei is – a hasonló példák tájlesztettkai és irodalom összefonódására hosszan sorolhatók. Az élményt adó, a szövegekben feltárolt tájkép nem minden esetben írható le pontos földrajzi koordinátákkal. Jékely Zoltán Kalotaszegen született munkáinak helye azonban egy határozott ponthoz köthető: a magyarvalkói templomkerthez, az innen feltárolt kalotaszegi táj képéhez és abban gyökerező hagyományaihoz. Kutatásunkban e tájlesztettkai-szépirodalmi kapcsolat nyomait keressük a sorok között éppúgy, mint a helyszínen, hogy egy olyan szabadtér-építészeti tervet dolgozzunk ki, amely illeszkedik a hely szelleméhez, Jékely műveivel és a kalotaszegi táj felfedezésének élményéhez is.

A kertművészet történetében több ponton is érintkezett már a kertalakítás és a szépirodalom: a bomarzo-i Sacro Bosco manierista kertjében Ludovico Ariosto 1532-es Orlando Furioso című hőskölteményének helyszínei és fantasztikus lényei elevenednek meg; a versailles-i labirintust Aesopus meséinek alakjait formáló szobrok és szökőkutak tematizálják; a tokiói Edo-kori, 1702-es Rikugien-kert 88 faragott kőoszlopán tradicionális rövid waka-versek olvashatóak. Ugyanebben a kölcsönhatásban vizsgálta már hazai tájépítész-hallgató is nyugatos költőink saját „beszélő kertjeit”.¹

Mielőtt a Magyarvalkóhoz kötődő írók és művek sorában Jékely Zoltánhoz érnének, még itt, a bevezetőben tisztázni érdemes, hogy élettrajzi élmény (akár tájélmény) és irodalmi műalkotásokban megjelenített tájak között korántsem áll fenn olyan egyértelmű (okozati) összefüggés, mint azt egy hasonló megközelítés talán sugallhatná. Számunkra sokkal inkább az volt érdekes, hogy miként válik „ugyanaz” a táj különböző jelentések hordozóivá. Ahogyan Hamvas Bélát az érdekelte az Az öt génuszban, hogy mely művészi alkotások, költői életművek fejezik ki legtokéletesebben egy táj génuszát – ahol a költő a létező genius loci médiuma [a hely szellemének közvetítője] –, úgy bennünket éppen e kérdés fordítottja foglalkoztatott: *Hogyan alakították a táj génuszát egymásra épülve az évszázadok irodalmi hagyományai? Milyen tájszemléletek találkoznak – akár tudatosítja őket, akár nem – az ezredforduló kissé földült vándorának esztétikai élményében, midőn a kalotaszegi tájra tekint?*

A FELSZEGI TÁJ LÉLEKRAJZI KARAKTERE

Ha Kalotaszeg kistájjait, falvait egy nagy családként tekinténénk, akkor minden bizonnyal a sok pipacsosan pirosuló pártás lánytestvér közül Nádas-mente lenne a tükörben cifrázkodó, szépítkező legfiatalabb hűg; Alszeg a dolgoz, szorgalmas középső lány; míg a legidősebb, legbölcsebb, hagyományörző és mértéktartó nővér Felszeg.²

Kalotaszeg egészen néprajzi kincseinek felfedezéséig³ és híressé válásáig csupán a Kalota-vize és a Kőrös-patak felső folyása mellett elterülő havasaljai terület (a mai Felszeg) volt. Ezt igazolja az is, hogy a XVIII. század közepéről származó megyetérképeken szigorúan erre, a már akkor erdőtlen területre terjedtek ki a „KALOTASZEG” feliratok. Felszeget túlnyomó többségben szinte már fájóan fátlan szántók és legelőtájak jellemzik, a gyümölcsösök csak a települések köz-

*Az Édenkert jelenettel díszített ház Magyarvalkón
(Erdélyi Balázs felvétele, 2003.)*

„Csárdás Magyar-Valkón” képeslap, 1933. (Eplényi Anna tulajdona)

vetlen közelében jellemzőek, a szőlők a hideg időjárás miatt hiányoznak. A Nádas-menti tájhoz képest tagolatlanabbul, szélesen, tengerszerűen hullámzó tájat „barázdák” (agroteraszok) tagolják lépcsőikkel, melyek a Vlegyásza oldalának összefüggő erdősávjáig érnek. Hűvös, zord vidék. Az itt élők gondolataira nagy hatással van az 1838 méter magas Vigyázó „bölény-hegyormo” (Jékely). A hegyhez több időjólással kapcsolatos hiedelem is kötődik: „a tavasz igazán csak akkor veszi kezdetét, ha az ormot hó már nem fedi”; „eső lesz, ha a Vlegyásza közel jön, felmagasodik, és zöldje tisztán látszik; de jó idő lesz, ha reggel le van rokkanva, vagy orma meg van alapulva, s aszály (fekete füst) látszik rajta.”

MAGYARVALKÓ ÖRÖKSÉGE

Magyarvalkó a Kalotaszegi-medence keleti vízválasztójának szélén helyezkedik el, 730 méter tenger feletti magasságával néz farkasszemet a Vlegyászával és a Gyalui-havasokkal. Határának magaslatai a Tunya, a Malató, a Sulyom. „*Ez már Kalotaszeg havasalji, városoktól, országútvonalaktól legtávolabb eső része. Felette négy-öt kilométerre már az a négyszázezer főnyi mócság következik, mely évszázadok óta fenyegeti elnyeléssel... ez a kicsi pont legmeszsebbre kitolt őrszeme a magyarságnak*”. (Jékely, *Ósi földön, ősi jussal*)

Az egész Kalotaszegen elterjedt babonás hiedelemmel szemben, amely szerint a földet hatalmas cethal tartja, Valkón úgy tartják, hogy bivaly – az itteni ember legfontosabb háziállata – hordja a hátán. Talán nem véletlen az sem, hogy éppen itt, Kalotaszegen egyedülként vallják azt a helyiek, hogy a föld alatt is van élet, s élnek emberek.⁴

Magyarvalkó őrszem-templomtornya bástyaként emelkedik a magasba. Gótikus szentélyét 1452-ben bővítették. Zömök, erőt sugárzó toronyfalát tornácos, négy fiatornyos tető koronázza. Feketére patinázódott zindelyes fedele hófehérre meszelt, öreg falakra támaszkodik. Védelmi okokból, de mintha szépségének kiemelése végett is, szabályta-

lan vonalú szerény várfalat építettek köréje a XVII. században, mely délre és nyugatra néző, tornácos fedelű, tornyos bástyácskákkal megtűzdelt.⁵ E hét torony formájával és arányaival tökéletes műalkotás. A harmonikus összkép, amely a faluszéli Malatóról, vagy a Tunya fenyvesei felől tárul ma is elénk, több építész-, művészgeneráció inspirálója volt. Kós Károly, Körösfői-Kriesch Aladár, Thoroczkai-Wigand Ede mellett Debreczeni László grafikáinak és írásainak is ihletője: „*Fatornyaink ódon társai a vénséges templomok... álom és valóság, élet és fantázia eggyé olvad, köddé vész.*”⁶

Kevés vidéket ékesített az ember az Isten dicsőségére olyan templomokkal, mint Felszeget. Karcsú, égbe szökő, kicsipkézett zindelyes tornyai Bánffyhunynak, Magyargyerőmonostornak, Magyarvalkónak, Körösfőnek már távolról jelzik „élet-utunk” végállomását. A valkai erődtemplom magával ragadó formai harmóniája égbe szökő tornyaival földöntúlivá varázsolja a tájat, a falut és minden halandót, aki megpillantja. Jékely éjjeli álmaiban maga a templom is átlényegül: „*túl a nagy templom körüli temetőkertből átnézett egy-egy friss, fehér kopjafa, [...] a templom pedig a nappali távolsághoz képest ijesztően közel, szinte a kerítés tövéből nőtt ki, s úgy sötétlett a domb tetején, [...] mint egy partra vetődött, viharvert középkori bárka.*” (Jékely, *Medárdus*) A hagyományos harangzúgás óév-újév éjszakáján egy órahosszat szól. A harangok ereje a torony ácsszerkezetén át épp úgy hatolt az égbe, mint a csontokon keresztül a lelkeinkbe: „*A menny kárpitján keskeny rés hasad, / beléfszül menekvő lelkek éke; / haranghintán így jut a szomjú had / a vad világ elől a szelíd égbe.*” (Jékely, *Psalmus*)

TEMPLOMKERT – TEMETŐKERT – PARADICSOMKERT

A héttornyú épület-együttes a táj transzcendens középpontja: saját körébe vonja közvetlen környezetét is. A cinterem magas kőfalát a temetőkert veszi körbe, amelyet szinte minden irányban az évről-évre virágzó gyümölcsfák között por-

ladó fejfák csoportjai tűzdelnek. Mind-
ezt pedig egy második, alacsonyabb fal
keríti el a falutól. A középkori „hortus
conclusus”-t idézi a kettős cinterem,
amely a fallal némileg elzárt földi para-
dicsom jelképe és a belső párbeszéd
helyszíne is. Talán ez a szimbólum volt
ihletője Valkó némely tárgyi és szellemi
hagyományának is.

Magyarvalkó örökségei közé tar-
tozik Bátky Zsigmond 1899-1900-as
néprajzi gyűjtése. Fényképein a mere-
dek tetetű szalmácsűrök, zsendelyes
tetők, a templomfal melletti aratótánc
és a Tunya eróziós foltjai merőben más
képet adnak a faluról, mint ma. A csű-
rök eltűntek, az eróziós sebeket a feke-
tefenyővel fogták meg.⁷ Egyedülálló az
a faragott homlokzatú ház is, amelyet a
paradicsom almafáján ülő angyal, egy
kígyó, valamint Ádám és Éva alakja dí-
szít.⁸ A temetőkert fáit Mihályt Elek tisz-

A pavilon mai állapota a templomtoronyból (Szeift Ákos felvétele, 2007.)

teletes ültette és ápolta 1899-től kezdődően fiával, Ákos-
sal együtt. A kéthektáros kertet saját pénzén vette, a falu
gyümölcsfáit lelkesen oltotta, a konfirmándus gyermekek-
nek kötelezővé tette, hogy a temetőbe fát hozzanak és ültes-
senek, melyet azután ő beoltott. Új alma-fajtákat hozott
és oltványairól, majd a későbbi szőlőtelepítéseiről is alapos
naplót vezetett; mindketten szenvedélyesen szerették a ker-
tészkedést. Mihályt Ákos maga tervezte, és a helyi ácsmeste-
rekkel építtette a tornyos-tornácos, zsendelyes pavilont a kert
felső részében.⁹ Édesapjának utolsó kívánsága, „hogy gyü-
mölcsfái alatt, háborítatlanul nyugodjék”, sajnos nem telje-
sült, de a temetőt mégis édenkertté, földi paradicsommá,
Jékely álmainak forrásává változtatta: „az ő élete nem oszol-
hat el nyomtalanul, [...] gyökeret kell eresszen, ahogyan a
nagy almafák gyökereznek bele a köves kalotaszegi föld-
be, hadd lássák utódai, ki volt ő itt Valkón.” (Jékely, *A Mat-
rikula vallomása*).

KALOTASZEG IRODALMI HAGYOMÁNYAI

A kalotaszegi táj, azon belül is Magyarvalkó igen gazdag iro-
dalmi hagyományok örököse. Itt szerezte regényes-olvas-
mányos krónikás énekeit Valkai András, a Báthoryak roko-
na, Csáky Mihály erdélyi kancellár nótáriusa. Itt szedte ma-
gyar versekbe a XVI. században könyvsikernek számító *Bánk
bán históriájá*-t, amely a Bonfinitől származó történet első
magyar nyelvű feldolgozása. Műveiben, lévén történeti tár-
gyúak, nem jelenik meg ugyan a felszegi táj, de ha *Az ma-
gyar királyoknac eredetekről...* szóló énekét olvasni kezd-
jük, valamiképp mégis útmutatást kapunk, hogy miben ke-
ressük a valkói templomkert misztériumát (Ádám apánkról
szólván):

*„Róla az úr Isten gondot visele,
Be helyezte őtet Éden kertébe,
Hogy azt művelné, őrizné és élne
Mind szüntelen szent felségét dicsérne.*

*Ily parancsolat Istentő adaték,
Ádám az kert gyümölcsében mind ennék,
Jó, Gonosz tudás fájáról ne ennék,
Mert ha ennék ottan halálban esnék.”¹⁰*

Ha a tájat „olvasni” lehet, a templomkert gyümölcsösé-
nek egyik olvasatához vezettek Valkai András sorai, amelye-
ket Malonyai Dezső századvégi, szecessziós leírásai színez-
nek virágmintássá: „*Szerelmesek a színbe, a férfi s asszony
egyaránt. Vasárnap: templomozás idején, mintha tulipá-
nos virágerdő vonulna ki a templomajtón.*”¹¹

Ennek folytatásaként olvashatjuk az első világháború
alatt a Boncza család kalotaszegi birtokain élő Ady Kalota-
szentkirályon kelt versét: „*Mennyi szín, mennyi szín, meny-
nyi kedves / És tarkaságban annyi nyugalom / És fehér és
piros és virító sárga, / Izgató kék és harcoss barna szín / S
micsoda nyugodt, nagyságos arcok, / Ékes párták, leesni
áhitók. / Papi beszéd kemény fejükből csöndben / Száll el s
nyári illattal vegyül. / Mily pompás vonulásuk a dombon,
/ Óh tempós vonulás, állandóság, / Biztosság, nyár, szép-
ség és nyugalom.*” (Ady Endre, *A Kalota partján*). Az éden-
kerttől így jutunk Kalotaszeg „locus amoenus”-ként, kies,
idilli tájként a szerelem helyeként való szemléletéig.

Rokonibb, ezért szigorúbb szeretet fűzte választott hazá-
jához Kós Károlyt: az üde, vidám színkavalkád után egysze-
rűbb, de erőteljesebb kolorit jellemzi kalotaszegi táj- és nép-
szemléletét. Számára Felszeg szimbolikus táj. Nemzeti-etni-
kai viszonyai a több évszázados „végvári” létforma hősi etho-
szává, hegy és völgy közöttisége az ember egzisztenciális ha-
tárhelyzetévé lényegül írásaiban. A havasalji „végvári” létfor-
máról többek között *Kalotaszeg* című könyvében, hegy és
völgy viszonyáról pedig a szintén Felszegen játszódó regé-
nyében, a *Varjú nemzetség*-ben írt: „*És mégis, a hegyi em-
ber örökké lefelé húzódik. Mint a vizek, mint éppen a mi
vizeink is. [...] A mi embereink is olyanok, mint a vizeink.
Örökké lefelé nézők, örökké lefelé vágyódók. Mennek is,
mindig csak mennek, húzódnak a vizek mentén lefelé a
völgyi falukba, a városokba. Sokan mennek. / És mint a
vizek is, vissza nem tud jönni belőlük egy is, fel a hegyre.*”

JÉKELY ZOLTÁN KALOTASZEGI TÁJÉLMÉNYEI

A húszas éveiben járó Jékely Zoltán nemcsak alkotója, de
különösen fogékony befogadója is volt Felszeg írásos és szó-
beli hagyományainak. Nyaranta (1933, '34, '36) nagynénje,
a magyarvalkói tiszteletesné, Kónya Gyuláné vendégeként

heteket tölt a kis faluban, pontosabban: az ősi templom árnyékában, a Mihályt Ákos által építtetett kis nyári lakban, a „pavilonban”. A *Medárdus* című korai szép regényében a pavilon nemcsak a temetődomb szélső kopjafáinak töszomszédságában álló szű- és lidércjárta hely, hanem a különböző nosztalgikák mentén induló képzel és valós felfedezőutak kiindulópontja, gyötrelmes vagy fölszabadító éjjeli továbbálmodásuk fészke is. A táj és a múlt kitekintő-pontja. Külső tájélmény: amely rálátást nyújt külön a falura és a templomra, a völgyre és a távoli havasokra, és belső-tájkép: a múltat őrző gyümölcsös – temetőkert tájképe, maga az „édenkert”, a táj lelki centruma. Jékely hosszú napokon megértette és magába szívta a helynek e különös-kiváltságos voltát és „a falut magát, csudáival, könnyével, mosolyával”. Tanúskodnak erről a *Kalotaszegi elégia* sorai, melyben a temetőkert és a pavilon elevenedik meg apró, valóságghű részleteivel, de múltat idéző örökségével, és saját maga élet-halál között lebegő gondolataival is: „*A templomkertben most a fák virága / szagos, habos hullámvízű rengeteg, [...] A cinteremben nyílik már a kosbor / süppedő, fátlan sírdombokon, / hol a úr-parasztok alszanak papostól / s minden tetem hasonlít és rokon, / örökségként ősrégi századokból [...] Almafák közt, napsávos félhomályban / ezüstösen áll a kis pavi-*

Jegyzetek

1. „Beszélő kertek – A nyugat íróinak kertjei Magyarországon” címmel írt diplomamunkát Baranyai Emese 2008-ban a BCE, Kertművészeti Tanszéken. A kutatómunka feltárta Mórincz Zsigmond, Babits Mihály, Illés Gyula és Déry Tibor kertjeiről fennmaradt forrásokat, terveket, fényképeket, rajzokat valamint a szépirodalmi munkásságban visszatükrözött kapcsolatot kertjeik és személyiségük között.
2. Eplényi Anna: *Kalotaszeg tájlelékrajza*, In: *Az erdélyi táj kérdései* (szerk.: Fekete Albert, 2004.)
3. Lásd a legjelentősebb összefoglalókat: Jankó János: *Kalotaszeg magyar népe*, Bp. 1892., Malonyai Dezső: *A magyarság néprajza I.*, 1907.; Szabó T. Attila: *Kalotaszeg helynevei – I. Adatok*, Kolozsvár, 1942.; Szabó Attila- Péntek János: *Ember és növényvilág – Kalotaszeg növényzete és népi növényismerete*, Bukarest, 1985.; Fülemile Ágnes – Balogh Balázs: *Társadalom, tájszerkezet, identitás Kalotaszegen*, Bp., 2004.
4. Jankó János: *Kalotaszeg magyar népe*, p. 186.
5. Kabay Béla: *Kalotaszegi műemlékek kis adattára*, Korunk Évkönyv, 1981. p. 97.
6. Debreczeni László: *Fatornyokról, Ifjú Erdély*, 1928. VII./2. In: *Toronyvigyázó – Debreczeni László műhelye* (szerk.: Sas Péter) Budapest, 2005. p. 274.
7. Báthky Zsigmond fényképeinek lelőhelye a Néprajzi Múzeum fotótára: F1.695- F1.730, F3.448- F3.569.
8. A Néprajzi Múzeum fotótárának F155.467- es képén egy szintén ilyen díszítésű bogártelki ház látható 1961-ből, a megdöbbentő hasonlóság valószínűsíti, hogy egyazon ács munkája.
9. Nagy Jenő – Kónya Gyula unokaöccse, Jékely Zoltán unokatestvére –, néprajzkutató mélyrehatóan foglalkozott Magyarvalkó néprajzi hagyományával, ebből a 'Gyümölcsös a Vlegyásza alján' című cikkében mutatja be Mihályt Elek és fia, Ákos munkáját. In: *Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 3.* 1995. p. 51-60. Minden bizonnyal az ő örökösének tulajdonában van az eredeti pomológia-kertészeti napló is.
10. Régi Magyar Költők Tára, 16, 9, 23-24. – a mai hangjelöléshez közelítve
11. Malonyai Dezső: *A magyar nép művészete I.* 1907. p. 38.

lon; [...] Itt éltem én Kilenccszázharminchárom / esős nyarán, kábán, álmatagon; / hogy nem pusztultam el, most is csodálom: / halálvágglyal telt el minden napom / ezen az ázott-kosborszagú nyáron.” (Jékely, *Kalotaszegi elégia*)

Az ugyanezen a címen megjelent, Győri János válogatta szép kötet írásából kirajzolódnak Jékely kötődéseinek, nosztalgiainak számai, tájszemléletének vonalai is. A lírai darabok a kezdeti idillekből az elégián át a veszendőség, a nemzeti pusztulás jeremiádjába torkollanak: „*Itt az utolsó magyar porta, látod: / dühödt tenger málló szigetje ez... Úgyis betelt egy nagy s kegyetlen átok, / melyet rátok szórhatott valaki: / poraitok felett az epitáfot / maholnap senki sem olvassa ki.*” (Jékely, *Kalotaszegi dombokon*). A parókia régi matrikuláiból a régi sorsok és az összetartozás, a nemzedékek folyamatosságának erőt adó üzenetét olvassa ki. De a múlt tragikus szereplői éjjelente újra-meg újra megelevenednek előtte a temetőkertben és válnak álom-életének főhőseivé. Nem kevésbé ragadják meg figyelmét a szóbeli hagyományok, a nép hiedelmei, azoknak is kiváltképpen azon mágius-csodás rétege, mely a ráolvasásokat („varázsdúdok”) vagy a templomkert kísértetéről szóló lidércmeséket is őrzi.

Jékely Kalotaszegi tájszemléletek metszéspontjában fekszik. Az első nála is az idill látásmódja: „*Kalotaszeg! Magyar mirákulum! / Ember-virágos dombok birodalma!*” (Jékely, *Zentelke felé*). De fenyegetett idill ez, mintha mindahányszor a kényszerű pusztulás előtti utolsó pillanat lenne kimerevíve. Azután szembenéz a végvári helyzettel is, a *Medárdus*-ban például a valkai („havadfői”) tanító vendégeként: „*ez az utolsó, a legis-legutolsó magyar ház a Gyulai-havasok felé! Ez ama őrház, melyben én öröködöm testvéreim élete felett.*” Új látásmódot jelent az a feltétlen és megkérdőjelezhetetlen érvényű nosztalgia, mellyel az aktuális társadalmi-politikai kérdéseket művésziékké sajátítja ki: „*– Most már örökre enyém ez a falu – sóhajtott egyet Iván, miközben magában ezt gondolta. – Ennek a délutánnak ízet soha ki nem irtja belőlem semmi. Ez a havadfői napok íze-szaga. Valami különös virágszag, igen, a kosboré. Most már az enyém ez a falu; de birtoklása nemcsak javakkal, hanem kötelességgel is jár: menteni, ami menthető, az életet és a hagyományt. Ezeknek a csudálatos embereknek életét! Mert kell, hogy ezer év múlva is [...] itt éljen ez a törzs, úgy, ahogy a régi vezér kívánta, amikor ezer esztendeje ide sátoroztatta őket! Ezek a nóták fognak akkor is szólni, ez a templom fog itt állani a dombtetőn, ezekkel a harangokkal fognak harangozni esküvőre, temetésre – s ha másként talál történni, akkor a világrendben lesz hiba, valami szörnyű kisiklás, ronda grimasz a történelemben, keserű vonás az Isten arcán...*” (Jékely, *Medárdus*).

Ez a kétségbeesett nosztalgia hangja. De Jékely kalotaszegi tája nem keserű vonás az Isten arcán, sokkal inkább, és mindennek ellenére valami pillanatnyi öntudatlan létezés – melyet, ha az ember ellesett, magával vihet, és már örökre megmarad. Így éli meg és „lopja el” egy öreg kaszás délutáni pihenőjének pillanatát a regénybeli ifjú, mikor az öreg szendergésében odalopózik, és míg az alszik, csendben és titokban lekaszál néhány rendet. „*Bár úgy történnék, hogy azon a napon, amelyen véglegesen el talál aludni, a más-világon ébredjen újra, arra, hogy csupa arany füvet vág, soha ki nem csorbuló gyémánt kaszával, az angyalok paripáinak!*”

(folytatása következik)

Felsőbb osztályba léphet!

XIX. Országos Szólótáncfesztivál, Békéscsaba, 2009

Tizenkilencedik alkalommal rendezték meg idén januárban Békéscsabán az Országos Szólótáncfesztivált, amely – bár hangulatában és minden részletében nagyon is híven megőrizte több évtizedes hagyományait – valami újat, valami nagyon fontosat, talán nem túlzok, ha azt mondom: korszakváltást hozott. Aki elejétől végéig figyelemmel kísérte a háromnapos rendezvényt, az kívülállóként, a műfaj passzív befogadjaként is megérezhette ezt. A zsűriben is mindenki „tegnapi” táncos, a mai versenyzők idősebb generációjával még egyazon színpadon mérették meg magukat néhány éve, szinte valamennyien „fesztiválviselt” emberek, akik nem is titkolják: nincs könnyű dolguk, hiszen még eleven emlékeznek a gyomorszorító versenydrukkra, a sokszor igazágtalannak érzett bírálatokra, a sértett haragra, sírásra, amikor valaki nem kapta meg a remélt sarkantyút, gyöngyöt. Hortobágyi Gyöngyvér, Demarcsek Zsuzsa, Kovács Norbert, Szűcs Gábor és Kökény Richárd, az elnök, mégis mind eltökéltek és egységesek abban: min-dennek, ami ma itt történik, a táncosok és a szakma továbblépését kell szolgálnia.

Pénteken déltől megélenkül az „Ifiház” és környéke, egymás után érkeznek az autók, buszok, a táncosok cipelik befelé az öltözőkbe a három rend ruhát, hátizsákot, utazótáskát. Óriási a nyüzsgés, a zsvaj, akik már lepakoltak, hatalmas ujjongással üdvözlök az érkezőket. Engem mindig újra és újra elbűvöl ez a hangulat: mintha mindenki mindenkit ismerne, mintha barátok, családtagok találkoznának egymással ilyenkor. A házigazda Mlinár Pál sem sokat teketóriázik, kihirdeti a gyakorlati tudnivalókat, figyelemzeti a táncosokat erre-arra – bőséges tapasztalata van már abban, hogy mit szoktak a fiúk-lányok a helyszínen, a szálláson vagy az ebédlőben „elkövetni”.

A próbán nem csak az öltözet, a produkció is meglehetősen pongyola. A bodrogi közti verbunk még csak-csak megjárja, de a Küüllő-menti pontozónál többen tanácstalanul nézünk egymásra: mi ez? A párosok kötelező táncai sem adtak sok okot az elragadtatásra, a szabadon választott táncok már sokkal biztatóbb képet mutatnak. A nap végén egy hajdani táncos így összegzi a látottakat: – Ha itt négy sarkantyúnál és három gyöngynél többet adnak ki, akkor fölösleges legközelebb kötelezőket kiírni!

Szedelődzködünk, s közben azzal vigasztaljuk egymást, hogy azért más képet fog ez mutatni viseletben, meg hát sokan az ország túlsó végéből, több órás utazás után estek be a színpadra holtfáradtan. Ebben maradunk.

Az előtérben eközben kis csoportokban folyik a beszélgetés. Versenyzők, kísérők, barátok és zsűritagok véleményt cserélnek, kritizálnak, dicsérnek, tanácsokat adnak. Félfüllel hallom, amint egy idősebb táncos azt mondja az öt körbeálló fiúknak:

– Gyerekek, a pontozó az nem legényes! Próbáljátok meg jobban lent tartani, hát úgy röpködtök össze-vissza, mint a szitakötő!

Szombaton reggel az Ifiházban már viseletben jönnek-mennek a versenyzők. Kilenc órakor megkezdődik a verseny, a Dűvő zenekar muzsikájára egyszerre két fiú járja a színpadon a bodrogi közti verbunkot. Délelőtt a kötelező táncokat láthatjuk, a párosok sárkőzit és gyimesit mutatnak be, szintén kettesével. Ötven produkció került a döntőbe, csak akkor fér bele minden egy napba, ha fesszesen tartják a forgatókönyvet. Kapkodás azonban ennek ellenére nincs, Mlinár Pál [az „idősb” – a szerk.] minden produkció után hagy némi időt a zsűrinek jegyzetelésre, rövid megbeszélésre.

Díjazottak 2009-ben

ELŐSZÖR ARANYSARKANTYÚS: Ágfalvi György, Appelhoffer János, Fundák Kristóf, Moussa Ahmed, Szabó Csaba (sz. 1984), Vastagh Richárd

ELŐSZÖR ARANYGYÖNGYÖS: Gera Anita

MÁSODSZOR ARANYSARKANTYÚS: Farkas Tamás, Kis István, Kovács Levente, Sánta Gergő, Zsuráfszki Zoltán

MÁSODSZOR ARANYGYÖNGYÖS: Kocsis Enikő, Mlinár-Körösi Katalin

ÖRÖKÖS ARANYSARKANTYÚS: Busai Norbert, Mlinár Pál, Molnár Péter

ÖRÖKÖS ARANYGYÖNGYÖS: Tombor Beáta, Tóth Judit

A még itt-ott foghíjas nézőtérén hozzátartozók, barátok, civilek ülnek, sok táncos inkább a fal mellett állva nézi a többieket. Az összkép messze sokkal jobb, mint tegnap. Kitűnik, hogy nagyon sok igen tehetséges, jól képzett táncos versenyez, a közönség már délelőtt kiválasztja a kedvenceit: Molnár Péter, Farkas Tamás, Kis István, Moussa Ahmed rendre vastapsot kap, ahogyan Hertz Viliék és a Mlinár házaspár is. Igazi lelátói hangulat keletkezik Kocsis Enikő és Fitos Dezső, valamint Sánta Gergő minden színpadra lépésekor, és elsőprő sikert arat Gera Anita és Zsuráfszki Zoltán gyimesi tánc. A táncosok körében népszerű Berecz István harsány csatakiáltásokkal kíséri önmagát, ugratják is ezért többen, van, aki papírt ceruzát ragad, és strigulázza a „hopp” -okat. Délutánra zsűfolásig megtelt a nagyterem: a szabadon választott produkciók a fesztivál egyetlen igazán „közönségbarát” részét képezik. A versenyzők a pénteken kisorsolt sorrendben léptek színpadra, s mivel néhányan saját zenekart hoztak, Dűvőék néha lazíthattak egy kicsit. Jó volt látni, ahogyan ezek a fiatalok izgulnak, szurkolnak egymásért. Nem ellenfelet, hanem társat, barátot látnak a másikban, ami a fesztivál értékelési rendjének is köszönhető: nem egymással versenyeznek, hanem a mércét igyekeznek megütni, amit a zsűri eljűk állít. Nem tudom itt felsorolni az ötven produkciót, s kit hagyjak ki? Mindenki, szinte kivétel nélkül, egy emeletnyivel magasabb színvonalat produkált, mint a kötelezőkben. A szünetekben többen egymástól függetlenül is ugyanúgy fogalmaztak: nagyon fontos, hogy mit fog mondani a zsűri, hiszen „ezek azért itt mind örökösök!”

A gálaműsor, amely Szarka Zsolt és Farkas Lilla munkáját dicséri, óriási sikert aratott. Tele ötlettel, fiatalos humorral, önironiával mutatták meg a táncosok, hogy ismerik saját gyengéiket, és képesek parodizálni saját táncukat – ennél nagyobb bizonyíték a tudásra nem is kell. Olyan technikai képzettségről és hatalmas anyagismeretről tanúskodott mindaz, amit ezen a fesztiválon láttunk, amilyenre tíz évvel ezelőtt nem is gondolt talán senki. Ez egy új, másik generáció, ők már kisgyerekkorban kezdték a táncot tanulni, műhelyek, iskolák, táborok alakultak az eltelt évek alatt. A néptánc polgárjogot nyert a táncművészetben és a felsőoktatásban is.

Az eredményhirdetést szokás szerint táncos követte. A jókedv annak ellenére hajnalig kitartott, hogy a büfében kifogyott a sör, az emeleti kisteremben diszkó dübörgött, s a sok asztal miatt kevés volt a hely a táncnak. És persze most is volt harag és szóváltás a zsűri döntése miatt, egy-két sírásra görbülő száj, de – ha nem csal meg az emlékezetem – jóval kevesebb, mint korábban. Egyik oldalon hallgatókat énekeltek, másik oldalon néhányan táncoltak, közöttük szétszórtan kisebb beszélgető csoportok. Éjfél tájban Pál István „Szalonna” cihelődni kezdett, elindult hazafelé, majd másfél órán át nagykabátban muzsikált a táncosok gyűrűjében négy-öt zenészszel együtt.

XIX. Országos Szólótáncfesztivál, Békéscsaba • Hercz Beáta és Hercz Vilmos • Kovács Levente • fotó: Gorács József

XIX. Országos Szőlőtáncfesztivál, Békéscsaba • Appelszoffer János és Balogh Károly • Mocsel Éva és Farkas Tamás

Balogh Kata és Sánta Gergő • Farkas László és Farkasné Molnár Anna • fotó: Gorácz József

XIX. Országos Szólótáncfesztivál, Békéscsaba • Ágfalvi György és Hős Dorina • Bárdos Zsuzsa és Poprádi Anikó • fotó: Gorácz József

A vasárnap délelőtti szakmai értékelésre – ha nehezen is – a versenyzők többsége eljött, és sokan végig is ülték a személyenkénti elemzést akkor is, ha a sajátjukon már túlestek. Érdemes volt. Korrekt szakmai alapossággal és szokatlanul egységesen értékelt a debütáló zsűri. Bevezetőben mindannyian mondtak néhány gondolatot a verseny, a mezőny egészéről.

Hortobágyi Gyöngyvér elmondta: itt mindenki tud táncolni, ismerik az anyagot falvakra, sőt személyekre lebontva. Az a kérdés, hogy mindezt hogyan tudják interpretálni.

Demarcsek Zsuzsa arra figyelmeztetett, hogy a gesztusoknak funkcióval kell rendelkezniük, a táncosnak pedig tudnia kell kezelni a saját belső túlfűtöttségét. Ő is, Szűcs Gábor is hangsúlyozta a zene alapvető fontosságát. (A zene a táncosnak olyan, mint úszónak a víz: a mozdulatokat tökéletesen megtanulja a vezérkötélen, de értelmet az egész mozdulatsor a vízben, azaz a zene által nyer.)

Szűcs Gábor kifogásolta, hogy túl sok a manír. Kovács Norbert arról beszélt, hogy a döntéseik, az értékelés lényege és értelme az iránymutatási szándék.

Kökény Richárd magas színvonalúnak nevezte a versenyzők technikai tudását, de hozzátette:

– Érdemes elmenni Gyimesbe vagy a Sárközbe, és meg kell ismereni az ottani életet, amíg lehet. A táncban annak a közegnek a morális és esztétikai értékeit kell megőriznünk és felmutatnunk, ahol az született.

Ez új hang. Később, amikor a szólótáncfesztivál szerepéről, jelentőségéről kérdeztem a zsűrielnököt, erre is visszatértünk.

– A szólótáncban a hagyomány individuálisan jelenik meg – mondta. – Formailag is, hiszen a táncos egyedül van a színpadon, önmaga koreográfiáját táncolja, improvizál. De ez egyúttal egy értékvilág, amivel az egyéniségét építi, ami tartást ad, gerincet... kicsit olyan módon, mint a vallás. A táncban megőrződik egy közeg, ami eltűnt vagy eltűnőfélben van, de a szellemisége, az értéke az urbánus körülmények között is képes élni és hatni.

Az autentika kontra táncszínház vita kimenetelét firtató kérdésre elmosolyodik, de a tekintete kemény és határozott:

– Az a kérdés, hogy valami autentikus-e, eredeti-e, hiteles-e, ma már nehezen értelmezhető. A mindenkori pillanat az autentikus. Jóskapista fölmege a színpadra verbunkot táncolni, és az autentikus. A kép, szobor, festmény, a műtárgy kiállítható, a tánc a pillanat művészete, a jelenben él, abban valósul meg. Ez értékes, érdekes, érthető, csak mindig meg kell találni a formát, és elfogadni a sokszínűségét.

Az időközben előkerült Mlinár Pállal egybehangozóan állítják: a szólótáncfesztivál az egyik legrangosabb szakmai seregszemle. A többi inkább a koreográfusok, együttesek versenye, fóruma, itt viszont maga a táncos mértegetheti meg magát. Ezért is jött létre annak idején. Nagyon fontos erjesztő szerepe van, hiszen egyfelől a táncosokon keresztül közvetlenül áramlik az információ az együttesek és műhelyek között, másfelől itt tűnnek fel általában azok az emberek, akik körül később az új műhelyek, új irányzatok kialakulnak.

Hazafelé az autóban barátaim arról beszélnek, hogy végre jó úton kezd járni a néptánc-szakma. Magamban azt gondolom, hogy eddig is jó úton járt. A korábbi korszakok néha öncélú presztízsharcnak tűnő küzdelmei, vitái nem voltak sem elhagyhatók, sem megkerülhetők. Ezekben a vitákban kristályosodott ki az új generáció tudása, felfogása, ezért képes most a szakma – vagy mozgalom, ki hogyan szereti – felsőbb osztályba lépni.

És igazat adok Kökény Richárdnak. Meg kell őrizni az eltűnő világ értékeit. Ha egyszer szükségünk lesz rá a mindennapokhoz, legalább tudni fogjuk, hol keressük.

B. Koltai Gabriella

NEMZETI TÁNC SZÍNHÁZ – SZÍNHÁZTEREM

**2009. március 4. és 11. szerda, 19.00 óra,
március 22. vasárnap, 15.00 és 19.00 óra**
Nagyidai cigányok

ExperiDance – Román Sándor Táncársulata

március 5. csütörtök, 10.30 és 15.00 óra
Zene-Bona, Szana-Szét (gyermekelőadás)
Honvéd Táncszínház

március 7. szombat, 19.00 óra
Hölgyválasz – női alkotók a Nemzeti Táncszínházban
Asszonyok könyve – Foltin Jolán alkotói estje
Honvéd Együttes
Bihari János Táncegyüttes

március 14. szombat, 15.00 és 19.00 óra
Ezeregyév
ExperiDance – Román Sándor Táncársulata

március 19. csütörtök, 10.30 óra, Törökvérszi bérlet (3)
március 19. csütörtök, 15.00 óra
Lúdas Matyi (gyermekelőadás)
Honvéd Táncszínház

március 21. szombat, 19.00 óra
március 28. szombat, 15.00 és 19.00 óra
Szeget szeggel – ReneDance két felvonásban
ExperiDance – Román Sándor Táncársulata
Molnár István bérlet (3)

március 29. vasárnap, 10.30 óra, Napsugár bérlet (3)
március 31. kedd, 10.30 óra
Csipkerózsika (gyermekelőadás)
Honvéd Táncszínház

március 31. kedd, 19.00 óra
Mezőség
Élő Martin Archivum V.
Honvéd Táncszínház
(az előadást követően táncház)

NEMZETI TÁNC SZÍNHÁZ – REFLEKTÓRIUM

március 19. csütörtök, 19.30 óra
Arany és kék szavakkal
Herczku Ágnes – Horváth Zsófia

MŰVÉSZETEK PALOTÁJA – FESZTIVÁL SZÍNHÁZ

március 9. hétfő, 19.00 óra
Naplegenda
Magyar Állami Népi Együttes
március 12. csütörtök, 19.00 óra
Magyar Concerto
Magyar Állami Népi Együttes

www.nemzetitanctszinhaz.hu

Ágota, a népművész

Illés Imréné Erdős Ágotát gyerekkorom óta ismerem. A Tolna megyei Felsőnánán néhány háznyira laktunk egymástól. Ismertem a férjét, a fiát, ismerem a lányát és az unokáit, fényképeken gyakorta megcsodálom a mostanában sorban érkező dédunokáit is. Nehéz, de gyönyörű és teljes életet él még ma, nyolcvanévesen is. Közel harminc éve énekel a népdalkörömben. Az Érdi Bukovinai Székely Népdalkör szólistája, nótafája. Több száz népdalt tud. Ezeknek zömét gyermekkorában tanulta a dédapjától és a szüleitől. Erős, tiszta, szárnyaló hangja van ma is. Keservesei, balladáit a bukovinai székely népdalkincs legértékesebb darabjai közé tartoznak. Szeretettel, és mindig szívesen tanítja a fiatalokat. Ha az egészsége engedi, még most is elmegy a népzenei táborokba. Jelenleg éppen az ötödik egyetemista írja „belőle” a szakdolgozatát. 1995-ben kapta meg a Népművészet Mestere címet. Az elmúlt évtizedekben számtalanszor szerepeltünk együtt. Gyakorta mesélt nekem nehéz gyermekkoráról, küzdelmes asszonyéletéről, s a rettenetes, soha el nem felejthető bácskai menekülésről. Ha megkértem, magnóra is mondta emlékeit. Ami számomra örök talány, hogy bár hét évtizede eljött Bukovinából, élete zömét nem székelyek között élte le, mégis a bukovinai székely dialektusa szinte érintetlenül megmaradt.

Bukovinában, Hadikfalván születtem, 1929. április 28-án. Édesapám Erdős Pál, édesanyám Eröss Emerencia. Szüleim földművesek voltak. Édesapám leginkább fuvarozással foglalkozott, anyám a gyerekekkel volt, s a fődeket művelte. Kilenccen voltunk testvérek. Már hat éves koromban libapásztor lettem. Száz darab libára meg egyik kishúgomra ügyeltem. Tavasztól őszig jártunk a mezőre, a Porondra, a Szucsáva széjibe, s ott legeltettünk. Feresztettük a libákat, mű es megferedtünk, vigyáztunk a küsebb tesvéreinkre es. Így ment ez nyolcéves koromig. Kilenccéves koromban elmentem a nővéremmel céklára, úgy mondták nálunk a cukorrépának, hogy cékla. Elszegődtek két hónapra Dindzsénbe, vaj kétszáz kilométerre elvittek otthonról. Június-júliusban egyeltünk, kapáltunk önállóan a nővéremmel. Ő tizenegy esztendő volt imá, de elég gyengecske volt, örökké fájtatta a szüvit. Őt es én kellett segeljem a kapálásban.

Istállóban laktunk a summások között. Reggel felkeltünk négy órakor, rendbetettük magunkot, s kimentünk a mezőre. Nyolc órakor reggeliztünk. Tíz órakor kihozták az ebédet. Túrót ettünk s puliszkát reggel es délben es. Este öt órakor hazamentünk, s akkor megvacsoráltunk. Legtöbbször bableves volt vacsarára. Férfi emberek főztek. Vacsara után megmosakodtunk, fősülködtünk, és még azután volt kedvünk játszani es. Ugráltunk össze-vissza, mind aféle gyerekek. Minden nyáron, amíg csak ki nem jöttünk Magyarországra, jártam Móduvába.

Ősszel, mikor hazamentünk Móduvából, akkor megindultunk az urasághoz céklát szedni. Az uraságot úgy hitták, hogy Szűcs zsidója. Ott volt Hadikfalva határában egy hatalmas birtokuk. Cukorrépát termeltek rajta, oda jártunk ősszel répát szedni. Október, november, decemberben es szedtük. Akkor es mezítláb. Nem tudom, hogy es bírtuk ki! A szülők felvállaltak egy-egy jó darab répát, s mi lejárnák kiszedtük.

Majd egész télen jött a szövés, fonás, horgolás, varrás. Ez nem volt elég, apám a cukorgyárba, s a malomba járt fuvarba, neki mindennap ebédet kellett vinni. Hát ki vigye? Én voltam az ebédhordó es. Tíz órakor elindítottak az étellel, s négy órára hazaértem. De az ebédet pontosan délre mindig odavittem apámnak. Mikor hazaértem, kellett venni a guzsalyt, a kendert, s fonni, de fonni a

Illés Imréné, a Népművészet Mestere

végtelenségig. Télen, Mindenszentek után hétköznap esténként, hétfőtől péntekig jártunk a guzsalyasba, s ott es fontunk szakadatlan. Sokan vótunk barátnök, egyik este az egyiknél, másik este a másiknál gyűltünk össze. Hogy jobban teljen az üdő, sokat énekelgettünk, mesét mondtak, viccelődtünk. Mikor jött a tavasz, minden kezdődött előről. Otthon a korai tavaszi munkák, aztán indulás Móduvába. Négy nyáron jártam oda.

Móduvában én nagyon sok szép éneket tanultam. Vótak ott üdösebb asszonyok, leányok es, ők es énekeltek, én es sok szép éneket megtanítottam nekik, met én jó énekes családból származtam. Édesapám s édesanyám es jól tudott énekelni. A legtöbb éneket méges dédöregapámtól vettem fel.

Dédöregapám 94 éves korában halt meg.

Hétévesen én vótam az ápolója. Vótak neki fiai, menyei, unokái, de örökké künn a mezőn, s a dologban vótak, így hát csak én öröggettem szegén öreget. Vízet adtam, enni adtam, ápolgattam. Akkor, mint más gyerekek, szerettem vóna játszani, de nem engedett ki a házból. Benn kellett üljek vele. Inkább énekelgetett nekem. Az ágya sarkán tanultam meg minden madarkás éneket. Bizan Isten! Ezekre még ma es emlékszem.

Dédöregapám beszélt Kodály Zoltánval es, mikor ő legelőszőr Hadikfalván járt. Dédöregapám kaszálni ment, Kodály Zoltán benn vót a korcsumában, beszélgetett az emberekvel. Mondták neki, hogy ne, itt menyen Istán bácsi! Csibi Istánnak hitták dédöregapámat, s ő erőst szépen tud énekelni. Talán a falunkban a legszebben. Dédöregapám kétmeter, tízcentes, nagy, magos ember vót, hatalmas termet. Béhítták. Kodály minnyá elejibe ment s köszöntötte:

- Jónapot Istán bácsi!
- Isten áldja meg!
- Hallottam, hogy kend nagyon szépen tud énekelni.
- Tudok, de most nem érek rea. Hát kend kicsada?
- Én Magyarországról jöttem, gyűjtő vagyok, népdalokat gyűjtök
- mondta Kodály.
- Tudja-e uram, nekem most erőst sok dógom van. Sok gyermekem van, s sok unokám, s én most nem érek rea kendnek énekelni. Hanem megkérem szépen, ha hazamenyen Magyarországra, küdjön nekem egy ábc-s könyvet, hogy tanoljanak meg az én unokáim

Erdős Pál és felesége, született Eröss Emerencia

es bár olvasni magyarul. Én még most megfizetem, ebbe a helybe, csak kúdj el nekem azt a könyvet.

Kodály nem akarta elfogadni a pénzt, de dédöregapám azt mondta neki, hogy csak fogdaja el, me nem ér rea neki énekelni.

Küldött es Kodály könyvet, még én es abból tanultam meg a magyar abc-t. Sajnos, hogy menekülés közben eldobálódott, pedig még Bácskában es megvót, még a küsebb tesvéreim játszódtak vele.

Bukovinában nekem úgy vót az iskalába járásom, hogy egyet belől, s kettőt küjje! Nem vótam valami jó iskalás, elég hamis lejánka vótam. Nem akartam szót fogadni a tanyítónak. Úgy tudtam olvasni, mint a vízfolyás, csak nem értettem, hogy mit olvasok, mert románul kellett olvasni. Apámnak panaszkodott a tanár, hogy nem vagyok én jó tanoló, és a tetejibe nem es fogadok szót. Akkor apám – ugye fuvaros ember vót – vitt a tanyítónak egy nagy kocsi fát. Akkor azt mondta a tanár:

– Jól van, maradjon otthon a lejánka. Úgy es rea vannak szorulva, hogy dolgozzék, hát dolgozzék!

A nővérem, Anna a román igazgatónak a gyermekire vigyázott. A nővérem megbetegedett, s akkor eljött a tanár, s azt mondta apámnak:

– Pali bácsi! Azt a rossz lejánkát elveszem, vigyázzon ő a gyermekre, s Anna maradjon otthon!

Másfél évig vigyáztam az igazgató gyermekire. Úgy vótam bévéve, mintha mindennap iskalába jártam vóna. Az igazgató felesége

óvónó vót, mikor hazajött, ingemet sokszor olvastatott, s az embe-
re meg elmagyarázta, hogy mit olvasok. Hát így tanolgtam egy kicsit még. Őt osztályról kaptam bizonyítványt. Amikor levizsgáztattak, akkor ejedett meg az igazgató, hogy én, hogy tudok olvasni, de írni es, meg számolni es románul. S értem es, amit olvasok! S még osztá apám megtanyított münköt magyarul es, olvasni es, írni es. Az egyik nővérem, aki 25-ben született, csak ő nem tudott írást egyedül.

Nálunk úgy vót, hogy egymás után kilencen születtünk, s mindig a nagyobb kellett ügyeljen a küsebbre.

Ez az egy nővérem nem járt iskalába, de az utánalók mind jártunk, ki belől, ki küjje, de megtanultunk írni es olvasni es, úgy románul, mint magyarul.

Tizenhárom éves vótam, amikor kitelepültünk Magyarországra. 1941. január 26-án indultunk ki Hadikból. Az vót a helyzet, hogy az embereket sorba hítták bé koncentrára (munkaszolgálatra). Édesapámot es megszólították. Akkor minnyá nagy szaladgálás ide-oda, s gyorsan hazatérő levelet csináltattunk, ami még ma es megvan, s másik hat családdal együtt felfogadtunk egy teherautót, s kimenekültünk Kosnára. Akkor ott vót a magyar határ. Münk a családban akkor heten vótunk. Apám, anyám s mi öten gyerekek.

A többi testvéreim immá házasok vótak. Csak a legfontosabb felvevő ruhát tudtuk elhozni. Három hétig vótunk Kosnán, táborban. Boncos Miklós, Dálnoki Veres Lajos es a vót miniszter urunk édesapja, idős Antall József es odajött hozzánk személyesen. Akkor ingemet felöltöztettek szépen, székely ruhába es énekeltek. Azt fúttam, hogy „Fenyő, fenyő, árva magyar fenyő”. A katonák tanyítottak ingem erre az énekre. Mintha ma es látnám azt az embert, ahogy nezett, mikor énekeltem neki. Osztá hatvanhárom eszten-dős koromban megértem, hogy Érden énekelhettem a fiának es, Antall József miniszterelnök úrnak. Akkor ott, Kosnán nem tudtuk, hogy kicsodák azok az urak, csak most tudtuk meg, hogy kik vótak, mik vótak.

Kosnáról elvittek bennünköt Losoncra. Kilenc hétig Losoncon, egy nagy, lebombázott gőzmalomban laktunk. Jártunk templomba, ott vótam életemben először színházban. Láttam Szeleczy Zirá, Jávor Pált, Karády Katalint. Símogatták a fejünköt, sajnál-gattak bennünköt, hogy eleyen szegénykék, meg olyan szegény-

Bonczos Miklós belügyminisztériumi államtitkárva várva. Szőreg (Hadiknépe), 1941. május

kék, székelyek, magyarok, menekültek. Iskalába es jártunk. Vót egy nagy lebombázott gőzmalom a folyó parton, úgy hívták, hogy Zimka, ott vót az iskala.

Losoncra Szatmárnémetibe kerültünk. Ott meg egy lebombázott vagongyárba tettek münköt. Ott vótunk hat hétig, egészen májusig, amikor az egész bukovinai székelységet letelepítettek Bácskába. Szegeden osztották szét a családokat. Münköt Szöregre vittek, Újvidéktől 18 kilométerre. Azt a falut elnevezték azután Hadiknépének.

Egy nap összeszedtek münköt, nagyobbacska leánkákat és kivittek a reptérre. Ott találkoztam Horthy Istvánval és a feleségivel, aki ápolónői ruhában vót. Énekeltünk nekik, ők kedvesen kérdezgettek bennünköt. Velik vót Maléter Pál es. Ő akkor kiskatana vót, zöldbojtos kiskatana.

Bácskában es kellett volna még iskalába járjak, de éppen úgy történt, mint Hadikban. Azt mondták a tanyítók, hogy örülnek, ha azok mennek, akik nem tudnak egyáltalán írni-olvasni. Akik tudnak, azok otthon maradhatnak. Az igazgató azt mondta apámnak, hogy szántsa meg a kertjét, s osztán nekem nem muszáj iskolába mennem. Apámat megválasztották bíró-helyettesnek, kapunk tizenöt hold földet, s ott dolgoztam a nővéremvel. Apám csak megszántotta, bevetette a földet és hazahordta a termést. Mi megkapáltuk és leszedtük a kukoricát a nővéremmel. Elyen vót az én iskalázatásom!

A falunkban október 2-án, tartottuk a búcsút. 1944-ben, búcsú előtti napokban azt láttuk, hogy az utakon a bánáti németek erőst menekülnek. A zsidókat es akkor imá viszegették. Ez vót pénteken, szombaton, vasárnap. Mü azt gondoltuk:

– Ó, mü nem menyünk suba se, mü jó helyt vagyunk, hála Istennek!

A székelyek a szomszéd faluból mind összejöttek. A komák, a rokonok, a régi szomszédok mind eljöttek. A búcsú szépen eltót. Igen ám, de hetfőn már kihirdették, hogy mindenki meneküljék. Ki, hogy éri, pakoljék, s fussék, de hát senki nem vette komolyan.

– Á, nem, nem, nem!

Azért apám elég figyelmes ember vót, elment ki a faluból, került egyet, hazajött, s azt mondta:

– Halljátok-e? Ez nem tréfa dolog! Fel kell készülődni, met Isten tudja csak, hogy mi következik.

Rengeteg disznóvót, tenyeink vótak, s szerencsére vót két nagyon jó, erős lovunk s egy jó szekerünk. Apám izent Erzszi nővéreméknek es, hogy pakoljanak essze, készüljenek fel. Mü es egész éjjel vágtuk a tyúkokat, megfőztük, s felpakoltunk a szekerre. Apám csinált rea egy sátozt, ha esne az eső, ne verjen bennünköt. Az egész falu fel vót bolydulva. Az eszünk ki vót rekedve.

– Mít csináljunk? Menjünk? Ne menjünk?

Reggel hat órakor, elsőnek a faluból, elmenekültünk. A szekeren egy csomó gyerek, a nővéremnek az ura a fronton, annak es a kicsikéje, s az anyósa es vele vót. Én mi lehettem? A tehenpásztor.

Három nagyobbacska legénvel s egy küsebbecke fiúval hajtottuk a tehenyeket a szekerek után. Egy üdő után lemaradtunk az állatokval. Apáink úgy elmentek, Isten tudja merre jártak. Mi Zombor felé indultunk el szerencsénk, nem Szabadka felé. Mire Zomborba béértünk, este lett, apámék már elmentek, s münköt elveszesztettek. Jött egy szerb tanyás ember, s monnya nekünk, hogy ő megvenné a tehenyeket. Én megondolkodtam, s a tehenyeimet eladtam neki. Igen ám, de ezután es a legényekkel kellett maradjak. Hát egyedül hova menjek? El vagyok veszve! Még akkor este valami katonák elfogtak münköt, s bévittek Zomborba, egy nagy kaszárnyába. Egy iskalából vót csinálva kaszárnya. A katanák ennünk adtak, szállást adtak, s bézártak a negyedik emele-

Erdős Ágota (álló sor, közepen) és testvérei. Tevel, 1952.

ten egy szobába. Na, de mü nem maradtunk ott! Éjjel megszők-tünk. Elébbszer erőst félttem, de a fiúk nem hagytak el. Biztattak, hogy ne féljek. Ugye, falubeliek vótak? Szépen, ahogy most látom a filmekben, a lepedőket elhasogattuk, madzagokat csinyáltunk, s a negyedik emeletről leereszkedtünk. Egy katana látta, hogy elmenyünk, a kezivel intette, hogy menjünk. Egy nagyon aranyos magyar katana vót. Na, innét megszabadultunk! Osztán békeveredtünk a német katanák közti. Addig mentünk, hogy Dunapatajon utólértem a szüleimet. Ők es kerestek mindenübe, jöttek-mettek, de nem kaptak suhutt. Szerencsére Dunapatajon várni kellett a kompra, s ott utól értük őket. A kompnál három napig vártunk, nem tudtunk átmenni.

A harmadik napon menekültek a német katonák. Rettenetes sokan vótak. Megfordítottak bennünköt. Menjünk csak Dunaföldvárnak, ott menjünk át a hídon! Vissza kellett forduljon minden kocsis. Ki visszafordult, s ki a Dunába fordult. Míg élek, nem felejttem el! A szemem láttára mentek fel szekerekkel, lovakkal a kompra, a magyarok, a németek összekeveredve, tülekedtek, nem neztek se Istent, se embert. Sokan egyenesen a Dunába hajtottak a nagy tolokodásban. Apám megtérítette a szekerünköt, s mi Dunaföldváron jöttünk át a hídon. Éjszaka vót, a szekér hátuljában mindenki aludt, csak én vótam ébren. Apám azt mondta:

– Nézzed, nézzed Ágotacska, hogy mozog a híd!

Valóban mozgott, láttam, olyan sok nép vót rajta. Végre átértünk nagy keservesen. Sárbogárd, Nagylók, Felsőtöbörzsök követtek. Ott vót egy kirendeltség, ahol egy nagy pusztára irányítottak bennünköt. Ott osztán beállottunk kommencióc cselédnek. Ott dolgoztunk november derekáig, körülbelül négy hétig. Egyszer csak halljuk, hogy közelednek az oroszok. Ezt csinálnak, azt csinálnak! Mi sokan vótunk lánytestvérek. Az egyik nővérem fi-

Illés Imréné és férje, 1967.

atalasszony, a másik nagylány, én es már nagyocska vótam, a húgom se eppe kicsike. Elmenekültünk Zalába, Nemeshetésre. Azt mondta mindenki, hogy ott nyugodtabb a helyzet.

Nemeshetésről Búcsúszentlászlóra jártunk templomba. Minden vasárnap kétszer jártam meg azt az utat, reggel misére, délután litániára mentem, pedig három kilométerre vót. Nemeshetésen nagyon jó helyt vótunk. Apámnak megvót a két jó lóva, fuvarozott Zalaegerszegre, a vágóhídra. Ingem ott es minnyá elszegődtek a szüleim. Két öregnek a jószágját gondoztam egész télen. Én tehent fejtem, ökrököt pucultam, disznókat ettettem. Mü menekültek vótunk, de nem kaptunk semmit ingyen, meg kellett dógozunk a mindennapi kenyérért. A nővérem egyik háznál, én a másikonál cselédeskedtem. Kiteleltünk jól, az oroszok csak nagypénteken értek utól münköt. Minnyá elvették apámtól a drága jó lovakot. Osztán fogott két gyengecskét, amit elhagytak az orosz katanák – egyik vak vót, a másik sánta –, hogy mégis legyen valami, amit a szekerbe foghat.

1945 márciusában jött a hír, hogy le lehet telepedni Tolnában. A szüleim s a testvéreim elmentek, s még valami kicsi holmit es elvittek, amit bírtak. Ingemet otthagytak júliusig az öregeknél a csomagokkal. Amíg apámék ott vótak a faluban, addig jó vótam az öregeknek, de most akármennyit dolgoztam, mégse vótam jó. Úgy megkeseredtem, hogy egy nap esszeszedtem magamot, s otthagytam őket. Otthagytam mindenünket. Egy kufferral, pénz nélkül, minden nélkül felültem a vonatra. Egy csomó orosz katana között elmentem Nagykanizsára, onnat Szekszárdra. Mindenhol megmondtam, hogy ki vagyok én, menekült vagyok, elszakadtam a szüleimtől. Mindenütt kaptam egy papírt s mentem tovább, tovább. Szekszárdon leszálltam a vonatról, s elindultam gyalog Tevelre, mert tudtam, hogy a szüleim Tevelen vannak, megírták levélben. Azt es írták, hogy Bonyhádról lehet odamenni a faluba. Mentem, mentem, odaértem a Szúnyog Csárdához. Gondoltam, megpihenek egy kicsit. Leültem az út széjire. Egyszer hát jött egy

kocsi. A kocsin ült két ember. Az egyik azt mondta:

– Ide nezz! Ez az Erdős Pál leánkája! Helló! Te mit keresel itt?

Ez Domokos Istán vót. A másik János Jeremus. Az es minnyá nekem szólott:

– Hát te mit keresel itt, lejánka?

– Most jövök Zalaegerszegről!

– Há, hol vótál?

– Oda vótunk menekülve, s apámék otthagytak.

– Hát, azt hallám, hogy apádék egy lejánkat elhagytak.

– De nem örökre hagyott el! Azt mondta, hogy jőnek értem, de nem jöttek.

– Most hova mensz?

– Menyek Tevelre!

– Ettél-e?

– Még a tennap. – Ez így vót! Se nem ettem, se nem ittam egész úton.

– Gyere velünk Varasdra, mi Varasdra menyünk! Onnat imá közel van Tevel.

Felültem a szekerre. Ugye, Bácskában egy faluban laktunk. Béérkeztünk Varasdra, Domokos Istánék előtt megállottunk. Az övé vót a szekér s a ló. Azt mondja Jeremusnak:

– Hallod-e, vidd haza a lejánkat! Gyalog elég messze van Varasdtól Tevel.

Így osztán János Jeremus hazavitt szekervel. Azt es tudta, hogy melyik házban laknak a szüleim.

Apámék éppen vacsaráztak. Mikor beléptem a kapun, egy kutya ugatni kezdett. Azt mondja anyám apámnak:

– Nezz oda, Pál! Nezz csak oda, itt van Ágota!

Apám kacagni kezdett:

– Tudtam, hogy nem vesz el, világeletjiben rossz vót, s a rossz pénz nem vesz el! Na, jó! Nem es akartunk elveszeszteni, a jövő hónapban akartunk érted menni.

– Ide figyeljenek! Én mindent otthagytam az öregeknél. Velem csúfabbul veiselkedtek, mint egy kutyaál.

Azt mondja apám:

– Ne búsulj egyet se! Egye meg a fene őket ott, ahol vannak. Legalább holnap lesz, aki kapáljon nekünk!

Ennem adtak, megmosakodtam, rendbe tettem magamot s lefeküdtem. Másnap reggel kimentem apámékval a mezőre. Attól a naptól kezdve megállásom nem vót. Kapálás, aratás, szénagyűjtés. A holmiért csak októberben, a betakarítás után mentek el a szüleim Zalába. Az öregek mentegetőztek, hogy így meg úgy! Ők nem tudják, hogy miért jöttem el. Imá mindegy vót! Hála Istennek, hogy ha étlen es, szomjan es, de egészségesen, s szerencsésen odaértem a szüleimhez!

1948-ban férjhez adtak Felsőnánára. Na, arról egy könyvet lehetne írni! Én nem sokat ültem az első emberemvel. Elváltam, s hozzámement ahoz, akit szerettem. Harminckilenc évet letöltötünk az uramval. Szegényesen, keservesen, de azért boldogan. Két családuktunk lett. A lányom Baranyába ment férjhez. 1980-ban a fiunkval Érdre költöztünk. Sajnos, az emberem korán meghót. S azután hamarosan elment utána a fiam es. A fiamnak a gyermeket, Tomikámot kicsi korától én növeltem, mert az anyja elhagyta. Mikor Érdre költöztünk, erőst nehezen szoktam meg a helyet. Az otthonom új vót, a szomszédok újak, a munkahelyem új, egyedül maradtam a nagy lakásban, a nagy kertben. Sokszor azt gondoltam, hogy meg es halok. Vót úgy, hogy elkezdtem sírni, s a sírásból ének lett, s máskor az énekből sírás. Mikor énekelek, elfelejtem minden bánatomot. A mai napig es, én örömebe es, keserembe es énekelek. Fújom azokat a szép keserveket, amiket dédöregapámtól, s a szüleimtől tanultam, s valahogy könnyebb lesz a szívem.

Lejegyezte: *Kóka Rozália*

A csendszülte kiáltó ember újabb könyve

Széki Soós János: Holttengeri idők

Szép kiállítású gyűjteményes kötete jelent meg – sorrendben már a harmadik, számtalan folyóirat-publikációja mellett – Széki Soós Jánosnak Holttengeri idők címmel a Kráter kiadónál, nem sokkal 2008 karácsonya előtt. A felerész verseket, felerész kisprózát, elbeszéléseket tartalmazó kötetet az ugyancsak mezőségi, szamosújvári születésű, szintén Budapesten élő Juhos-Kiss Sándor széki témájú metszetei díszítik, a borítón pedig a híres széki Birtalan-napot ábrázoló festménye látható.

A Makkai Sándor regényének címét idéző könyv – ahogy a fülszöveg írja – „a Holttenger, vagyis a Mezőség XX. századi mementója egy családtörténet megrázó-tanulságos históriáin keresztül”.

Nem ez az első krónika a valaha városból visszafalusiasodott, gazdag népművészetéről, népviseletéről, népzenejéről, táncázairól, lakodalmairól ismert Székről. Sokan olvasták Győri Kali néni parasztíró Kiszáradt az én örömöm zöld fája című emlékezéseit, hallottak a Kodály Zoltán útmutatására Mezőségre indult Lajtha László széki népzene gyűjtéséről, lapozgatták a széki anyagot is tartalmazó, ugyancsak mezőségi Kallós Zoltán balladaskönyvét, vagy ámultak el a néprajzkutatóknak, köztük dr. Koós Károlynak, a páratlanul gazdag, varázslatos népművészetet megismertető kiadványaitól, de alighanem Széki Soós János az első, aki szépirodalmi igény-nel látott hozzá e hagyomány feldolgozásához.

Az 1960-as születésű „könyves” Soós János, a „csendből született kiáltó ember” ősei nemzedékeken át Széken éltek, amely a Mezőség talán egyetlen nem szórvány települése, ma is csaknem száz százalékban magyar lakosságú. A család felmenői zömmel földművesek voltak, bár akadt olyan köztük, aki szülei áldozatából ki tudott emelkedni a paraszti sorból: apai nagyanyjának testvére, Posta István a nagyenyedi kollégiumban tanulhatott, református lelkész lett, oktatott a teológián, és lelkészkedett Kalotaszegen, ott is halt meg. Ő volt az „első magvető” a családban, énekeket, imádságokat szerzett. Széki Soós János édesapja erdész volt, testvérei közül is többen tanultak. A fiúban korán megmutatkozott a szépirodalmi véna, bár eszmélkedése a Ceaușescu-diktatúra elvadulásának kezdeteire, a hetvenes évek végére, nyolcvanas évek elejére esett. Ennek az ő szempontjából különös jelentősége van: mint a kötet elbeszéléseiből megtudjuk, a széki parasztházaknál csak mutatóba tartottak könyvet, esténként ezért gyakran előfordult, hogy összegyűltek valamelyik háznál, és guzsalyozás mellett valaki egy magyar könyvből felolvasást tartott, így védekezve „az anyanyelvünk gerinccsigolyáit örökösen kínzó meszesedés ellen”. Egy alkalommal éppen Arany János Toldijára került volna a sor, de a felolvasó, a könyv tulajdonosa, ott-hon felejtette a szemüvegét. Így éppen a kislíút, Jánost kérték meg, aki nagy izgalommal, de közmegelegedésre tett eleget a több részletben tartott, több hétig folytatódó felolvasásnak, melynek jutalma az volt, hogy végül megkapta ajándékba a könyvet. Tanulságos a Könyvlapok mérlegtányéron című elbeszélés is, mely a diktatúra egyik legotrombább gattettéről szól: hogyan pusztították el a román kommunista titkosrendőrség, a Szekuritate emberei Kiss György nyugalmazott széki postamester gazdag könyvtárát, mivel annak nagy része a feljelentő szerint „felbujtó, államellenes irományokból” állt. A történelmi, politikai tárgyú köteteket a falu piacsterén elégették, a képzőművészeti gyűjteményt elkobozták, a több száz kötetnyi szépirodalmat, jobbára magyar klasszikusokat pedig

lapjaira szaggatva a helyi közértbe szállították csomagolópapírnak. A ravasz székiek azonban megtalálták a módját a könyvek legalább egy része megmentésének: akár naponta többször is elmentek vásárolni a boltba, csak hogy minél több „csomagolópapírt” vihesse haza. Ezekből aztán laponként összeállították a köteteket, és sokan ilyen „foghíjas” összeállításban olvastak Széken először Jókai- vagy Mikszáth-regényeket.

A nyolcvanas évek elején magam is így ismerkedtem meg első széki utam során, egy néprajzos barátom jóvoltából Jánossal, s az ismeretségből azóta is tartó barátság született. A szocialista hiánygazdaságtól sújtott Romániában nem kapható vagy nehezen beszerezhető egyes élelmiszereket, gyógyszereket és nem utolsósorban a román vámosok által üldözött, a határon átcsempészett magyar könyveket vittem ajándékba, viszonzni próbálván vendéglátóim pazar vendégszeretét. A könyvekért cserébe János romániai magyar írók, költők kötetével, erdélyi magyar folyóiratokkal, saját publikációival ajándékozott meg. A szerzők egy részéről éppen tőle hallottam először. János már általános iskolás korában publikált verseket az Igazság (a fordulat óta Szabadság) című kolozsvári lap gyermekoldalain. 1984-ben az Ifjúmunkás irodalmi mellékletében jelent meg több verse, majd a publikációk sora folytatódott a marosvásárhelyi Igaz Szó, a kolozsvári Utunk és a Szamos mente hasábjain. Amint a fülszövegben olvassuk, akkoriban úgy tartották, hogy aki a három neves szerkesztő, Lázár László (Ifjúmunkás), Székely János (Igaz Szó) és K. Jakab Antal (Utunk) rostáján átmegy, „annak megmarad a kezében a toll”. A publikációk sora folytató-

dott a bukaresti Hétfen, továbbá Sütő András lapjában, a marosvásárhelyi Új Életben, a Szócs Géza által szerkesztett Fellegvárban (az Igazság heti mellékletében), majd az 1990-es áttelepedés után az itthoni Lyukasórában. Mert János költői vénája, hál' Istennek az embert próbáló áttelepedés után sem apadt el, amióta „itthonról jár haza”.

Nem apadt el, de változatlanul a szülőföldtől, a szülőfalutól nyeri az ihletet. Bizonyosága ennek a Holttengeri idők is. Amolyan szépirodalomba ágyazott, balladás, a széki kisvilág tökéletes ismeretéről tanúskodó néprajz ez. Előbukkan benne mindaz, ami Széket híressé tette: a táncház, a lakodalom, a muzsikások, a szilvápalinka, a farsangolás, a kopár, mégis oly kedves mezősegi táj, a kukoricásokkal és szilvafákkal, a legendás, vendégmarasztaló széki sár, a különös tájszavak, ételek, bárányok, ökrök és lovak, a helyi topográfia, a széki városrészek (Felszeg, Csipkeszeg, Forrószeg), a beszélő helynevek (Fenyvestető, Árnyaserdő, Szőlőhegy, Csibi-sikátor, Várhegy-dülő, Fenyvestető, Tekenyős-patak, Gyalogkapus, Padút stb.), az a világ, amelyben János felnőtt, mely nemzedékeken át alig változott, ősi törvények szerint működött („ősi törvény nem liturgia” – figyelmeztet az apa), s amely most a nagy globalizációban, elnemzetlenedésben elsüllyedni látszik. Mert bizony úgy tűnik, hogy amit a Ceaușescu-diktatúra nem volt képes lerombolni, azt, ha nem vigyázunk, elvégzi helyette a globalizáció, a gyors meggazdagodás hiú vágya, a „lélek kialvása” és az anyaországiak felének közönye.

„Lassan elnéptelenednek az utcák, a mezők, az ember jártában-keltében csak véletlenül botlik bele egy másik emberfiába. Aki csak csizmát tud húzni, az mind máshol, másnál keresi boldogulását, veszi a tarisznyáját, s munkájával mások javát szolgálja, ahelyett, hogy saját magát gyarapítaná, erősítené. Hétszámra nem találkozik a családjával, a földjei műveletlenül maradnak, a máramarosi (román) csobánok nagy megelégedésére, akik ingyen, sőt megkerdezetlenül legeltetik temérdek juhaikat azokon” – számol be az apa János egyik közelmúltbeli széki útja során a mai állapotokról. „A menyecskék már karácsony ünnepére sem sütnék mákos és diós rudat, a panzió konyhájából bejglit, képviselőfánkot, a városban lakó nőgyógyászáról elkeresztelt Nánú süteményt rendelnek, és ha férjük sáros csizmával lép a grésziára, elválnak, ahogy anyám mondja, mostanában a fiatalok nem tudják elvenni a rossztól a jót” – olvassuk másutt.

A versek, melyek egy része már Budapesten született, jobbára központozás nélküli, egyetlen lélegzetvétellel megírt, rímtelen szabadversek, hiányoznak belőlük a nagy kezdőbetűk vagy teljes mondatok, viszont szinte dúskálnak a költői képekben. A próza pedig olyan buján, olyan díszes, cirádás, költői képekkel teletűzdelt mondatokkal árad, mintha maga is vers volna. Olykor Tamási Áron mágikus realizmusára emlékeztet. Az olvasó, akár egy hullámra, ráfekhet és élvezettel sodródhat, ringatózhat rajta, belefeledkezve az áramlásba, kikapcsolódva a külvilágról.

Széki Soós János, mint Négysorosában írja, nem fogadta meg anyja intelmét, hogy csak „valódi gyökerekhez, erős létbástyákhoz” kötődjék, így próbálván elkerülni mindennapi „szögesdrótrészét”. Ez a kötet annak tanúbizonysága, hogy mégiscsak ezekből a gyökerekből táplálkozik, nagy szerencsénkre és örömeinkre. Azok közül való, akik azon fáradoznak, hogy megmentsék az utókornak mindazt, ami a páratlan kincsből menthető, szellemi és tárgyi értelemben egyaránt. Reméljük és biztatjuk, hogy terve, egy nagy összegző szépirodalmi mű megírása Székről és a „holttengerről” valósággá váljék.

T. Kovács Péter

Széki Soós János: Holttengeri idők. Széki metszetek. Kráter, Pomáz, 2008.

Hagyományok Háza

2009. március 3., 16 óra

Magyar népi énektanfolyam

dr. Juhász Katalin: Az emberi élet szakaszai

március 4., 15 óra

Honvéd Táncszínház: Rendhagyó történelemóra

március 4., 16 óra

Magyar népi furulyatanfolyam

március 6., 17 óra

Aprók tánca: Tavaszváró böjti játékok

március 6., 19 óra

„Dúdoltam én...” – Sebő Ferenc

március 7., 19 óra

Hargita Nemzeti Székely Népi Együttes: Tánca fordulva

március 10., 16 óra

Magyar népi énektanfolyam

dr. Juhász Katalin: Az emberi élet fordulói

március 11., 16 óra

Magyar népi furulyatanfolyam

március 13., 14 óra

Szabadságünnep

március 13., 19 óra

Magyar Állami Népi Együttes: Verbunkos

március 17., 16 óra

Magyar népi énektanfolyam

Bodza Klára, Fábrián Éva: Népdalcsokrok összeállítása

március 18., 16 óra

Magyar népi furulyatanfolyam

március 19., 19 óra

Mesemondókörfelnötteknek

március 20., 17 óra

Aprók tánca: Tavaszváró böjti játékok

március 20., 19 óra

Magyar Állami Népi Együttes: Földön apám fia volnék

március 21., 10 óra

Öröm-Tánc nap

március 24., 16 óra

Magyar népi énektanfolyam

Fábrián Éva, Vakler Anna: Tanításmódszertan

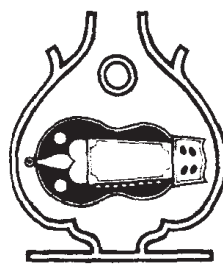
március 25., 15 óra

MÁNE zenekara: Elindultam szép hazámból

március 27., 17 óra

Aprók tánca: Tavaszváró böjti játékok

KIVÁLÓ MINŐSÉGŰ TEKERŐK

SZERÉNYI BÉLA

hangszerkészítő mester, népi iparművész

RÖVID HATÁRIDŐRE!

1039 Budapest, Barátpatak u. 6/B.
T: 06-20/ 438-9145; T/F: 250-7988

E-mail: bela@szerenyi.hu
Honlap: www.szerenyi.hu

Városi barokk

Utak és kitérők a magyar néptáncművészetben

A magyar néptánc színpadra kerülése, széles körű megismerése és elfogadása csak igen későn, a XX. század harmincas éveiben kibontakozó Gyöngyösbokrétá mozgalomnak köszönhetően történt meg. A mozgalom célja a hagyományörző falvak feltérképezése, együttesekbe szervezése és produkcióik színházi környezetben való bemutatása volt. Ennek megfelelően a „bokrétás” falvak az évközi kisebb előadások mellett minden év augusztus 20-án, a Szent István-napi ünnepségek alkalmából mutatták be tízhúsz perces produkciójukat Budapest legnagyobb színházában, a Városi (a mára lebontásra ítélt Erkel) Színházban. Változtatások nélkül, szinte érintetlen formában adták elő saját vidékük táncát, énekeit, népszokásait.

Vitathatatlan érdeme a gyöngyösbokrétá mozgalomnak, hogy a történelem során először színpadra került a magyar paraszti kultúra, néptánc, népszokás, népviselet, és ezzel megszületett a magyar színpadi néptáncművészet. A kétségtelen pozitívumok mellett azonban negatív hatásokról is szólnunk kell. A mozgalom máig ható hibája, hogy nem a falu valóságos világát, hanem idilli, „vasárnap”i folklórt mutatott be, sokszor a hagyományt megmerevítő, sematizáló formában, s ezzel hozzájárult a városi lakosság fejében élő hibás, romantikus falukép továbbéléséhez.

A mozgalmat elsöpörte a második világháború, s az azt követő politikai átrendeződés. Magyarországot – a többi kelet-európai országhoz hasonlóan – meghódította a Szovjetunió katonai, politikai, gazdasági és kulturális tekintetben egyaránt. A magyar néptánc szerencséje – vagy éppen szerencsétlensége –, hogy a népművészet a kommunista kultúrpolitikában is fontos szerepet kapott. A tánc a szovjet kultúrteológusok számára is kedvelt művészeti ágga vált, mert nem beszélt, mint a veszélyes színház, illetve természetéből fakadóan „boldog” volt és „bugyuta”.

A szovjet hatalom szempontjából ideális művészeti ág egyetlen bibije nemzeti karaktere volt. Ezért Moszkvában sajátos, sterilizált és stilizált néptáncot találtak ki, amelyet megfosztottak mindentől, ami egyéni volt és nemzeti. A néptánc területén a nemrég elhunyt, egyébként páratlanul tehetséges Igor Mojszejev volt az, aki művészetében megvalósította a fent vázolt „fából vaskarikát”. A nevével fémjelzett irányzat eltávolítja a táncról a meghatározó stílusjegyeket, és általános mozgásegyleget mutat be. Teszi ezt azonban kitűnő és látványos formában, akrobatikus elemekkel gazdagítva, hatásosan koreografálva, s irdatlan nagy létszámú együttesrel színpadra állítva.

Monumentális látvány, hatás, show – kevés valóság, egyediség és eredetiség – ez a „mojszejevizmus” lényege. Megjegyzendő, hogy a fent említett képlet a mai néptáncművészetben sem ismeretlen, csak most nem Mojszejev, hanem egy Michael Flatley nevű úr koreografálja, és nem moszkvai kultúrpolitikusok találták ki, hanem New York-i pénzemberek. A szórakoztatóipar kategóriájába sorolható színpadi művekre jellemző a fantáziátlan, de hatásos térforma, a közhelyes, gyakran történelmi idők homályába vesző gondolat, a szegényes, de hatásosan kiaknázott mozgáskincs, a világzenei

kíséret, a mai fülnek kedves elektromos hangszerelés, a komputervezérelt látványtervezés és az elengedhetetlen füstgép.

Természetesen a megszállt Magyarország sem állhatott ellen a moszkvai kulturális invázióknak. Ugyanakkor a gyöngyösbokrétás időszakban felnövő, később a magyar néptáncművészetet meghatározó kiemelkedő személyiségeknek köszönhetően nálunk nem volt kizárólagos a mojszejevizmus hatása. Az ötvenes évek színpadi néptáncában a szovjet hatást mutató művek mellett erőteljesen jelen voltak a gyöngyösbokrétás hagyományokra épülő, a magyar néptánc karakterét őrző és tükröző művészi igényű koreográfiák is.

Hangsúlyosan kell szólnunk a korszak nem lebecsülendő művészi eredményei mellett az ekkor kibontakozó, és a magyar néptáncművészet jövőjét meghatározó tudományos kutatásokról is. Ekkor kezdődött el Martin György vezetésével az európai tekintetben is kiemelkedő, szisztematikus és elmélyült kutatómunka, amelynek eredményeként több tízezer méternyi filmen a huszonnegyedik órában rögzítették és feldolgozták a Kárpát-medence falvainak táncanyagát. Ez a gyűjtőmunka 50 év múltán is meghatározza a magyar néptáncművészetet.

Molnár Istvánnak és Rábai Miklósnak, a korszak két koreográfusegyéniségének a munkásságát méltatva meg kell jegyeznünk, hogy nekik még nem állt rendelkezésükre a Martinék által gyűjtött hatalmas anyag. Alkotásaikat befolyásolta, hogy csak kevés és gyatra minőségű filmfelvételt tanulmányozhattak. Nem kedvezett nekik az sem, hogy a Moszkvából diktált kultúrpolitika nem vette jó néven a „népieskedést”, nem rokonosított a parasztsággal, és elvárta, hogy az alkotások boldogságot, jókedvet és optimizmust sugározzanak. Művészetük – különösen Molnár Istváné – mégis karakteresen eltért a Moszkva által megkövetelt iránytól. Munkásságukkal nem csupán a magyar színpadi néptáncművészet alapjait rakták le, hanem iskolát is teremtettek.

A hatvanas években új korszak kezdődött a magyar néptáncművészetben. Az új utak keresésében kiemelkedő szerepet játszottak a nem hivatásos táncgyüttesek alkotói, koreográfusai. A csak lassan enyhülő diktatúra elsősorban a profi táncgyüttesekre figyelt, a szakszervezetek által fenntartott és ellenőrzött amatőröknél szabadabb volt a légkör. A hatvanas évektől itt dolgoztak azok a koreográfusok, Györgyfalvai Katalin, Szigeti Károly, Kriscskovics Antal, Novák Ferenc és Timár Sándor, akik hivatásos együttesekben szerzték táncstudásukat. A fiatal nemzedék új utakat keresett, a táncot az önkifejezés eszközeként tekintette. Szakítani akartak a néptánc mojszejevista felfogásával, és az örökké vidám, gondtalansá-

fotó: Dusa Gábor

A Labirintus alkotóinak nyilatkozata: „Miközben az előadás befogadása a közönség részéről bizonyítja, hogy jó úton járunk, hogy a közönség támogatja újító törekvéseinket: a tradíció és modernitás ötvözésében megjelenő együttesvezetői, rendezői, koreográfusi koncepciót, elfogadjuk, hogy a Városi barokk című dolgozat a javító szándéktól vezérelt, komoly, tudományos, szakmai és esztétikai alapokon nyugvó, nagy ívű kritika szép példája, mely a »fiatal néptáncművészetünk« fölötti aggodás jegyében fogant. Köszönjük!”

got vagy álkonfliktusokat súlykoló koreográfiák helyett, a társadalmi hangulatnak megfelelően, drámai hangvételű, sötét tónusú, a kor problémáival foglalkozó művekkel jelentkeztek.

Újabb változásokat hozott a hetvenes években az alkotói horizont kiszélesedése, valamint a népzenei és néptáncutatók eredménye. Előtérbe került és új értelmezést kapott a hagyomány szerepe. Ez a színpadi néptáncművészetben azzal a felismeréssel járt, hogy a hagyomány önmagában is képes művészi élményt teremteni, a modern kor követelményeinek is megfelelően elemi erővel hatni.

A hetvenes évek még lényegesebb változása, hogy a néptánc nemcsak a kiválasztott művészek irigyelni való kiváltsága, színpadi látványosság és elidegenült művészeti alkotás lett, hanem visszakerült eredeti közegébe és funkciójába. Az ekkor kezdődő és ellenállhatatlanul terjedő táncházmozgalomban a néptánc ismét a fiatalok életének, szórakozásának része lett.

A hetvenes–nyolcvanas évek felejthetetlen sokszínűségét a táncszínpadokon egyre inkább a táncmozgalom hihetetlen erővel feltörő újfolklorista szemlélete egyneműsítette – ami a kilencvenes évekre szinte kizárólagossá vált. A művészeti útkeresés természetes folyamata indult el ekkor, hiszen a táncirány meghatározóvá válása egysíkúvá tette a néptáncszínpadot, sőt művészi rangját is megkérdőjelezte.

*

A Magyar Állami Népi Együttes (MÁNE) mindig kiemelt szerepet töltött be a magyar néptáncművészetben. Művészeti vezetői között találjuk a legkiemelkedőbb néptánc-koreográfusokat, az együttes turnéi meghatározzák a magyar népművészetről alkotott külföldi véleményt. Az együttesben a kilencvenes évek végének vezetőváltása óta folyamatos az új utak keresése, a megújulás utáni vágyakozás. Nem véletlen, hogy itt született meg az egyik első kelet-európai „riverdance” változat, voltak próbálkozások a történeti szemléletű magyar néptáncösszegzésre is, és az együttes legutóbb a kétes művészi értékű médiaprojektben, a közszolgálati televízióban sugárzott Örömtáncban is meghatározó szerepet vállalt.

A Bartók-jubileum kitűnő lehetőséget kínált az együttes számára, hogy „úttörő” munkásságát folytassa, sőt új lendületet kapjon, új alkotóval kísérletezzen. Bartók neve és munkássága sok néptánc-koreográfusnak biztos kiindulási pont. Igaz ugyan, hogy többségük nem ismeri és nem is érti Bartók életművét, de az évforduló alkalmával nem kis pályázati támogatást lehetett begyűjteni a mindig hiányos együttes kasszába. Másrészt a megkérdőjelezhetetlen klasszikusra hivatkozni, mögé beállni, mindig hálás dolog. Ki meri – és tudja – Bartókot vitatni? Csakhogy az alkotók elfelejtkeznek egy egyszerű tényről: azzal, hogy Bartókra hivatkoznak, és az ő zenéjét használják, még semmit sem tettek a néptáncos bartóki út megtalálásáért. Bartók Béla génuszához felnőni a néptánc, sőt a paraszti kultúra aprólékos ismeretével és alapos zenei tanulmányokkal is csak kiemelkedő tehetséggel lehet.

A MÁNE legújabb bemutatójának, Bartók-trilógiájuk második részének, a Labirintus című darabnak az alkotói sem haboznak buzgón Bartókra hivatkozni. Pedig műsorukban semmi nincs, ami a zeneszerző gondolataihoz, munkásságához mérhető lenne. A produkciónak sem formai, sem tartalmi tekintetben nincs köze a népművészethez, amelyből Bartók merített, amelynek szellemiségét áttemelte művészetébe. Kovács Gerzson Péterék alkotásában Bartók neve csupán hivatkozási pont, nem más, mint jól használható, ámde hamis cégér.

Ne morfondírozunk tovább ezen a nem mellékes körülményen, hiszen ettől még sok erénye lehetne a produkciónak. Kovács Gerzson Péter, aki valaha néptáncosként indult, ma már az alternatív táncélet egyik képviselője, és tékozló fiúként tért vissza,

hogy megmutassa a földhözragadt múzeumi hagyományörzőknek, hogyan is kell a hagyományt modern módon értelmezni. A bemutató pazar külsőségekkel, óriási létszámmal és apparátussal, látványos technikai attrakciókkal valósult meg. Az ötvenfős előadói létszám, zenészek, táncosok, szólisták, a legmagasabb igényeket is kielégítő színházi körülmények láttán azonban felvetődik a kérdés: vajon normális dolog, hogy az alternatív világhoz tartozó kísérletezést az állam finanszírozza, még hozzá az ötvenes éveket idéző nagyvonalúsággal?

A produkció kétségkívül legizgalmasabb része Sárly László zenéje volt; még akkor is, ha a szerző a Katona kamaraszínházában bemutatót Hej, Tyukodi pajtás! című estjének komplett darabjait emelte át az új alkotásba. A Kamra bensőséges környezete azonban sokkal jobb helyszínnek bizonyult. A Művészetek Palotája nagytermében kevésbé hatottak a különleges hangzások, és előfordult zenei üresjárat is. Nem hagyhatjuk szó nélkül, hogy az egyébként lelkes előadói gárda nem tudott megbirkózni a nagy zenei felkészültséget igénylő feladattal, ezért az előadás jelentős része play backről hangzott el, ami még a rockszínpadokon is vitatható megoldás. Kiemelkedő teljesítményt nyújtott Herczku Ágnes, aki magabiztosan énekelte rendkívül nehéz, sokszor operaezékesi felkészültséget igénylő szólóit, és táncos szólistaként is kitűnő volt.

Ami a táncos részt illeti, nem sok említésre méltó akadt a hetvenperces műben, nem sikerült mozgással közvetíteni az érdekes és rendhagyó zenét. A kompozíció önálló részek egy műbe való összegereblyezésével állt össze, nélkülözött bármilyen egységes gondolati, dramaturgiai ívet, mondanivalót. A mű pontosan azzá a fennkölt előadott zagyvasággá sikeredett, amelyet a szerzők a műsorfüzetben írtak le:

„És itt a kortárs paraszt-városi-barokk pszeudoopera, amelyben egyesül, egy időben van jelen a jelen és az előzmény, ahol minden más ugyanaz, a mese valóság, a varázslat igaz, a sziget a közép, a rész az egész, az út spirál, az egyenes labirintus...”

Mozgásvilágát tekintve hozott újat a darab az alternatív mozgásművészetben és Kovács korábbi műveiben megismertekhez képest. A népművészet puritán és tömör világától idegen mozgáskombinációk mellett és azoktól függetlenül néha feltűnt egy autentikus gyimesi csángó vagy vajdaszentiványi motívum. A dolgok lényegét illetően ez semmit sem változtatott, sőt még nyilvánvalóbbá tette: Kovács e művének semmi köze nincs a népművészethez, különösen Bartókhoz. És itt érkezünk el a lényeghez. A MÁNE bemutatójáról nem lehet további részletekbe bocsátkozni, mert egyszerűen nincs miről írni. A produkció része mai zavart, értékválságos és médiavezérelt világunknak, amelyben minden a feje tetején áll, amelyben gigantikus blöffökkel életművet lehet építeni. Persze ezek a művek néhány év múltán nyomtalanul eltűnnek, az életművekről idővel kiderül, hogy semmit sem érnek, de se baj. A jelenben (és nem a pszeudojelenben) viszont ebből igen jól meg lehet élni, polgárt pukkasztani, és közben magunkban röhögni a világ hülyeségén és sznobságán.

A hatvanas–hetvenes évek hagyományait folytató, új utakat kereső, egyéni alkotói megoldásokat felmutató művekre nagy szüksége van fiatal néptáncművészetünknek. Ezek időtállóságát a jövő dönti el. Mint ahogy a jövő kérdése az is, hogy a zenéhez hasonlóan megszületik-e az új magyar táncstílus, amely nem merül ki a néptánc másolásának mesteremberi feladatában, hanem alkotó és művészi módon újratemti a néptáncot úgy, hogy az új alkotás a népművészet erényeit, a tömörséget, arányosságot, tisztaságot és egyszerűséget hordozva legyen modern, és szóljon a mai világról.

Diószegi László

(Megjelent a Magyar Nemzet Magazin című mellékletében 2008. november 29-én.)

Elkéstem. Már megint!

Osskó Endréné (1917–2009)

Az ürömi gyermekfesztivál helyszínén gyülekeznek a hozzátartozók. Izgatott nyüzsgés, helykeresés, fényviszonyok beállítása, kezdet előtti pillanatok. Megérkezik Magdi néni. Évek óta a fesztivál fővédnöke. Sugárzóan, méltóságteljesen, mosolygósan. Legalább 10 percbe telik, míg a helyére kísérik, hiszen az őt üdvözlők szüntelen megállítják. Szeretet és tisztelet veszi körül. A polgármester megnyitja a fesztivált, s köszönti a fővédnököt. Őt. Feláll, és egy 16 éves lány bájával köszöni meg a szünni nem akaró tapsot. Kivirágzik, itt itthon van. A csoportok bemutatói egymást követik. Rövid, velős megjegyzéseket tesz.

– „Ügyesek... Ebből a gyerekből még lesz valami... gyerekek anyyniszor mondtam, hogy a kevesebb több volna!”

A szünetben felém fordul: „Ágikám, mikor jössz fel hozzám? Félretettem neked egy-két cikket, s van egy-két olyan dallamom a palóc gyűjtésből, amit te talán használhatsz.”

– Megyek! – ígérem.

A szakmai megbeszélésen figyelmesen hallgatja az együttesvezetők gondjait. Bölcsen mosolyog. Szinte hallani vélem egyik gyönyörűen megfogalmazott gondolatát: „Én már annyi mindent megéltem, talán ezért vagyok optimista.”

Amikor értékel, nagybetűs PEDAGÓGUS. „Aktív táncosként nagyon sokáig nem értettük, miért kell mindenkit a színpadra rakni. Most már tudjuk, nemcsak a jóvágású gyereket tanítjuk az anyanyelvére, a dadogót és a selypítőt is. Sőt!”

A résztvevő együttesvezetők szinte isszák szavait. Amikor távozik, űrt hagy maga után.

Táncháztalálkozó, edzőtáborok, tanfolyamok.

„Nem hívom fel, nincs rá időm...” Január ... telefon: „...Magdi néni elment! Este találkozunk a ház előtt, ahol lakott.” Döbbenet! Két órán belül összegyűlik vagy 50 ember. A volt tanítványai, többnyire öreg Bemeselek. Méceszt gyűjtünk, csendben emlékezünk. Szomszéd néni kinéz az ablakon. Megkérdezi, miért vagyunk itt. Elmondjuk. Kedvesen megjegyzi: „Maguk nagyon jó emberek!” Nem! Ő volt az!

Elkéstem. Már megint!

Nagyné Papp Ágnes

Osskó Endréné

„55 éve vagyok néptáncpedagógus. Ennek a hosszú időszaknak csak a legfontosabb állomásait említem. 1949-ben az utolsó mozdulatművészeti tanítói oklevelet szereztem. 1950-ben az első, ún. Vorošilov úti 8 hetes néptáncoktatói tanfolyamot és ettől kezdve a Népművészeti Intézet „szerdai” tanfolyamait és nyári bentlakásos tanfolyamait, végül az utolsó „A” kategóriás intézeti tanfolyamot sikeresen végeztem. 1957-ben a Társastánc tanítói oklevelet is (dicsérettel) elnyertem, és 1958-70-ig társastáncot is tanítottam.

Közben számos nyári központi és megyei tanfolyamot vezettem, illetve azokon tanítottam. 1957-től 1972-ig Pest megyei táncrefereus voltam, 4 alkalommal vezettem nemzetközi néptáncbort, magyar néptáncot tanítottam Angliában, Svájcban, Dániában. A 60-80-as években gyakran vizsgáztattam a „C” kategóriás néptáncoktatói tanfolyam növendékeit, zsűriztem vidéki fesztiválokon. A Népművészeti Intézet folyamatos külső munkatársa voltam. Munkatársa voltam a Gyermektáncok I-III. c. kötetek szerkesztőségének.

Saját együtteseim és fontosabb koreográfiám: 1950-58. – Nagyvásártelep – Palóc lakodalmas, Alsonémedi táncok (saját gyűjtés); 1959-72. – József Artila Műv. Ház, ill. Volán Együttes – Szatmári csárdás, Pusztafalusi leánytánc, Leánysirató, Gyimesi aprók; 1973-78. – Építők Vadrózsák Központi Együttes (művészeti munkatárs) – Galgai játszó, Dél-Alföldi táncok, Accelerando-Crescendo (szolnoki fesztivál koreográfiai díj), Angyal néni tánca (saját gyűjtés); 1975-től – Észak-Budai ÁFÉSZ Bem néptáncegyüttese, majd Bem Folklor Egyesület – Arany II. (1986.), Minősített együttes, (1996.), Mucsi-Osskó: Lelle Mária (Szabó Lőrinc verse nyomán, Szolnok, koreográfiai díj), Leánytánc Bartók C-dúr rondójára, Dunántúli változatok, Fekete-piros (Kányádi Sándor versére), Vörös Rébék (Arany balladája nyomán)

Főbb gyermek-koreográfiák: Csiga-biga palota, Tavaszvárók, Kataköszöntő, Csóri kanász, Galgai táncok

Kitüntetések: Örökség Gyermekművészeti Egyesület díja (1996), Magyar Néptáncművészek Szövetsége Néptáncpedagógusi nívódíj (1987), A Magyar Köztársasági Érdemrend Kiskeresztje (életmű elismeréseként, 1997), A Magyar Köztársaság Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Életfa díja (1998)

Savanyú Józsi – II. rész

A csabrendeki rablás és balladája

A Savanyú nevéhez fűződő leghíresebb rablás Csabrendeken történt 1881. augusztus 31-én. Ez tette nevét országosan híressé-hírhedté, s általában is ez állította ismét a közvélemény figyelmének középpontjába a „betyár” alakját. A rablást tulajdonképpen nem hajtották végre, de a sikertelen kísérletnek olyan nevezetes ember esett áldozatul, mint Bogyay Antal, a sümegei járás egykori szolgabírája.

A fenti napon Háczy Kálmán csabrendeki földbirtokos nagyobb társaságot hívott meg vadászatra. Este a kastélyban vacsorára várakozva kártyáztak. Fél kilenc tájban két bekormozott arcú, pásztorruhás rabló nyitott az ebédlőbe, ahol a házikisaszony és az egyik vendég tartózkodott. Bogyay szerencsétlenségére éppen ekkor lépett be a szomszédos kártyaszobából, s látva a helyzetet, tüstént vissza is ugrott. A sajtó szerint „a hős lelkű úr bátorságot véve magán intézkedés végett az ablakhoz sietett”, de ez az állítás legalábbis idealizálja a nyomozás során felderített tényeket. Bogyay ugyanis rémületében nem gondolva sem a veszélyben lévő hölgyre, sem arra, hogy a tényállást közölje a másik szobában tartózkodókkal, egyszerűen az ablakhoz futott és kiugrott. A kint őrt álló betyár azonnal lelőtte, mire ő „Ne bántsatok, gyerekek!” kiáltással összeesett és percek alatt meghalt. Az ebédlőbe benyomult rablók a lövést hallva, és látva a szomszédban tartózkodók nagyobb számát, gyorsan távoztak.

Háczy nemrégiben adta el egyik birtokát 80 000 forintért, más forrás szerint éppen új birtok vásárlására volt a háznál 130 000 forint készpénz. A rablók állítólag erről Háczy egyik elbocsájtott ispánjától szereztek tudomást, aki így akart bosszút állni. A hírt azonban máshonnan is hallhatták, ugyanis a rablási kísérletet elkövető bandának tagja volt Bálint József, aki Háczy testvérének volt erdőre Iszkázon, Savanyú szülőfalujában.

A Csabrendeken történtek híre megdöbbentette a vármegyei urakat. Zala azonnal statáriumot kért, amit meg is kapott. Veszprém lovas pandúralakulat felállítására tett lépéseket. A tettesek kézrekerítői számára jutalmat tűzött ki Háczy Kálmán és

a hatóság is. Zala és Veszprém pandúrjait a két megye határvidékére rendelték és a fegyveres csavargók elleni akció veszélyességére való tekintettel emelt napidíjat folyósítottak nekik. A nyomozást Baksay Sándor, a keszthelyi járás csendbiztosa vezette, aki a sajtó tanúsága szerint igen szerencsés és határozott kezű bűnüldöző volt. Később főhadnagyi rangban átvették a megalakuló csendőrség kötelékébe, ami óriási elismerést jelentett egy vármegyei közeg esetében.

Savanyú Józsi mulat Sági Mariskával

Baksay nem cáfolt rá a hírnevére. Szeptember 15-én már kezében volt a tettesek közül négy: Bálint József, Hajdú Borzas Ferenc, Káplár Németh József és Tápi József. Bálint József erdőőr, a többiek pásztorok voltak. Káplár bevallotta, hogy ő lőtte le Bogyayt. Néhány nappal később ötödiként elfogták Szűcs János iszkázi bojtárt is, betyárnevén Bellovári Zsigát.

Savanyú nem került kézre, pedig nem lapult tétlenül. Szeptember 11-én Csuka Molnár Istvánnal huszonnégy birkát hajtottak el Gyirótról egészen Mezölakig. Itt a nép felismerte őket és rájuk támadt. Csuka Molnár, akinek öccsét, Józsefet alig egy éve fogták el az iszkázi búcsúkor, most maga is „kézbe esett”. Savanyú azonban fegyverével sakkban tartotta üldözőit és elmenekült.

A mezölaki esetre hivatkozva Veszprém vármegye is megkapta a statáriumot; mivel azt Zalában már kihirdették és Somogyban is erős üldözés folyt, jogosan tartottak attól, hogy a megszorult banditák behúzódnak az Öreg-Bakonyba. Savanyú gyiróti feltűnése is ezt támasztotta alá. Látható: a három megye közül mindig azt választotta tartózkodási helyül, ahol éppen nem volt rög-tönítélkezés. Zalában közben megtiltották

a pásztoroknak a lótarást és a fegyverviselést, Somogy alispánja pedig külön osztogat állított fel a betyárok folytonos nyomozására. Ennek eredménye mindössze annyi volt, hogy novemberben felröppent a hír: Savanyút Kaposvár mellett elfogták. Ezt a főcsembiztosi hivatalból sürgősen cáfolták.

Nemcsak a hatóságokra és a sajtóra, de a néphagyományra is a csabrendeki rablás tette a legnagyobb hatást. „A Savanyú” ettől kezdve ugyanúgy az érdeklődés középpontjában volt, mint egykor „a Subri” vagy „a Patkók”.

A folklórbán Savanyú Józsi elsősorban rövid prózai történetek, mondák hőse, de a csabrendeki esetről ének született. Ez a – jobb terminus híján nevezük így – „ballada” Vargyas Lajos „A magyar népballada és Európa” című művében a 112. számot kapta. Típus-címe: „A földesúr kiugrott az ablakon”. Szövegváltozatainak számbavétele jó alkalmat nyújt arra, hogy megvizsgáljuk a történeti tények és népköltészeti formában fennmaradt emlékeztük közötti viszonyt.

A típus két altípusra osztható. Az egyik Patkó Pista sitkei rablását, a másik Savanyú csabrendeki esetét „énekli meg”. Vargyas Lajos szíves segítségével huszonöt általa fellelt variáns állt a rendelkezésemre, amelyekhez találtam még egy éppen Csabrendekről származót. A huszonhatból négy csak sztereotip vándorversszakokat tartalmaz (pl. „A Savanyú tizenhat szél gatyája...”), és éppen azok a motívumok hiányoznak belőlük, amelyek az adott eseményekkel hozhatók kapcsolatba. Ezeket kihagytam a vizsgálódásból.

A megmaradt huszonkét szöveg közül mindössze öt beszél Savanyúról. Lelehetőségeik: Pecöl (Vas megye); Nemesszentandrás, Nova, Pölöske (Zala megye) és Csabrendek (Veszprém megye). A Patkóról szólóké: „Rábaköz” (Sopron megye); Kiszrákos (Vas megye); Andrásbida, Kapolcs, Monostorapáti [két változat], Sümeg (Zala megye); „Somogy”, Taszár (Somogy megye); Szentlászló (Verőce megye); Pusztaforna (Fejér megye); Pápa (Veszprém megye); Kocs (Komárom megye); Besenyőtelek, „Mátraalja” (Heves megye); Jászkarajenő (Jász-Nagykun-Szolnok megye). Egy szöveg gyűjtési helye ismeretlen.

A Patkóról szólóak közül a legteljesebbnek tűnő kéziratokat közlöm, melynek leelőhelye ismeretlen. Ebben az összes többiben szereplő motívumok együtt jelennek meg. Stílusa meglehetősen csiszolatlan, talán az eseményt követően helyben született hírvés, amely egyetlen csattanóra épül: a betyártól megrémült uraság kiugrik az ablakon. Később – a folklorizálódás során – a többi, a rablás lefolyását elbeszélő motívum az esetet és helyszínt közelről nem ismerők számára nyilván nem jelentett már sokat, így lassan kihullottak a szövegekből, vagy csak véletlenszerűen maradtak meg. Helyettük a csattanót hordozó versszakot néhány szép, de sztereotip vándorversszak kiegészítette elő. Lássuk a teljes változatot!

*Elment Patkó vándóni
Sítkei Sándort földüni
Elvitte ej-huj ezüstyit aranyát
Könnyen éli az ő világát*

*Patkó Sándor híres betyár kisétál az erdőre
Vágott golyót töltött a fegyveribe
Vágott golyót ej-huj kilődözte sorjába
Elszaladtak a pandúrok a somogyi csárdába*

*Kivirágzott kibimbózott a selemfa teteje
Az alatt van Patkó Sándor serege
Az alatt van ej-huj Patkó Sándor tanyája
Hat vármegye mégsem talál reája*

*Patkó Sándor szép fekete subája
Megakadt az erdőn a nagy cserfába
Ereszd el te cserfa ej-huj az én subámat
Ha úré vagy ha paraszté leváglak*

*Patkó Sándor rávette a subáját
Megtöltötte mind a kilenc pisztolát
Kilenc pisztol ej-huj nem látszik a subából
Patkó Sándor nem fél a zsandártól*

*Patkó Sándor rávette a subáját
Mellé vette mind a kilenc pajtását
Mellé vette ej-huj mind a kilenc pajtását
Úgy nézte meg a Nagy Sándor kastélyát*

*Patkó Sándor fölül a lovára
Úgy ugrat be a Nagy Sándor udvarába
Nagy Sándor ej-huj akkor evett vacsorát
Mingyá letette az ezüst kanalát*

*Ezüst pohár arany kanál ragyogott
A Nagy Sándor az ablakon kiugrott
Patkó Sándor ej-huj szépen fűjd a trombitát
Nagy Sándor vedd elő a gyapjú árát*

*Nagy Sándor nyolcezeret fizetett
Patkó Sándor azzal meg nem ölegetett
Renkli kasznár ej-huj még ötezret hozzátett
Patkó Sándor azzal ölegetett meg*

*Patkó Sándor kisétál az erdőre
Nagy Sándornak azt írta fő levélre
Azt írta fő ej-huj levélre
Vacsora is legyen kilenc legényre*

*A kisbujtár kiviszi a vacsorát
Patkó Sándor egy nagy cserfa alatt állt
Kérdi tüle ej-huj mit izent a Nagy Sándor
Azt izente nagyobb úr Patkó Sándor*

*Patkó Sándornak volt egy derék öccse
Kivel minden dolgát elkövette
Agyonlőtték ej-huj a Bakony oldalába
Senkise borult a koporsójára*

A Savanyút emlegető szövegek között nincs ilyen bőbeszédű változat. A legérdekesebb közülük a Csabrendekről származó variáns, amely mindössze négy versszakból áll.

*Fekete föld fehér felhő tornyosul
Káplár Józsi régen Csabrendeken van
Összeszedte mind a kilenc pajtását
Úgy nézte meg Háczy Kálmán kastélyát*

*Háczy Kálmán éppen akkor vacsorált
A Savanyó benyitá az ajtaját
Ezüst kanál arany pohár ragyogott
A Bogyay az ablakon kiugrott*

*A Bogyay aztat nem is gondolta
Káplár Józsi lesz majd az ő gyilkosa
Szerdán este jó bort ivott kedvére
Pénteken már vitték a temetőbe*

*Szépen szólnak a rendeki harangok
Nem is tudják hogy ki az ő halottjuk
Háczy tudja a Bogyay a halott
Háczy Kálmán kiskertjében hervadott*

Az 1881 augusztusában történt események lefolyását ez a szöveg adja elő a legHITELESEBBEN. Talán véletlen, de 1881. augusztus 31. valóban szerdára esett. Fontosabb ennél, hogy a csabrendeki szöveg az egyetlen, amelyikből kiderül, hogy az ablakon kiugró urat lelövik, sőt a gyilkost is megnevezi.

Két változatban feltűnik a Pápai-ballada (Vargyasnál a 96., „A kiirtott kocsmáros család”) egy motívuma:

*Jó leányom vedd elő a boromat
Kínáld meg a tekintetes urakat
Nem kell nekünk Háczy Kálmán a bora
Csak a pénzét tegye ki az asztalra
(Pölöske, Zala megye)*

A Savanyúhoz kapcsolódó szövegekben ez a versszak szerencsésen helyettesíti a Pat-

Pástorfegyverek: kanászbalt (valaska), juhász kampó (gamó), gulyásbot (bunkó)

kó-változatok azon mozzanatát, amikor a földesúr magánál nagyobb úrnak nevezi a betyárt.

A változatok számát összehasonlítva és figyelembe véve a sitkei rablásról szóló variánsok viszonylag egységesebb megfogalmazását, akkor is elég egyértelműnek tűnne a Patkó-szüzsés elsődleges volta, ha nem tudnánk, hogy Patkó Pista húsz évvel előbb követte el tettét, mint Savanyú. Ezt az elsőbbséget erősíti többek között például az, hogy a pecöli változat, nyilván a korábbi hagyomány miatt, Nagy Sándornak nevezi a földesurat, noha Savanyúról beszél.

A Patkó-szüzsés egyik összetartó eleme a fent közölt változat utolsó előtti versszak, amelyben a Sándor nevű uraság magánál nagyobb úrnak nevezi a szintén Sándor nevű betyárt.

A tizenhét Patkó-szövegből ez nyolcban szerepel, négyben zárómotívum, vagyis főcsattanó. Az eredeti hírvers szerzője (ha létezett ilyen) a „név-poén” miatt változtathatta Patkó nevét a valódi István vagy a tévedésből eredhető János (az idősebb Patkó testvér), esetleg a ponyváról a köztudatba került Bandi helyett Sándorra. A Savanyúról szóló énekekből viszont ez a motívum teljesen hiányzik. Az egész típust össze- és fenntartó fő „poénna” tehát a földesúr ablakon való kiugrását kell tartanunk, amely mindkét csoport valamennyi változatában megjelenik, ha nem is teljesen azonos hangsúllyal.

A Savanyú-szövegeknek a Patkóhoz kötődőktől jellegzetesen elütő az indítása.

*Fehér templom fehér torony messze van
A Savanyú eddig már Rendeken van
(Nemesszentandrás, Zala megye)*

Megemlíthető, hogy a történet prózai formában is előkerült Zalaszánton, ez azonban nem Savanyú, hanem „Vak” Illés Imre nevét emlegeti, aki Patkóék kortársa volt.

Kézenfekvő, hogy a két altípus egymáshoz való viszonyának kiderítéséhez a sitkei rablással kapcsolatban is segítségül hívjuk a történelmi tényeket. Elyben ugyanis feltételezhető lenne, hogy az 1881-es csabrendeki rablásról keletkezett balladába visszamenőleg került be a híresebb Patkó név, jóllehet ez a a folklór átruházó gyakorlatát ismerve nem túl valószínű, és a variánsok fenti összehasonlítása sem támasztja alá a lehetőséget.

A vizsgálódást rögtön az elején félrevezeti Gönczi Ferencnek a dunántúli betyárvilágra vonatkozóan máig egyedülálló összefoglalása, az 1944-ben kiadott „Somogyi betyárvilág”. A következőket írja: „Patkó

Pista Baranyában valószínűleg már 1861. évben járt, hol is Sitkén Nagy Sándor nevű birtokost rabolta ki, melynek – annak idején – nagy híre volt”.

A szerző szokásával ellentétben itt nem közli lábjegyzetben az okleveles forrás leltári helyét, tehát nyilván nem ilyenre támaszkodott. A variánsok számbavételekor ugyanakkor feltűnik, hogy a huszonhat közül egy sem származik Baranyából, sőt többségük Vasból és Zalából, a Dunántúl ellentétes sarkából. Ráadásul a Patkó testvérekről, különösen Jánosról, feltételezhető ugyan, hogy raboltak Baranya megyében, Savanyúról azonban nem.

A helységnévtárakból azután kiderül, hogy Baranyában nincs és nem is volt Sitke nevű település. Kis- és Nagy-Sitke Vas megye észak-keleti részén található, ahol viszont biztosan megfordult mind Patkó Pista, mind pedig Savanyú Józsi bandája. Sitkén valóban élt egy Nagy nevű földbirtokos család.

Más kérdés a sitkei rablás „híres” volta. A korabeli helyi és országos sajtót – beleértve a napilapokat is – átnézve nem találunk az esetre vonatkozó híradást vagy utalást, jóllehet a Patkók állandó szereplői a rövid hírek rovatainak. A történetet először 1883-ban említi a „Keszthely” című újság éppen Savanyú csabrendeki kalandjával kapcsolatban, mint ahhoz hasonlót. Lehetséges, hogy Gönczi és a „Keszthely” a néphagyomány, talán éppen tárgyalt balladánk alapján tartotta híresnek a sitkei rablást, amelyről valószínűleg ének keletkezett és elterjedt a környéken. A gyors elterjedés oka viszont nem a rablás kiemelkedő volta lehetett, sokkal inkább az a groteszk és a hatalmas fölötti kárörömről okot adó részlet, hogy a földesúr ijedtében kiugrott az ablakon.

A „Keszthely” közléséből arra is következtethetünk, hogy két évvel a csabrendeki gyilkosság után a balladát már Savanyú névével énekeltek.

Tehát, amikor Csabrendeken 1881-ben olyan esemény történt, amelynek során a már húsz éve énekelt Patkó-ballada csattanója ismétlődött meg véresebben (1861-ben Nagy Sándort nem ölték meg), a nép a „kész” szöveget alkalmazta az új körülményekre.

Látható, hogy – jóllehet a két altípus között szinte csak a csattanó mutat egyezést – mégis egymással szoros kapcsolatot mutató, egy töről sarjadt két, időben és földrajzilag aránylag közeli, képzeletet megindítóan különös esemény összejátszása folytán kialakult ballada-típusról beszélhetünk.

Vas János „Panyiga”
(folytatása következik)

NÉPI ÉPÍTÉSZETI FOTÓPÁLYÁZAT

2009. májusában ötödik alkalommal kerül megrendezésre a vályogházakról szóló konferencia. Az idei előadások témája a vályogházak építéséről, a régi mesterségek továbbéléséről szólnak. A konferenciával egyidejűleg népi építészeti fotópályázat meghirdetésére kerül sor. A pályázat célja a népi építőmesterségek, hagyományok megőrzése, dokumentálása. A díjnyertes illetve kiválasztott felvételekből a vályogházak konferenciával egyidejűleg kiállítást rendezünk. Pályázni 3 kategóriában lehet:

1. Népi építőmesterségek, mesterek

A még élő népi építőmesterségek bemutatása, a hagyományokat őrző szakemberek és azok munkájának dokumentálása.

2. Kordokumentumok

Régi (XIX-XX. századi) felvételek felkutatása és bemutatása a népi építészeti és építőmesterségi témaköréből. E fotók lehetnek családi- és emlékfotók, vagy olyan - a népi építészeti ábrázoló - kordokumentumok, melyek eddig még nem kerültek nyilvános bemutatásra.

3. Szabadon választott

A népi építészeti ábrázoló felvételek tárgymegkötés nélkül.

Lehetőség van képsorozatok benyújtására is. A képek legnagyobb mérete: 30 x 40 cm. Kérjük, hogy a felvételeket és a hozzájuk tartozó nevezési lapokat elektronikus formában, CD lemezen is szíveskedjenek megküldeni. A pályázat két korosztályban kerül meghirdetésre:

I. ifjúsági korcsoport (18 éves korig)

II. felnőtt korcsoport

A pályázat jelígis. Az 1. és 3. kategóriában a képeket kasírozva vagy anélkül kérjük megküldeni. A 2. kategóriában lehetőség van az eredeti képek, vagy azok fotóminőségű másolatának megküldésére. A rendező az eredeti képek megővására és visszajuttatására garanciát vállal. Minden felvétel (képsorozat) hátulján csak a beküldő által választott jelszó és a kép sorszáma szerepelhet.

A képek (képsorozatok) mellé nevezési lap állítandó ki, melyet a <http://www.valyog.uu.hu> oldalon lehet letölteni. A nevezési lapon szintén csak a jelszó, illetve a kép adatai szerepelhetnek. A beküldő nevét, címét külön, zárt borítékban kell a rendezőkhöz eljuttatni, a borítékban csak a jelszó szerepelhet. Beadási határidő:

2009. március 31.

Cím: Mednyánszky Miklós
2462. Martonvásár Pf. 69

A képek zsűrizését a műemlékvédelemben, a népi építészeti jártas és elismert szakemberek végzik. További részletek, segítség:

m.mednyanszky@gmail.com

Táncírás-szimpoziumok Magyarországon

Lábán Rudolf tánclejegyző rendszerét, a kinetográfiát több mint nyolcvan éve, 1928 júniusában, a második német tánc-kongresszuson, Essenben tarták a nagyobb nyilvánosság elé, s alig egy évtizeddel később már Magyarországon is használták. A táncírás mára meglehetősen összetett rendszerre fejlődött, így nem csoda, ha elsajátítása tetemes időt, gondos odafigyelést, és persze megfelelő tudati alkatot igényel. A módszer megértése különösen akkor ütközik nehézségbe, ha tanulójának korábbi táncos képzése nem használt elemzést, mint az oly' általános például a néptánc, de ismereteim szerint a más táncos műfajok oktatása során is. Felmerülhet, és hányszor fel is merült már a kérdés, szükség van-e egyáltalán táncírásra és a tánc mozdulatainak elemzésére. Számtalan érvet fogalmaztak meg mellette, hogy például a táncírás hosszú időre őrzi meg a táncot, interpretációra készíti a másolás helyett, tudatosabbá, sőt, pontosabbá, határozottabbá, tehát kifejezőbbé teszi a mozgást, segíti a mozgás kommunikációját – nem sorolnám tovább. De ellene is, miszerint a korszerű képrögző technikák a megőrző funkciót feleslegessé teszik, a mozgás egyéniségre jellemző stílusát vagy bizonyos tartalmi-kifejezési lényegeit amúgy sem lehet leírni, és különben is, a táncot mindig is másolás után tanították – itt sem folytatnám. Táncíró-

ként természetesen én mélyen egyetértek a táncírás használata melletti érvekkel, s értem (ha el nem is fogadom) a vele szemben felhozott kifogásokat. Csak abban nem vagyok biztos, hogy a mozdulatelemzés és táncírás elvetését hangoztatók ellenérveinek gyökere nem valamely alapvető szellemi restség és a szakmai tudás hiányának palástolása lenne.

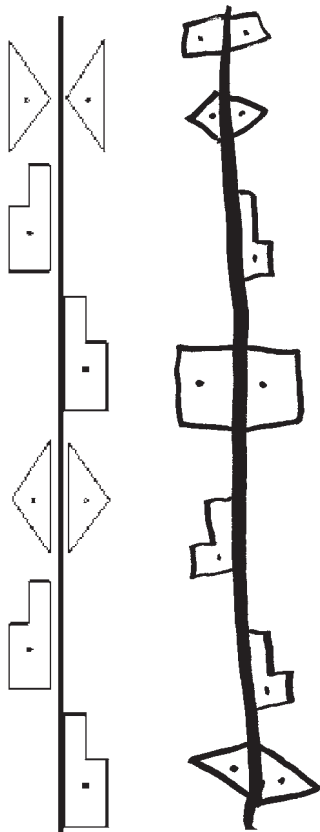
A magyar néptánc nemzetközi elismertségre szert tett kutatói ebben a tekintetben is követendő példát mutattak. Köztudomású, hogy Martin György, Pesovár Ernő, Szentpál Olga és Szentpál Mária nem volt rest, valamennyien ismerték és igen magas szinten használták is a táncírást, elért eredményeik javarésze mozdulat- és táncelemzési ismereteikre támaszkodott. A táncírást Szentpál Olga iskolájának növendéke, Lőrincz György hozta Magyarországra még 1937-ben, Szentpál Mária tőle sajátította el, és lett később magának a táncírás rendszerének idehaza és külföldön is a mai napig jegyzett kutatója és pedagógusa. Szentpál Olgának a néptáncgyűjtések alkalmával készített tánclejegyzéseit hagyatékában láttam, abból az világlik ki, hogy olyan sebességgel és természetességgel írta a táncot, mint más a szöveget. Kutatásai eredményeként Magyarországon elsőként jelentkezett a néptánc táncírással bemutatott formai elemzésének elméletével. Martin György és Pesovár Ernő pedig az 1960-as évektől kezdődően megteremtették a néptánc-kutatás ma is élő szerkezeti összehasonlító iskoláját, módszerük elképzelhetetlen a táncos anyag notációs dokumentálása és elemzése nélkül.

A táncírást az 1940-es évek végétől tanítják Magyarországon, váltakozó lendülettel – nekem úgy tűnik, az oktatás vezetőinek és döntéshozóinak irányultsága és ismeretei szerint. Azonban az említett kutatónemzedék munkájának, akár csak mennyiségét tekintve, a táncírás oktatása ma már felelősség is. Elődeink tanulmányait és könyveit táncírás-tudás nélkül meg nem érthetjük, abból nem tanulhatunk, de kritikával sem illelhetjük; így meg nem ítélni, hogy nyomdokaikat kövessük, attól térjünk-e el, avagy hegeliánus hevülettel kellene azt megszüntetve megőriznünk. Munkásságuk nyomán biztosan állíthatjuk, sem magára a táncos mozgásra irányuló kutatás, sem a táncoktatás megújítására törekvő pedagógia módszertana a táncírás, de leginkább mozdulatelemzés nélkül

számba vehető eredményeket el nem érhet. Az említett felelősség vállalásában a Magyar Táncművészeti Főiskola (MTF) szerepe igencsak megnőtt, minthogy az elmúlt húsz évben a táncoktatás bármely szintjének diplomához kötése következményeként a tanárképzésben teljes monopóliumhoz jutott. El kell ismernünk, felelősségének egy részét fel is vállalta, mert a néptánc (de csak a néptánc!) pedagógusok képzésének a táncírás és mozdulatelemzés kötelező tananyaga. Két évtizeden keresztül az évfolyamonként három éves felsőfokú oktatás a táncírást értők és használók körét igencsak szélesítette. Az oktatási lehetőségek bővülésével számos volt főiskolai diák már magán az MTF-en, annak nyíregyházi, pécsi, szombathelyi, sőt határon túli kihelyezett tagozatain, más egyetemeken, a középfokú táncos szakképzésben, vagy akár egyes alacsonyabb fokú művészeti iskolában tanítja a táncírást és a vele elválaszthatatlan egységű mozdulatelemzést. Mi több, nemhogy csak a szakdolgozatokban szaporodott meg örvendetesen a táncírás használata, hanem az újabb néptánc-módszertani kiadványok már magától értődő módon táncírással mutatják be pedagógiai elképzeléseiket, s így az is nyilvánvaló, a diákoktól elvárják, hogy meg is értsék a leírtakat.

E kissé hosszúra nyúlt bevezetőt szántam annak háttéréül, miként vált a hozzáértők számának megnövekedésével szellemileg lehetővé, alkalmazásának sokféleségével pedig szükségszerűvé a táncírás és mozdulatelemzés témájában a résztvevőket nézve országos, létszámában szimpózium méretű találkozót szervezni. Az elsőt 2008 júniusában a Magyar Tudományos Akadémia, a másodikat 2008 novemberében a Magyar Táncművészeti Főiskola támogatásával tartottuk meg, mindkettőnek az MTA Zene-tudományi Intézete adott otthont. Mindamelllett 2008 nem csupán a táncírás-rendszer bejelentésének nyolcvanadik, hanem a rendszer kitalálójának, a magyar származású és az európai modern tánc egyik megalapítójának és szellemi vezetőjének tartott Lábán Rudolf halálának 50. évfordulója is, így a két szimpóziummal egyben az ő emlékének is adóztunk.

Mindkét szimpózium két fő részből állt. Az egyikben előadásokat hallhattunk a táncírás kutatási és pedagógiai alkalmazásáról, a másik részt pedig a táncírás igen erősen szakmai-technikai kérdéseinek megbeszélésére szántuk. Kezdjük a beszámolót

A „táncpálya” a tanár szerint – Balogh János padlórajza • A „táncpálya” egy elsős szerint

Az érintő gesztusok rendszerét tanulmányozva: Andó Ilona, Benkéné Speck Júlia (takarásban), Balla Zoltán, Paluch Norbert (félíg takarva), Csókási Csaba, Lada Júlia (takarásban), Balogh János, Misi Gábor; hátul Nagy Andrea, Hortobágyiné Gondör Katalin és Kovács Henrik (takarásban) – Fotó: Olsvainé Tamás Margit • Balla Zoltán feladványa: találd meg a leírt motívumot!

a kutatási-pedagógiai előadások ismertetésével. Júniusban Mahovics Tamás néptáncpedagógus mutatta be egy békéscsabai alapkú művészeti iskola alsó tagozatán végzett hathónapos táncírás-tanítási kísérletének eredményét. Mahovics elmondta, a táncórákon néhány percet a tánclejegyzésre áldozva, hangsúlyozottan játékos formában ismertette meg az egyszerűbb jeleket és egyes mozdulatok (lépések, tapsok) lejegyzési módját a gyerekekkel. Oktatási periódusa végén a kísérleti és egy velük egykorú és képzettségű, de táncírás oktatásban nem részesített kontrollcsoport teljesítményét vetette össze. Arra jutott, kísérleti csoportjának tanulói a táncírásból lényegesen hamarabb sajátították el (tehát értették meg) a tapsok és lépések bonyolultabb variációit, mint mutató után a kontroll csoport tagjai. A különbség akkor volt a legszembetűnőbb, amikor a feladat mozdulatsorának belső szerkezete eltért a zenei szerkezettől, például a 2/4-es zenére aszimmetrikus szerkezetű lépést (3+3+2) kellett járni, s közben kontrásan tapsolni.

Szintén júniusban Lada Júlia, táncpedagógiai végzettsége előtt már tanítói diplomával rendelkező hajdúhadházi táncoktató mutatta be, miként használja föl a táncírás néptánc-órávázlatok készítésére. Dokumentációjában a bemelegítő „sportgyakorlatok” leírásakor a mindenki által jól ismert pálcika-figurás módszert, a néptáncmotívumok lejegyzéséhez természetesen a Lábán-kinetográfiát alkalmazta. Az kétségtelen, hogy egy ilyen órávázlat elkészítése igen sok időt igényel – viszont haszna is jelentős. Egyik oldalról az egyszer alaposan kidolgozott órávázlat segítségével az óra anyaga könnyen és igen pontosan felidézhető. Ugyanakkor a tanári munka követhető dokumentuma, amely minden hozzáértő számára egyértelműen, tárgyyszerűen mutatja be, mi is volt, vagy éppen kellene legyen az óra táncos tartalma.

Ugyancsak ekkor hallgathattuk meg Misi Gábor programozó matematikus előadását a tánc számítógépes elemzését támogató, évek óta fejlesztett „Labanatórium” programjáról. (Az előadó kompetenciájáról itt némi magyarázattal tartozunk. Misi Gábor a gyöngyösi együttes táncosa volt, néhány évig a Magyar Táncművészeti Főiskolán táncírás is tanított, ma már a Lábán Kinetográfia Nemzetközi Tanácsának „fellow”, azaz döntéshozó tagja.) Elméleti alapként Misi felvetette a matematikai és nyelvi formális elemzés szempontjainak bevonását a tánc formai-szerkezeti elemzésének területére. Ehhez természetesen elengedhetetlen a tánc leírása, tehát a kinetográfia használata. Az elemzéshez a táncot az AutoCAD szoftverrel kell megszerkeszteni, de az önmagában igen sokra képes AutoCAD nem biztosítja a rajzelemek, főleg azok csoportjainak keresését. Misi Gábor a jelek szintaktikáját és szemantikáját figyelembe vevő, számos szűrővel és „maszkkal” ellátott keresőprogramot készített C nyelven. Lőrinc János szépkenyérűszentmártoni táncostól saját gyűjtésű és lejegyzésű sűrű legényesen mutatta be programjának működését. Láthattuk, miként lehet a tánc-elemző elvek és a számítógép interakciója során módosítani keresési szempontjainkat és egyre pontosabban meghatározni a tánc struktúráit, ismétlődő és variált motívumait, míg feltárul a tánc teljes belső képe. Misi Gábor arra is felhívta a figyelmet, hogy a valós eredmények eléréséhez nem csak technikai tudás kell, de a kutatói intuíció is szerepet kap.

A novemberi előadások során – a pedagógiai blokk előtt – Zórándi Mária egyetemi tanár, az MTF Néptánc Tanszékének vezetője mondta el a jelenlévőknek, hogy az egyetemmel való folyamatában a főiskola milyen lépéseket tervez a táncoktatás támogatására és fellendítésére. Az MTF Táncudományi Kutatóközpontot alakított, s fő

kutatási területekként a művészetpedagógiát, a szakmódszertant, a táncműelemzést (beleértve a mozdulatelemzést és táncleírást), a tánc történetet és táncfolklorisztikát, valamint a történeti források feltárását jelölte meg. Táncudományi Közlemények címmel folyóiratot indított, első száma hamarosan meg is jelenik. Tervezik a táncművészeti doktori (DLA) képzés beindítását, és lépéseket tettek egy táncudományi akadémiai albizottság megalakítása felé. Az MTF elhatározottságát mi sem bizonyítottá szemléletesebben, mint éppen összejövetelünk, mert szimpóziumunk (is) az MTF támogatásának köszönhetően jött létre.

A pedagógiai beszámolókat Balla Zoltán, a főtí Népművészeti Szakközépiskola táncszakosztójának művészeti vezetője kezdte. Az iskola táncos növendékeinek ő tanít táncírás az időkeretek szabta korlátokon belül. Belátva, hogy elmélyült ismereteket a rendelkezésére álló rövid idő alatt átadni nem lehet, Balla sajátos módszert talált arra, miként teheti egyszerre vonzóvá és hasznossá a táncírás-tudást. Egy szükséges szint elérését követően a táncírás órán az MTA Zenetudományi Intézet honlapjáról megnyitható Néptánc Adatbázis Motívumtárából motívumokat választ ki, annak tartalmát-jelentését megbeszéli a diákokkal, majd áttérnek az adatbázis filmtárába. Mivel a két adatbázis nem csak technikailag, de tartalmilag is kapcsolatban áll, ott a motívumtárban előzőleg kiszemelt mozdulatsornak megfelelő táncot választja ki. Az a feladat, hogy a táncban, az élő mozgásban kell megkeresni a leírásban látott motívumot. (A részletek iránt érdeklődőknek ideírrom, az adatbázis a <http://db.zti.hu/nep-tanc/tanc.asp> címen érhető el.)

Az MTF-en néptánc-módszertant és táncírás is oktató Kovács Henrik előadását nem csak meghallgattuk, hanem folyamatában aktívan részt is vettünk. Valódi „workshop” hangulat alakult ki, amikor

Labanolego megoldások Kovács Henrik „workshopján” – Fotó: Fügedi János

Kovács tanár úr az általa kitalált „Labanolego” módszert a jelenlévőkkel ki is próbálta. A „játék” lényege, hogy előre kiválasztott táncírási-jelek csoportjából meghatározott szempontok szerint kellett mozdulatsort összeállítani. A szempontrendszer behatárolta az alkalmazható jelek készletét, azt, hogy a jeleket csak egyszer lehet használni, vagy többször is, időtartamuk, tehát a mozdulatok ritmusa változtatható, vagy sem, a jelek tükrözhetőek-e, azaz testoldal fordítás számításba vehet-e a jelekből dolgozó „koreográfus”, avagy ezt a lehetőséget kerülnie kell. A megoldásokat összegyűjtve és közszemlére téve végül az előadó felszólította a hallgatóságot a leírtak eltáncolására. Ekkor derült ki igazán, hogy a jeleket csak úgy ötletszerűen írta egymás után valaki, vagy kifejező értelmű mozgássort sikerült komponálnia.

A Pécsen tanító Balogh János előadása lepte meg talán leginkább a szimpózium résztvevőit. Ő is alapfokú művészeti iskolában tanít néptáncot, s ahogy az első osztályban a padlóra rajzolt ugróiskola segítségével az ugrások típusaira vezette rá a gyerekeket, a négyzetekben feltüntette a haladási irányokat mutató táncírási-jeleket. Azt kérte, ahogy végigjárják az „iskolát”, ugorjanak is rá a jelekre, de nem magyarázta el, mit jelentenek az ábrák. Rájöttek maguktól is. Hasonló eszközként alkalmazta a földre fektetett kötelet, amelynek két oldalán írta a kinetográfia szimbólumait. Egy példáját ábrán is bemutatjuk, a feladatot a gyerekek „táncpályának” nevezték el. A módszer következménye váratlan volt. A gyerekek fantáziáját annyira izgatták a jelek, hogy minden kérdés vagy felszólítás nélkül saját „táncpálya”-rajzokat hoztak, amelyeket azután az órán másokkal táncoltattak el. De nem egy vagy két érdeklődőbb diák készített önkén-

tes házi feladatot, hanem szinte valamennyi. Az előadó úgy vélte, az aktivitás oka a jelekkel való fizikai érintkezés. Balogh János alighanem valami igen fontosra lelt rá. Megközelítésének jelentőségét az az észrevétele emeli ki, miszerint egy másik osztályban, ahol ugyanezeket a jeleket a padlóra nem, csak a táblára írta, megértették valamennyi jellel közölt mozgásutasítást, és elő is tudták adni, de az önkéntes lelkesedésnek, az ösztönös kreativitásnak nyoma sem jelentkezett.

Benke Lászlóné Speck Júlianna előadása már a táncírási elvontabb elméleti területét érintette. A spanyolországi Galícia gyermektánc-pedagógusai hasonló kiadványsorozatra készülnek, mint a nálunk ismert publikációs forma, amelyben a táncok zenéjével, a dalok szövegével, a tánc menetének leírásával együtt a táncok motívumait is közreadják kinetogramos formában. Egyes néptáncok lejegyzésére kérték fel, s a munka során olyan problémákkal találkozott, amelyek az eredeti magyar néptáncok legfeljebb ha polgári rétegének leírásakor merülhetnek fel, mint például a pár íves úton haladó forgása vagy a szemben álló táncosok egymással kikerülő helycseréje. Abban maradtunk, a kérdést akkor vizsgáljuk tovább, ha a problémákra a táncírási nemzetközi szakirodalmában nem találunk megnyugtató megoldást.

Azt a lejegyzési értelmezési kérdést sem sikerült végérvényesen megoldani és a rendszer-használat egyszerűsítésére törekvő szemléletét a szakma jelenlévő képviselőivel elfogadtatni, amelyet mindkét szimpózium másik, technikai részében a fő táncírási-elméleti vitatémának szántam. A több mint két évtizedes tanítási tapasztalatom szerint az érintő gesztusok írásmódja a rendszerben feleslegesen komplikált. A Lábán Kineto-

gráfia Nemzetközi Tanácsa 2007-es mexikói konferenciájára állítottam össze először egy olyan javaslatot, amely megkönnyíti az érintő gesztusok ritmusának felismerését és lejegyzését, írásmódját illeszti a nem érintő gesztusokéhoz. A tanács dönteni a kérdésben nem tudott (vagy nem akart), s akkor úgy gondoltam, egy hazai szakmai testület – tagjainak gyakorlata alapján – a problémát jobban meg tudja ítélni. El is hangzott mindkét szimpóziumon számos jó javaslat, s a megoldás felé mutató észrevétel. Elemzésre a második szimpóziumon bemutattam azt a felvételt is, amelyet a New York-i Dance Notation Bureau (Tánclejegyzés Iroda) szakértőivel a témában folytatott vita miatt az MTF egyik balettmesterének demonstrációjáról készítettem. Azonban döntésre nem jutottunk, a fő elvi akadályt, a pillanatnyi átmenő érintés mozdulattípusát elemzési rendszerünkben kizárni egyértelműen nem tudtuk, mert a mozdulatot Keltai Gábor a pontozóban is felfedezni vélte. Felvetése – és sajnos már időnk szűke – miatt a kérdést helyben megoldani nem lehetett.

A beszámoló végére hagytam, bár nem a találkozó utolsó programpontjaként hagytuk jóvá azt a nyilatkozatot, amellyel nyitott szakmai testületként megalakítottuk a Mozdulatelemzés Kutatócsoportot. A csoport általános céljának a mozdulatelemzés-tánclejegyzés elméletének és gyakorlatának támogatását, a hazai és nemzetközi kutatási eredmények megismerését és megvitatását jelöltük meg rendszeres találkozó és műhelymunka keretében. Az mindenki számára nyilvánvaló, hogy a mozdulatelemzés a tánc kutatásának ugyancsak szűk szelete. De fel kell ismernünk, hogy a táncnak, magának a táncos mozgás jellegeinek, rendszereinek, még ha öntudatlan, de létező gondolatiságának, a tánc „szövegének” kutatása mozdulatelemzés és a mozgás lejegyzése, azaz a belső táncos tudás külsővé tétele, deklarálása nélkül hitelt érdemlően meg nem kezdhető. Külön öröm, hogy a kutatócsoporthoz a balett és a modern tánc műfajának egy-egy képviselője is csatlakozott.

Két szimpózium után úgy tűnik, sikerül egy rendszeres, egyelőre félévenként összehívható fórumot kialakítani a táncírási szakmai rétege számára. Olyan különleges eredményeket, kísérleteket, próbálkozásokat ismerhettünk meg, amelyek megnyilvánulására eddig alig volt lehetőség. Nagyon remélem, a kezdeményezés megerősödik, további kutatásra inspirál, és szakmaisága, tárgyyszerűsége átszivárog a táncutatás egyéb területeire, a pedagógiába, a kritikába, a táncos zsűri ítéleteibe.

Fügedi János

Nem kell leverni a plafont

Eplényi Anna szerint nem kifosztani kell a falvakat, hanem visszaadni nekik, amit elvittünk

Amikor kigyulladt a kultúrház, a Kertész Táncgyelet tagjai is oltották a tüzet, áradáskor pedig kimentették az embereket a vízből. A tűzoltásban Eplényi Anna is részt vett. A tájépítész és rajztanár hagyományörző szemlélettel nézi a világot, és sokat tesz azért, hogy a népi kultúra visszakerüljön a származási helyére.

– *Tájépítész, rajztanítás, néptánc-tanítás, a népi kultúra visszatelepítése származási helyére – sokoldalú tevékenységének ezek a legfontosabb területei. A családi háttere mennyiben játszott szerepet e „portfólió” kialakulásában?*

– Anyukám szülei építészek voltak Nagypapám, Csaba László templomokat, üzemeket tervezett, de mindketten sokat rajzoltak. Gyűjtötték a népművészeti tárgyakat, például a bokályokat és az egyéb cserépedényeket, az aszalterítőket, s édesanyám is kedvet kapott ehhez. Mindez belevódott az emberbe.

A Városmajor utcában lévő Kós Károly Ének-zene Emeltszintű Általános Iskolába jártam, s most is azt gondolom, hogy ha valaki úgy nő fel, hogy minden nap egy Kós Károly által tervezett épületbe jár, annak az egész életére kihat a hely szelleme. Például a kalotaszegi felvételek, varrottasok a falakon, köztük a Varjúvár fotója. Amikor felnőtt koromban Kalotaszegen megláttam, meglepődtem, mert a kép alapján hatalmas vár-épületnek képzeltem el, s mégsem az, csak egy „otthon” a tájban, Kós Károly szellemének lakhelye.

Ezt követően a Városmajori Gimnáziumba jártam, ahol a közösségszervezésben szerezttem jártasságot. Ennek köszönhetem, hogy össze tudom hangolni a különböző tevékenységeket.

Érettség után a Kertészeti Egyetemre kerültem, amelyet nem sokkal utána a Corvinus Egyetembe integráltak. A kalotaszegi vonal itt talán meg is szakadt volna, ha nem találkozom az intézmény táncsoportjával, a Kertész Táncgyelettel, akkor még kezdő táncosként. Sokat jártunk együtt a csoporttal, de arra is volt példa, hogy magam barangoltam egyedül Kalotaszeg falvaiban, hiszen ekkor tudtam igazán megtalálni azokat az apró részleteket (faragott kapukat, hagyásfás legelőket, bölcs embereket), amelyek szívemnek kellettek a feltöltődéshez. – *Honnan jött az a gondolat, hogy ne csak táncot tanulni látogassanak el a falvakba, meg felvételeket készíteni, hanem azért is, hogy feltámasszák az ott már kiveszőben lévő népi kultúrát?*

A cikk a Magyar Nemzet Magazin című mellékletében 2008. június 28-án megjelent interjú bővített változata.

– A táncsoport jelentőségéről még annyit megjegyeznék, hogy diákként is már azt életem át, s most tanárként is ugyanezt tapasztalom, hogy a felsőfokú intézményekben nincsenek közösségek. Már évfolyamok sem igen léteznek, mivel a tantárgyak közül a legtöbbet szabadon lehet választani, a hallgatók kevésbé ismerik egymást, így csak az esti sörözés marad közösségformáló tevékenységként.

Ám egy táncsoportban valamilyen céllért összeáll egy csapat, többek között azért,

mert táncolni akarunk. Ugyanakkor Szani Zsolt, az utánpótlás-csoport akkori vezetője megtanította, hogy nem csak azért táncolunk, hogy leverjük a plafont, hogy megmutassuk, mennyire jók vagyunk. Ráadásul egy egyetemistákból álló amatőr táncsoport nem is tud olyat produkálni, hogy kiáll a színpadra, s elkápráztatja a közönséget. Szani Zsolt azt mondta, hogy értelmet kell adni ennek a tevékenységnek, mégpedig úgy, hogy a falvakban élőket is bevonjuk, s ők is kedvet kapjanak hozzá. Mert mostanság ez úgy megy, hogy kiutazik egy táncsoport, felveszik a táncokat, aztán továbbállnak. A Kertész Táncgyelet tagjai viszont Gyimesben, az áradás idején a vízből mentették ki az embereket. Én akkor nem voltam ott, nem úgy, mint 2004 szilveszterén, amikor Inaktelkén kigyulladt a kultúrház, s mi is benn voltunk az épületben, és segítettünk az oltásban.

– *Miként határozná meg ennek a szemléletnek a lényegét?*

– *Hagyományörző szemléletünk egyik lényege az, hogy alázattal látogassunk el a helyszínekre, ne azzal a szándékkal, hogy*

odamenni és elhozni, ami van. Továbbá ne mi legyünk a főszereplők, várjuk meg először, hogy ők miként nótáznának, mit táncolnának... és csak később (ha nagyon muszáj) lépünk mi is a padlóra. Hallottam olyan esetet, hogy az öregek nem mertek kiállni, amikor a budapestiek elkezdtek, mert a profi néptáncgyűttes sokkal jobban tudta a figurákat, mint ők. A Táncház-találkozón azt mondta az egyik inaktelki srác, hogy egy szabadkai fiú nálánál jobban eltáncolta az öreg Kalló Ferenc pontjait, mert felvételtől megtanulta. A globalizáció ebben is érezteti hatását, már Amerikában is el lehet sajátítani filmről a táncokat anélkül, hogy az illető járt volna valaha is az adott faluban. A kérdés az, hogy mindezek után ez miként hat vissza a faluban élő hagyományörzőkre?!

Szemléletünk másik fontos eleme – bár ezt még táncosként nem sikerült megvalósítanunk, talán nem is lehet –, hogy mindent össze kell gyűjteni az öregektől, tehát nem csak a táncokat és a zenéket, hanem a meséket, a történeteket, s a szokásokat. S az is fontos, hogy a helybeliek számára alkalmat is kell teremteni a hagyományörzésre. Inaktelkén például van egy 25 éves generáció, amely úgy tíz éve, a falu egyik kiváló táncosától, Fogadós Gergely Pistitől megtanult minden táncot: csárdást, de legfőképpen legényest. Ám ha nem teremtenek táncalkalmakat, akkor elfelejtik ezt a tudásukat. Nyüstöltük az egyik legényt, aki nagyon ügyes, hogy táncoljon, ám azt mondta, hogy ő már elfelejtette. Végül annyit hívtuk magunkkal a táncházba, mikor Pesten járt, hogy nemcsak sikerült rávennünk egy-egy figurára, hanem azóta szennvedélyesen ott van mindenhol, ahol jó muzsikát hall, körülnéz, fogja az első leányt, és már viszi is a táncba! Ahhoz persze, hogy táncházat vagy bált szervezhessünk, meg kell fogadnunk zenészeket, akár helyieket, akár budapestieket – ám erre pénzt kell szereznünk. Ha pedig megvalósul a táncalkalom, figyelni kell rá, hogy ne a vendégek kerüljenek a reflektorfénybe, hanem a helyiek – ugyanis sokszor láttam már, hogy helyi jó táncosok azért nem állnak fel táncolni, mert megelőzték őket a „pesti nagymellényű táncos fiúk”, így ők inkább ülve maradnak... Tehát az alázatosság itt is hasznunkra válhat.

A harmadik csoportot a gyermekek alkotják. A fiatalok, akik sörözni járnak, zenégre táncolnak, már nem fogják megtanulni a hagyományos táncokat, de a gyermekek igen, ha számukra mindezt vonzóvá tudjuk tenni. Ezen a téren a legfontosabb, hogy munkálkodjunk. Arra buzdítok minden Erdélybe járó profi vagy amatőr táncost, hogy mindig keresse a kapcsolatot a gyermekekkel, mert ha ők nem szeretik meg, nincs miért őrizni a hagyományokat! – *A legutóbbi Táncháztalálkozón Inaktelki táncagyományok címen műhelybeszélgetésre is sor került az ön szervezésében, amelyen a táncalkalmak múltjáról és jövőjéről esett szó. E program keretében archív filmeket is vetítettek, s táncbemutatót is tartottak fiatal inaktelki hagyományörzők. A hagyományörző szemlélet térnyerésének lehetőségeit is boncolgatták a népes számú érdeklődő előtt...*

– Az volt az alapkonceptióm, hogy ne csak a táncokat mutassuk be, hanem azt is, hogy miként tűnt el egy falu legényes tánca, s minek a hatására, hogyan került vissza. A Zenetudományi Intézettől felkért Karácsony Zoltán ismertette, hogy miként alakult át a tánc kultúra a negyvenes évektől a hetvenes esztendőig. A néprajzos Fülöp Hajnalka, aki Inaktelkén is gyűjtött, az ifjúság életformájának átalakulásáról beszélt. Nekem az volt a gondolatom, hogy a fiatalok számára az is nagy élmény volt, hogy egy 48 órás táncalkalmat lehetett teremteni. Kalló Feri bácsi unokája elmondta, hogy a rendezvény nyomatékossította benne, mekkora érték az inaktelki figurás-legényes, és kitüntetve érzte magát, hogy itt lehet Budapesten, a Táncháztalálkozón.

E műhelybeszélgetés megszervezésével azt is célul tűztem ki, hogy megmutassuk a magyarországi táncosoknak: erre is lehet és érdemes költeni, nem csak fesztiválokban kell gondolkodni. Egy fesztivál költségének töredékéből lehetne egy éven át fizetni egy falu tánctanárát, hogy tanítsa meg helyieknek a saját táncukat. Alkalmanként ötezer forintos költséggel a 12 alkalom 60 ezer forintba kerülne – ennyi egy tánc csoport vidéki fellépésének busz-költsége –, s a végén még meghívhatnám 20 ezerért „Kis Csipást”, a kitűnő zenészt. Nekik hatalmas segítség – egy itteni fesztivál költségeinek a töredékéből!

– *A táncalkalmak megteremtése és a zenészek megfizetése mellett mi szükséges még a helyi kultúra feltámasztásához?*

– Kellene hozzá társak, akiknek vannak elképzeléseik és hosszú távra terveznek. Egy jó barátom, a Bartók Táncgyűttesben táncoló Sente János is foglalkozott gyerekekkel, mégpedig Magyarvalkón és Magyarvisván. [Itt a Tészary Miklós-féle Bartók Együt-

tesről van szó. – *A szerk.] Műsorról is kell gondoskodni, például színjátékról, mert egy ilyen programmal az idősebbeket is be lehet csalogatni. A program összeállításának első és legfontosabb lépése, hogy a helybeliek igényeit kell alaposan megismernünk, s velük kell előre egyeztetni.*

Nagy sikere volt például annak, amikor régi képekből rendeztünk öt napos kiállítást. Már jóval azelőtt összegyűjtöttem olyan régi fényképeket a ládikákból és a Néprajzi Múzeum fotóarchívumából, amelyek érdekes pillanatokat rögzítettek a falu múltjából: táncmulatságokat, lakodal-makat, iskolai évtárakat. Ezeket itthon beszéltünk, nagyobb méretben kinyomtat-tuk, majd kiállítással állítottuk össze. Itt mindenki megtalálta saját magát, szüleit, nagyszüleit. A kiállítást végül a falu tájházának ajándékoztuk.

Célszerű meghívni beszélgetésre egy idősebb helybéli embert, aki beszédesebb. Ez utóbbi azért fontos, mert nem mindenki nyílik meg. Archív filmeket is vetítettünk már Inaktelkéről. Amit pedig mi veszünk fel, azt vissza kell vinni DVD-n, hiszen szinte mindenkinek van DVD-lejátszója, meg tudják nézni a felvételeket. Ez fontos eleme a továbbörökítésnek, mikor egy gyermek már nem láthatja nagyapját, dédapját élőben táncolni.

Nem csak szilveszterkor járunk vissza, hanem például a Riszeg-tetői majálisra, konfirmáláskor vagy esküvőkre is ellátogatunk. Mindemellett jó, ha a kiutazók családoknál szállnak meg – ezzel is erősödik a kapcsolat. – *A nyár végén az Inaktelki Figurás Napokat szervezte meg. Milyen szempontból volt újszerű, rendhagyó ez a kezdeményezés?*

– Az elmúlt években sorra nőttek ki a tánc-táborok a földből: önerőből vagy támogatással, de mindenki „sok résztvevőre” hajt. Én úgy láttam, hogy nem csak a külső résztvevők a fontosak, hiszen sokszor megjíjhetnek a helyiek kétszáz táncos-turista lát-tán. Úgy éreztem, a legfontosabb bevonni a helyieket, ezért inkább rájuk szabtuk a programot, melyhez az NKA nagy segítséget nyújtott. A Kertész Táncgyűttes részéről érkezett ugyan 20 középfaladó, táncol-ni tanuló fiatal, de az iskolás gyerekekkel együtt zajlott a táncpróba Sente János ve-zetésével, aki jó humorával ötvözni tudta a magas, harmincéves lányok tánckedvét a helyi tízéves kislegények félénk lépéseivel – így nagyon jó hangulatú napokban volt részünk. A vendégek érkezése előtt napokon át foglalkoztam a gyermekekkel, és a természetből, a tájból és a „hagyományokat meg-örző kapufélfák valóságából” dolgoztunk. Festettük a temetőt, felfedeztük a padlást a guzsallyal és térképet rajzoltunk a faluról.

– *Rajztanárként szintén a környezetük, gyökereik megismerésére igyekszik sarkallni tanítványait...*

– Rajztanári végzettségem azon felbuzdulásomban szereztem levelezőn a Szegedi Egyetemen, hogy immáron nyolcadik éve tanítok a Magyar Nemzeti Galériában működő Gyermekek és Ifjúsági Képzőművészeti Műhelyben, s az ott átélt kreatív, fantáziát kitérítő művészeti foglalkozások meggyőztek arról, hogy a gyermeklélek mindenért és mindenre fogékony, csak jól kell feltennünk számukra a „művészi kérdést” – amelyre ők vizuális alkotásokkal válaszolnak. A szabad alkotói szemléletem pedig mindez idő alatt karöltve járt a népművészeti, néprajzi, hagyományörző érdeklődéssel. Az a kreatív szemlélet már bennem volt, hogy ne lemondjunk a motívumokról, ne az legyen, hogy mindenki ugyanazt teszi.

A helyi közösségeknek igazán jó, ha tájképeket festünk a helybéli gyerekekkel, miként ezt Csíkbán is megvalósítottuk, ilyenkor ráadásul sok mindent felfedeznek. Készítettünk velük családfát a saját családjukról, hogy ne szakadjanak el a gyökereiktől. E felfedezések által jobban megismerik a lakóhelyüket, s így erősebben kötődnek hozzá. Mert aki elment Kolozsvárra, az már nem érzi jól magát a faluban, a városban viszont senkinek érzi magát, úszik az árral, zenegépezik. Ha tinédzser koráig nem kapja meg az otthoni „inputokat”, akkor már nem is fogják érdekelni a hagyományok. – *Édesanyjához, nagyszüleihez hasonlóan ön is gyűjt néprajzi tárgyakat?*

folkMAGazin

LELŐHELYEK

TÁNCHÁZ ALAPÍTVÁNY

FOLKMAGAZIN SZERKESZTŐSÉG

1011 Budapest,

Szilágyi Dezső tér 6. I. em.

Tel.: (1)-214-3521

Interneten megrendelhető a
www.folkmagazin.hu oldalon

NÉPTÁNCOSOK KELLÉKBOLTJA

1130 Budapest, Katona József u. 22.

Tel.: (1)-239-1199

MESTERPORTA

1011 Budapest, Corvin tér 7.

Tel.: (1)-202-3859

KALÁKA ZENEBOLT

V. kerület Bárczy István utca 10.

Tel.: (1)-267-5331

A FOLK

1074 Budapest, Dohány u. 84.

Tel.: (1)-351-3341

– Van egy kollekcióm népviseletekből, de ahhoz nincs kedvem, hogy kalotaszegi ruhában sétáljak Budapesten. Ám egyes darabokat, például egy csizmát vagy mellényt, esetleg egy inget lehet hordani, hiszen régebbi ruhadarabok kombinálhatók modern öltözettel, s a városi lakosság is felfedezheti, hogy mennyire szép a népi viselet.

– *Gondolom, jelenleg ideje nagyobb részét a Corvinus Egyetemen végzett munkája köti le. Itt mivel foglalkozik?*

– Tanítok a Kertművészeti Tanszéken, főként kerttörténetet, tájképfestészet-történetet, szabadkézi rajzot, tehát nem annyira a tervezéssel foglalkozom, inkább az alapozó képzésben veszek részt. Környezetpszichológiát is tanítok, ez egyébként a doktori kutatási témám is. Emellett táncot is tanítottam nyár végéig egyetemisták részére a Kertész Táncegyüttes utánpótlás csoportjában, szociális, közösség-formáló tevékenységként – hiszen a legtöbb programban ők is részt vesznek.

Az egyetemen kedves tanár-kollégám Fekete Albert, a tájépítészekből álló Sztánai Műhely egyik alapítója. Vele már nyolc-tíz éve járok a kalotaszegi Sztánára, ahol 2001-ben újraélesztették, s azóta minden évben megrendezik a háromnapos farsangi bált, amelyet Kós Károly rendezett meg először 1914-ben. A faluban hirdetőablakat, jelzőablakat faragtunk, fölmértük a portákat, az utcaképet, s a faluképet. A Sztánai Műhely Erdélyben nagyon sok tájépítészeti feladat megoldásában vett részt, szívesen visszük el ilyen munkákra a hallgatókat is. Nyárson népi játszótér készült két éven át, Magyarvalkón is tervezzük egy irodalmi kertet Kardeván Lapis Gergely barátommal, hogy az itt alkotó Jékely Zoltán emlékéért a tájban, a temetőkertben is megidézzük. De a lehetséges feladatok száma végtelen! Szívesen veszünk minden segítő gondolatot, de leginkább kezeket!

– *Több tanulmánya is megjelent már a hagyományörzés terén szerzett tapasztalatairól, Kalotaszegről, illetve a kreatív szemléletű rajztanításról...*

– Talán a rajz és az irodalom az a két tárgy, amelyből mindig ötöst kaptam. A magyar tanárom javasolta, hogy menjek irodalmárnak, de írni csak arról tudok, amit elvégeztem, illetve megéltem. Jómagam a növényekkel való munkára vágytam. Jó lenne kutatni kertművészeti emlékeket, de erre már nincs időm. Emberekkel kell együtt dolgoznom, az oktatás és a program-szervezés olyan képességeket igényel, amelyekkel megáldott az ég. Nagy reménnyel nézek a Jékely-féle irodalmi kert elé, ahol ezek a ismeretek mind ötvöződhetnek.

K. Tóth László

Népművészet Ifjú Mestere Pályázat 2009

Az Oktatási és Kulturális Minisztérium ösztönözni kívánja a fiatalok népművészeti előadói, tudományos és alkotótevékenységét; a magyar nemzeti és a magyarországi nemzeti hagyományok ápolását, továbbélését. Ezen szándéka kifejezéséül az érintett szakmai szervezetekkel és állami intézményekkel egyetértésben minden évben pályázatot ír ki a „Népművészet Ifjú Mestere” cím elnyerésére. A pályázati kiírás elméleti és gyakorlati feladatokat egyaránt tartalmaz. A részvétel alapfeltétele minden kategóriában a 15 és 35 év közötti életkor, írásos szakmai önéletrajz és legalább 10 oldal terjedelmű dolgozat benyújtása. A részletes pályázati felhívás a www.hagyomanyokhaza.hu oldalon található.

A pályázat beadási határideje: **2009. április 24.**

– További információ –

Kézművesség: Verbőczy Dorottya, 225-6065, verboci.dori@hagyomanyokhaza.hu

Népzene: Mohácsy Albert, 225-6067, mohacsy.albert@hagyomanyokhaza.hu

Néptánc: Tálás Ágnes, 225-6067, talas.agi@hagyomanyokhaza.hu

Népmese: Agócs Gergely, 225-6053, agocs.gergely@hagyomanyokhaza.hu

„50 óras” stúdióidő-pályázat

A *Hagyományok Háza* pályázatot ír ki hivatásos és műkedvelő népzenei együttesek, hangszeres és énekes szólóisták, illetve énekegyüttesek részére. A felhívás célja, hogy a népzenei (revival) mozgalom előadóinak színvonalas produkciói önálló CD-lemezen megjelenhessenek. A pályázatokat elbíráló szakmai zsűri döntése alapján minden évben három nyertes pályázó kaphat lehetőséget arra, hogy zenei anyagát az intézmény hangstúdiójában, maximum 50 órában hanghordozóra rögzítse. Pályázni a magyar nyelvterületről származó, hagyományhiű előadásmódú és hangszerelésű magyar, illetve nemzetiségi népzenevel lehet. A hagyományörző előadók, továbbá a népies műzenét játszó zenekarok és a hivatásos zeneszerzők tevékenysége pályázatunk körén kívül esik, így felvételeiket nem áll módunkban fogadni.

A pályázati adatlap a *Hagyományok Háza Népművészeti Műhely Folklor Osztályán* vagy az intézmény honlapjáról szerezhető be. Az adatlaphoz mellékelni kell a megjelente-

tésre szánt produkció házi körülmények között (de elfogadható minőségben) készített, teljes(!) felvételét; valamint egy lemezkiadó szándéknyilatkozatát, amelyben a kiadó vállalja, hogy a rögzített anyagot – annak elkészülte után legkésőbb egy éven belül – megjelenteti.

Az adminisztráció megkönnyítése érdekében kérjük, hogy a zenei anyag mellett egy kísérőlevélben tüntessék fel a műsorszámok címét, földrajzi eredetét (tájegység, falu), időtartamát, az előadók nevét. Feltétlenül adják meg továbbá a postai mellett e-mail és telefonos elérhetőségüket! A pályázat értékeléséről minden indulót a benyújtási határidőt követően 30 nappal levélben értesítünk. A beérkező hangzóanyagokat 3 hónapig őrizzük meg.

A pályázat benyújtásának határideje:

2009. május 4.

További információ:

Mohácsy Albert, 225-6086,
mohacsy.albert@hagyomanyokhaza.hu

Pro Renovanda Cultura Hungariæ

<http://www.prof.iif.hu/prc>

A „Karácsony Sándor emlékére” szakalapítvány pályázatot ír ki a helyi hagyományokra épülő, újjászerveződő közösségek, egyesületek, alkotóműhelyek számára, amelyek tevékenységüket az adott település, lakóterület vagy kistérség kulturális igényeinek kielégítése érdekében végzik. A pályázat célja: a helyi hagyományok feltárását és a hagyományokon alapuló művelődési igények kielégítését megalapító kulturális közösségek, egyesületek támogatása.

Határidő: **2009. március 20.**

A „Népművészetért” szakalapítvány pályázatot ír ki a tárgyalkotó népművészet, népi iparművészet alkotói számára. A pályázat célja: olyan népművészeti alkotások létrehozásának elősegítése, melyek méltó díszei lehetnek közintézményeknek (pl. önkormányzat, oktatási, művelődési, egyházi intézmény, egészségügyi intézmény, pénzintézet, múzeum, termelőüzem stb.), ahol sok ember megfordul, és ahol az elkészült alkotások sok ember számára tudatosítják a tárgyalkotó népművészet, nemzeti művészeti anyanyelvünk értékeit. Fontos, hogy az alkotás közcélú szolgáljon. Határidő: **2009. április. 30.**

ENGLISH TABLE OF CONTENTS

Page 3 Conversation with **Diószegi László**, **president of the Martin György Folk Dance Association**, regarding history, development following the governmental changes of 1989 and present status of the rating system for amateur folk dance groups. It was agreed that in light of changes and course of development of the movement, it is time for some changes in the system. Next general meeting of the association is May 9th, 2009. By Ónodi Béla

Page 9 Announcement: **Documentary film on Transylvanian musicians 'Életek éneke' ['Song of Lives']**. Director: Bereczki Csaba. Now available on DVD. 101 minutes. In Hungarian with English subtitles. Shot on location in Transylvania. The film version was made from a longer series for Hungarian TV, which is also available on 3 DVDs (285 minutes). See announcement in Hungarian for names of the musicians included in the films. More information in English at website www.eletekeneke.hu

Page 10 Koboz Instruction DVD – Fábri Géza. Produced by the Mester Tanoda Foundation, Szeged, 2008. 100 minutes. In Hungarian. An instructional DVD for learning to play the plucked instrument known as *koboz* – a Moldavian lute. It uses arrangements of traditional music for this instrument and includes 8 beginning exercises for producing chords, learning the rhythmic plucking and accompaniment for 12 songs, as well as 3 dance melodies. A website has also been established dedicated to making material available to koboz players (www.koboziskola.hu). Review by Bolya Mátyás

Page 18 In the Kalotaszeg region of Transylvania there is a village called **Magyarvalkó**, which seems to have inspired PhD student, environmental landscaping engineer Eplényi Anna and PhD student in Hungarian and aesthetics Kardeván Lapis Gergely to embark on a project of 'open space design' in that village. The project is an intellectual exercise referred to as 'landscape poetry' and/or a 'literary garden' related to Magyarvalkó's cemetery and the poetry of Jékely Zoltán.

Page 22 National solo dance festival – January 2009. Held for the 19th time in Békéscsaba, Hungary. This is a serious three day event. Contestants arrive from all over the Hungarian speaking territories (mostly from Hungary itself) to compete for the title of 'Golden Spurred Dancer' (for the men) and 'Golden Pearled Dancer' (for the women) – a nationally accepted designation of excellence as solo folk dancer. There is compulsory material and material of each dancer's (or couple's) choice - to be danced in front of a jury of five distinguished 'older' dancers

– professionals in the field. Dancers competing here have already successfully competed at regional preliminary competitions. Report by B. Koltai Gabriella (see report in Hungarian for names of the winners).

Page 28 In the wake of history Kóka Rozália's series: life stories of Hungarian women. Most of the stories include the period the of WWII and the displacement of people during that period. The story in this issue is of nationally recognized Master of Folk Arts, **traditional singer Mrs Illés Imre, Erdős Ágota**, who was **born in the village of Hadikfalva in Bukovina** in 1929. She learned her songs there from her great-grandfather. She and her family were expelled from Bukovina in 1941 along with most of the Bukovina Hungarians. They relocated in Northern Serbia and but soon had to leave in the wake of events of WW II. Then they settled in Hungary's Tolna County. Today she lives in the town of Érd near Budapest and sings with the Bukovina Székely Folk Song Circle there.

Page 37 Savanyú Józsi – Hungarian outlaw – Part II. In 1881 a robbery took place in Csabrendek (Hungary). It was the most famous robbery connected with Savanyú Józsi – the legend is preserved in a ballad. Here information from the press at the time, is presented along with legend, giving us a detailed look at information available on this famous Hungarian outlaw. A ballad about another famous outlaw, Patkó Sándor, is also discussed. By Vas János 'Panyiga'

Page 40 Dance notation symposiums in Hungary. In 2008 two symposiums on dance notation were held at the Institute of Musicology in Budapest: one in June sponsored by the Hungarian Academy of Sciences, and one in November sponsored by the Hungarian Academy of Dance (soon to have university status). Both of the symposiums were held commemorating the 80th anniversary of the introduction of kinetography (at a dance congress in Germany), along with the 50th anniversary of the death of Rudolf Lábán, the Hungarian who formulated the system. Individuals active in dance notation in Hungary were the participants and presenters at the symposiums. Methods of teaching dance notation to dance students and children, a computer program for writing notation and an internet database including dance notation were mentioned here. The opportunity for communication in the field inspired the participants to organize more such symposiums in the future. Dance notation has been taught in Hungary since the 1940's. Report by Fügedi János.

Page 43 Interview: Eplényi Anna is an environmental landscape engineer, drawing

and folk dance teacher from Budapest dedicated to **'rebuilding folk culture'** - especially in Transylvania. She is actively involved in several projects in Transylvania with goals of nurturing existing traditions in Transylvanian villages, while also developing local appreciation for the traditional culture. Interview by K. Tóth László excerpts from interview published in *'Magyar Nemzet Magazin'*. 2008 June 28.

Page 34 City Baroque – Paths and detours in the art of Hungarian folk dance. After a short course in the history and development of the Hungarian folk dance movement starting in the 1930's, it turns out that this is a scathing review of a new piece in the repertoire of the **Hungarian State Folk Dance Ensemble: 'Labyrinth' - Part two of their Bartók Trilogy**. The review particularly criticizes the main choreographer of the piece: Kovács Gerzson Péter – who is also an active artist in Hungarian alternative contemporary dance. „...this piece has no relation, either in form or content, to the folk art that Bartók was immersed in and which he lifted across to art. In Kovács' work the name Bartók is merely a point of reference, nothing more than a useful false signpost...” While Sáy László's music was praised, the way it is used in this piece was not – and so on. Review by Diószegi László – first published in *Magyar Nemzet Magazin* 2008 Nov. 29.

Sue Foy

folkMAGazin

2009/1, XVI. évfolyam, 1. szám
Megjelenik évente 6+1 alkalommal
Kiadja a Táncház Alapítvány
Alapítványi gondnok: Nagy Zoltán
Kuratóriumi tagok: Sándor Ildikó, P. Vas János

Felélős szerkesztő: K. Tóth László
Tervező-szerkesztő: Berán István

Munkatársak:

Bede Judit, Gósi Anett,
Havasréti Pál, Kőrösi Katalin
MAGTÁR – Széki Soós János

Budapest, I. ker., Szilágyi Dezső tér 6.
Levél cím: 1255 Budapest, Pf. 153.
Tel./fax: (36.1) 214-3521
folkmagazin@mail.datanet.hu
www.folkmagazin.hu

Porszinter Nyomda
Tel.: 1/388-7632

ISSN - 1218 - 912X

Bankszámla-szám: 11701004-20171625
Külföldről: OTP I. ker. fiók,
1013 Budapest, Alagút u. 3. Hungary
Táncház Alapítvány (B.I.C.) OTPVHUHB
HU55 11701004 20171625 00000000

Támogatónk a Nemzeti Kulturális Alap
Népművészeti Szakmai Kollégiuma

XIX. Országos Szólótáncfesztivál, Békéscsaba • Bence Gábor és Berecz István • Zsuráfszki Zoltán és Gera Anita • fotó: Gorácz József

Táncháztalálkozó és Kirakodóvásár 2009. április 3-5.

április 3. 19:00 Hagyományok Háza • április 4. 22:00-05:00 Petőfi Csarnok

április 4. 10:00-22:00 • április 5. 10:00-23:30

PAPP LÁSZLÓ BUDAPEST SPORTARÉNA

FŐTÁMOGATÓ:

www.tanchaztalalkozo.hu

